

WOJEWÓDZTWO WIELKOPOLSKIE

RAPORT REGIONALNY

Waldemar Ratajczak

Przy współpracy
Jerzego Paryska
oraz Tomasza Kossowskiego

Poznań, maj 2011 r

SPIS TREŚCI:

Wprowadzenie	4
1. Województwo wielkopolskie na tle regionów w kraju i w Europie	5
2. Specjalizacja obecna i potencjalna województwa wielkopolskiego	10
2.1. Dokumenty strategiczne wykorzystane w Raporcie	10
2.2. Analiza SWOT województwa wielkopolskiego	11
2.3. Specjalizacja obecna i potencjalna	15
2.4. Specjalizacje sektorowe	20
2.4.1. Usługi rynkowe	20
2.4.2. Przemysł i budownictwo	20
2.4.3. Przemysł wydobywczy	22
2.4.4. Produkcja rolna	22
3. Regionalne potencjały rozwojowe	25
3.1. Miasta w województwie wielkopolskim	25
3.2. Miasto wojewódzkie Poznań	38
3.2a. Aglomeracja poznańska	43
3.3. Subregionalne ośrodki miejskie	55
3.4. Przedsiębiorczość	56
3.5. Kluczowe branże w gospodarce województwa	64
3.6. Innowacyjność	66
4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego	71
4.1. Inwestycje zagraniczne	71
4.2. Jakość życia	76
4.3. Kapitał intelektualny woj. wielkopolskiego	81
4.3.1. Kapitał ludzki woj. wielkopolskiego	82
4.3.2. Kapitał społeczny województwa wielkopolskiego	98
5. Województwo wielkopolskie – analiza terytorialna	115
5.1. Dostępność przestrzenna w województwie	115
5.2. Obszary problemowe a system transportowy województwa wielkopolskiego	124
6. Ocena wyzwań województwa w kontekście współpracy w Polsce Zachodniej	133

6.1. Makroregion Polski Zachodniej w społeczno – ekonomicznej strukturze przestrzennej kraju.....	133
6.2. Wyzwania zapisane w strategii rozwoju województwa wielkopolskiego na lata 2007 - 2020.....	135
6.3. Wyzwania czasów współczesnych.....	141
6.4. Wyzwania dla makroregionu Polski Zachodniej.....	146
7. Przyszłość województwa wielkopolskiego	148
Zakończenie.....	155
Literatura.....	156

Wprowadzenie

Niniejszy raport regionalny został wykonany na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego z dnia 14.12.2010 r. Jest on elementem składowym prac nad Koncepcją Strategii Rozwoju Polski Zachodniej, która jest przygotowywana jako wspólny dokument województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego, dolnośląskiego, opolskiego oraz wielkopolskiego.

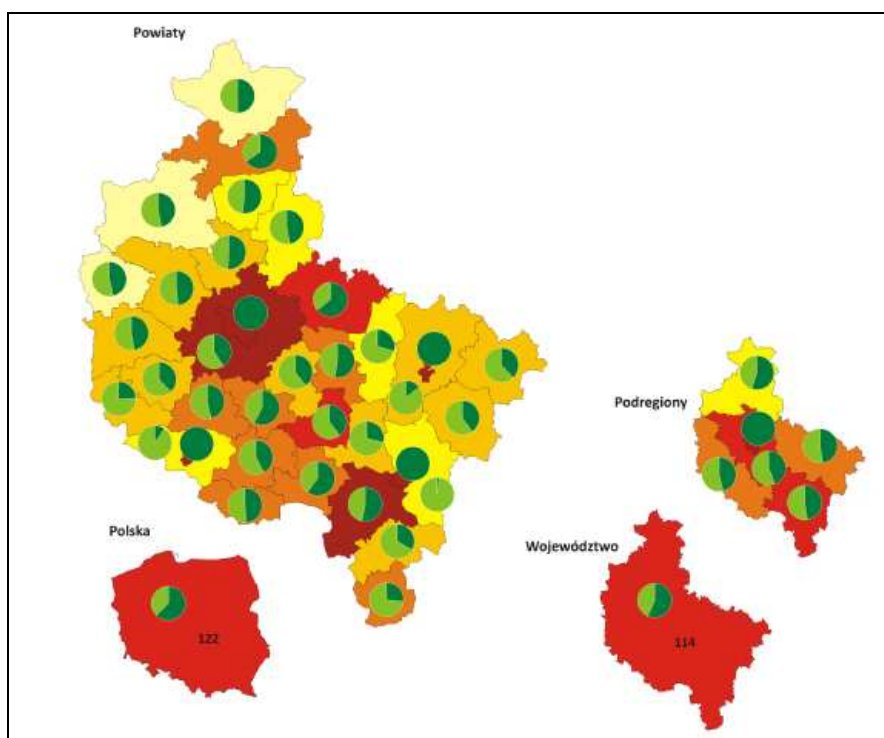
Raport uwzględnia materiały, propozycje oraz wnioski zawarte w licznych dokumentach, które zostały wykorzystane w trakcie jego przygotowywania.

Raport zawiera także wyniki badań własnych autora oraz wynikające stąd konkluzje. W pewnym zakresie, autor współpracował z prof. Jerzym Paryskim oraz dr. Tomaszem Kossowskim z Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jednak odpowiedzialność za cały dokument spoczywa wyłącznie na autorze.

Za nieocenioną pomoc techniczną autor dziękuje mgr inż. Monice Wieczorek oraz mgr. Adrianowi Cierniakowi.

1. Województwo wielkopolskie na tle regionów w kraju i w Europie

Województwo wielkopolskie leży w zachodniej części Polski, sąsiadując z województwami: zachodniopomorskim, pomorskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, opolskim, dolnośląskim oraz lubuskim. Powierzchnia regionu wynosi 29 826,51 km² (drugie miejsce w kraju po województwie mazowieckim), co stanowi 9,53% obszaru Polski. Region był zamieszkały (wg stanu na 31.XII.2009 roku) przez 3 404 696 osób (trzecie miejsce po województwie mazowieckim i śląskim), co stanowiło 8,9% ludności Polski. Gęstość zaludnienia jest niższa od średniej dla Polski i wynosi 114,15 osoby na kilometr kwadratowy. Średnia gęstość zaludnienia w Wielkopolsce jest podobna do średniej dla krajów Unii Europejskiej (117,5 os./km²). Województwo posiada względnie korzystną sytuację demograficzną. Przyrost naturalny wynosi 9,2 tys. osób, a w całym kraju 32,6 tys. osób.

Ryc. 1. Gęstość zaludnienia w 2009 r.
Źródło: GUS 2010.

Oczekiwana długość życia w województwie wynosi: 71,95 lat dla mężczyzn i 79,94 lat dla kobiet, przy średnich krajowych odpowiednio 71,53 lat oraz 80,05 lat. Ludność w województwie nie jest rozmieszczona równomiernie. Najniższa gęstość zaludnienia występuje w północnej części województwa, w podregionie pilskim. Jest to związane z przewagą terenów leśnych i rolnych w strukturze użytkowania ziemi. Najwyższa gęstość zaludnienia występuje w największych miastach regionu.

Województwo wielkopolskie ma korzystne położenie w układzie terytorialnym Polski oraz Europy. Przez obszar regionu przechodzi transeuropejski szlak transportowy wschód-zachód, łączący Moskwę i Warszawę z Berlinem i Paryżem. Ponadto przez teren województwa przebiega szlak północ-południe łączący Pragę z Gdańskiem oraz szlak łączący Świnoujście i Szczecin ze Śląskiem i dalej z Bratysławą oraz Budapesztem. Ze względu na swoją lokalizację Wielkopolska i Poznań posiadają możliwości współpracy społeczno-gospodarczej z metropolią Berlina. Województwo może konkurować i współpracować z regionami europejskimi o podobnej randze. Np. "Saksońskim Trójkątem" Lipsk-Drezno-Chemnitz.

Stolica województwa wielkopolskiego – Poznań – położona jest w centralnej jego części, w odległości około 300 km od Warszawy oraz 270 km od Berlina. W miastach województwa wielkopolskiego, których jest 109, mieszkało w 2010 r. 1 902 241 osób. Stanowiło to 55,87% ludności całego regionu. W strukturze użytkowania terenu województwa, dominują użytki orne, które zajmują 65,4% powierzchni, a obszary leśne 26,1%. Tereny mieszkaniowe w województwie zajmują 0,9%, a obszary pod wodami 1,4%.

Województwo wielkopolskie pełni znaczącą rolę w integracji polskiej przestrzeni z przestrzenią europejską. Jest to wynik powiązań społeczno-gospodarczych Poznania z innymi dużymi aglomeracjami Polski, oraz z wieloma metropoliami europejskimi, w tym w szczególności z Berlinem.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie wielkopolskim wynosiła w 2009 r. 9,2% i była wyższa w porównaniu z rokiem 2008 o około 2,8%. Mimo to była niższa niż średnia stopa bezrobocia rejestrowanego dla Polski, która wynosiła 12,1%. Była także niższa niż stopa bezrobocia w pozostałych województwach Polski Zachodniej (w dolnośląskim 12,8%, w opolskim 12,9%, lubuskim 16,2% i zachodniopomorskim 17,1%). Jest to jeden z czynników napływu do woj. wielkopolskiego migrantów z innych województw.

1. Województwo wielkopolskie na tle regionów w kraju i w Europie

Tab. 1. Pozycja Wielkopolski pod względem wybranych cech

Województwa	Powierzchnia	Ludność		Przyrost naturalny	Zgony	Dochody	Wydatki	Drogi publiczne o nawierzchni twardej w 2008 r.	Linie kolejowe eksploatowane w 2008 r.	Samochody zarejestrowane na 1000 ludności	Łóżka w szpitalach ogólnych na 10 tys. ludności w 2008 roku	Lesistość	Pracujący	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto	Stopa bezrobocia rejestrowanego	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	Produkt krajowy brutto (ceny bieżące) na 1 mieszkańca w 2007 roku	Wartość dodana brutto (ceny bieżące) na 1 pracującego w 2007 roku
		ogółem	Na 1 km ²			Na 1000 ludności	Na 1 mieszkańca											
DOLNOŚLĄSKIE	7	5	4	13	13	5	2	5	3	6	7	8	5	4	7	4	2	2
KUJAWSKO-POMORSKIE	10	10	8	7	9	13	14	9	5	8	11	13	9	13	13	10	9	9
LUBELSKIE	3	8	12	12	15	16	16	11	15	13	3	14	7	9	10	15	15	16
LUBUSKIE	13	16	14	6	7	2	3	13	7	4	13	1	16	14	14	6	8	6
ŁÓDZKIE	9	6	5	16	16	10	10	4	10	7	2	16	6	11	5	11	6	11
MAŁOPOLSKIE	12	4	2	4	3	11	11	2	4	10	12	9	4	5	4	7	10	12
MAZOWIECKIE	1	1	3	8	12	1	1	8	14	2	9	15	1	1	1	2	1	1
OPOLSKIE	16	15	10	14	6	14	13	6	2	3	15	11	15	7	8/9	9	11	7
PODKARPACKIE	11	9	7	5	2	12	12	10	11	15	10	2	10	16	12	16	16	15
PODLASKIE	6	14	16	10	10	8	9	15	16	16	4	6/7	14	10	8/9	14	14	13
POMORSKIE	8	7	6	1	1	4	4	12	8	5	16	3	8	3	6	3	5	4
ŚLĄSKIE	14	2	1	11	11	15	15	1	1	9	1	5	2	2	3	8	3	3
ŚWIĘTOKRZYSKIE	15	13	11	15	14	7	7	3	9	11	5	10	12	12	11	12	12	14
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	4	12	15	3	4	6	6	16	13	14	14	6/7	13	15	16	13	13	10
WIELKOPOLSKIE	2	3	9	2	5	9	8	7	6	1	6	12	3	8	2	5	4	8
ZACHODNIO-POMORSKIE	5	11	13	9	8	3	5	14	12	12	8	4	11	6	15	1	7	5

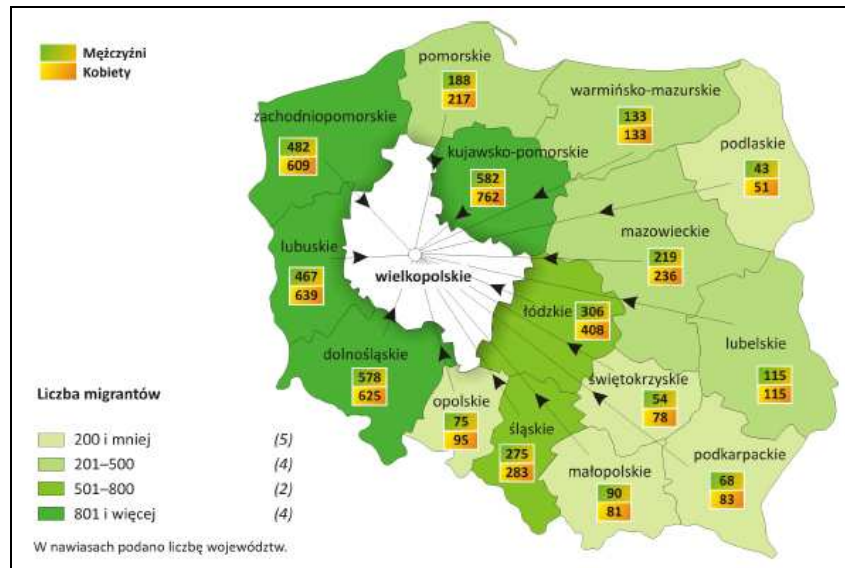
Źródło: Wielkopolska 2010. GUS w Poznaniu.

Tab. 2. Porównanie wybranych wskaźników dla województwa wielkopolskiego, Polski i Unii Europejskiej

Cecha		Województwo wielkopolskie	Polska	Unia Europejska
Ludność na 1 km ²	2006	113	122	115
Urodzenia żywe na 1000 ludności	2009	12,0	11,0	10,7
Zgony na 1000 ludności	2009	9,3	10,1	9,7
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych	2008	5,6	5,6	4,7
Przyrost naturalny na 1000 ludności	2009	2,7	0,9	1,0
Przeciętne trwanie życia osób w wieku 0 lat:				
mężczyźni	2006	71,4	70,9	75,8
kobiety	2006	79,3	79,7	82,0
Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca, w PPS (UE=100)	2006	55,1	52,3	100,0
Nakłady B+R w % PKB	2007	0,52	0,57	1,85
Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 15-64 lata w %	2007	62,8	63,2	70,5
Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 15-64 lata w %	2007	57,6	57,0	65,4
Stopa bezrobocia w %:				
ogółem	2007	8,3	9,6	7,0
osób w wieku poniżej 25 lat	2007	19,3	21,7	16,0
Plony zbóż z 1ha w dt	2007	35,5	32,5	45,5

Źródło: Wielkopolska 2010.

1. Województwo wielkopolskie na tle regionów w kraju i w Europie

Ryc. 2. Napływ migrantów z innych województw do województwa wielkopolskiego na pobyt stały według płci w 2009 r.

Źródło: GUS 2010.

Wielkopolska to region o utrwalonej tożsamości. (Maior Polonia >>Polska Najstarsza<< Wielkopolska). Na jej terenie miały miejsce znaczące wydarzenia historyczne:

- początek państwa polskiego,
- w XIII w. w Poznaniu, został zainicjowany przez króla Przemysława II, proces scalania państwa polskiego po rozbiu dzielnicowym. Poznań był stolicą Polski,
- w XIV i XV w. Poznań należał do najbogatszych miast Polski,
- w XIX w. – proces, znany jako praca organiczna wykształcił mechanizmy, które pozwoliły Wielkopolsce być regionem konkurencyjnym w gospodarce i kulturze przy jednoczesnym zachowaniu tożsamości narodowej w warunkach pruskiej niewoli,
- Powstanie Wielkopolskie było jedynym zwycięskim w historii Polski. Wpłynęło na odrodzenie państwa polskiego,
- w 1956 r. pierwszy w PRL bunt przeciwko zniewoleniu i zakłamanemu systemowi komunistycznemu,
- współcześnie jest jednym z trzech najlepiej rozwiniętych regionów Polski.

Wielkopolska ma udział w wielkich odkryciach i poznaniu świata. Poznaniak - Gaspar da GAMA (1440–1520) ochrzczony przez Vasco da GAMĘ, był w 1500 r. współodkrywcą Ameryki Południowej (dzisiejszej Brazylii).

2. Specjalizacja obecna i potencjalna województwa wielkopolskiego w Polsce

2.1. Dokumenty strategiczne wykorzystane w Raporcie

W niniejszym opracowaniu wykorzystano następujące dokumenty strategiczne:

- Badania ewaluacyjne nt: "Wpływ polityki spójności na stan zróżnicowania i rozwój polskich regionów. Raport końcowy, CASE 2008,
- Diagnoza stanu otoczenia regionalnego przedsiębiorczości w regionie wielkopolski. Dominiak J. Perdał R. 2009,
- Ekspertyza Instytutu Spraw Publicznych: „Konkurencyjność europejskich regionów dzięki badaniom naukowym i innowacjom – układ w szybszy wzrost gospodarczy oraz lepsze i liczniejsze miejsca pracy. Grosse, T.6, 2008,
- Foresight Wielkopolska – Etap uruchamiania i diagnozy stanu, 2010,
- Informator o instytucjach wspierających przedsiębiorczość województwo wielkopolskie. Samorząd Województwa Wielkopolskiego. Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu 2010,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, MRR, 2011,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego – Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, 2010-2020, MRR 2010,
- Model Programowania Strategicznego w Polsce, MRR 2008,
- OECD Economic Survey. Poland 2010,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego, WBPP, 2010,
- Raport o Kapitale Intelktualnym Polski, 2008. Zespół Doradców Strategicznych Premiera,
- Raport o stanie eksportu w Wielkopolsce Gawlikowska-Hueckel 2008,
- Raport o Stanie Środowiska w Wielkopolsce w roku 2009. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu,
- Regional Innovation Scoreboard 2009, Innometrics,

- Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski na lata 2010-2020, Urząd Marszałkowski 2010,
- Regionalna Strategia Innowacji, Innowacyjna Wielkopolska 2004,
- Regiony w Europie Środkowo- Wschodniej – tendencje i czynniki rozwojowe, Smętkowski M., Wójcik P., 2009,
- Rola Zagranicznych Inwestorów Bezpośrednich w Gospodarce Wielkopolski, Wojtasiewicz i inni 2006,
- Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020,
- Tendencje rozwojowe Wielkopolski w kontekście transformacji wiedzy w sieciach gospodarczych, Wyrwicka M.K., 2010,
- Wielkopolska – doświadczenia i perspektywy XXI w., Beim M. i inni, 2008,
- Województwo Wielkopolskie 2010, Urząd Statystyczny w Poznaniu,
- Warunki życia w województwie wielkopolskim 2009, GUS Poznań,
- Wyzwania dla Polskiej Polityki Przestrzennej, 2008, Wydawnictwo Sejmowe.

2.2. Analiza SWOT województwa wielkopolskiego

Analiza SWOT przeprowadzona w ramach „Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r.”, dotyczy potencjału wewnętrznego województwa oraz jego zewnętrznych uwarunkowań rozwoju. W Strategii stwierdzono, że w przypadku woj. wielkopolskiego silne i słabe strony się równoważą, a nawet są względne. Co oznacza, że niektóre czynniki można traktować jednocześnie jako silną lub słabą stronę województwa np. położenie geograficzne. Analiza SWOT pozwala wyselekcjonować czynniki wpływające na rozwój, które powinny być w województwie wielkopolskim wzmacniane poprzez długofalowe i systematyczne działania. Są to:

- rozwój wewnętrznej infrastruktury transportowej, która zmniejszy dystans pomiędzy rozwiniętym centrum, a słabo rozwijającymi się peryferiami,
- wielopłaszczyznowy rozwój kapitału intelektualnego woj. wielkopolskiego. Przede wszystkim, poprzez podniesienie jakości oraz zakresu kształcenia na każdym poziomie edukacji,

- przyjęcie jako głównej koncepcji rozwoju **modelu zintegrowanego**, który będzie harmonizował wszystkie sfery aktywności społecznej i gospodarczej, wpływające na pomyślność społeczeństwa województwa wielkopolskiego.

Tab. 3. Analiza SWOT dla województwa wielkopolskiego

WEWNĘTRZNE CZYNNIKI ROZWOJU WOJ. WIELKOPOLSKIEGO	
PRZESTRZEŃ	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • korzystne położenie w przestrzeni europejskiej • położenie centralnej części województwa w strefie największego wzrostu, na osi zachód – wschód • dobrze wykształcona, wielofunkcyjna aglomeracja poznańska • atrakcyjne tereny inwestycyjne • dobrze wykształcona sieć osadnicza • potencjał ośrodków subregionalnych • bogate dziedzictwo kulturowe, materialne i niematerialne 	<ul style="list-style-type: none"> • duża rozciągłość południkowa potencjalnym źródłem marginalizacji północnego i południowego krańca regionu • ograniczone oddziaływanie aglomeracji poznańskiej na pozostałą część regionu • niewystarczająca podaż odpowiednio przygotowanych terenów inwestycyjnych • brak części planów zagospodarowania przestrzennego • pogłębiające się dysproporcje między aglomeracją poznańską a resztą województwa • zły stan infrastruktury obszarów wiejskich
ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • duży odsetek obszarów o niskim poziomie degradacji środowiska • duży odsetek obszarów chronionych • potencjał przyrodniczy stanowiący bazę dla turystyki • dobry stan przestrzeni rolniczej • gospodarczy i turystyczny potencjał lasów • zmniejszanie się emisji zanieczyszczeń 	<ul style="list-style-type: none"> • zły stan infrastruktury zabezpieczającej środowisko • niewykorzystane zasoby naturalne • występowanie miejsc degradacji środowiska • niewystarczające zasoby wodne • niski stopień lesistości • postępująca chemizacja środowiska • pogarszający się stan dóbr kultury

WEWNĘTRZNE CZYNNIKI ROZWOJU WOJ. WIELKOPOLSKIEGO	
ZASOBY LUDZKIE	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • wysoka aktywność mieszkańców oraz organizacji pozarządowych • dobra baza edukacyjna i akademicka • nadwyżka dobrze wykształconej siły roboczej • duża liczba studiujących 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom wykształcenia • wysoki poziom bezrobocia • niewystarczająca i niedostosowana do potrzeb oferta edukacyjna • liczne grupy i środowiska zagrożone marginalizacją • ograniczony dostęp do infrastruktury społeczeństwa informacyjnego • ekonomiczne bariery dostępu do edukacji
GOSPODARKA	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • wysoki poziom nakładów samorządów na cele rozwojowe • zróżnicowana i dynamiczna gospodarka • duży potencjał produkcyjny • duży potencjał i wysoka aktywność MSP • duże zaangażowanie kapitału zagranicznego • duży areał użytków rolnych • ponadprzeciętna wydajność gospodarstw rolnych • dobra baza surowcowa i potencjał przetwórstwa środków spożywczych • wysokie kwalifikacje zasobów pracy • duży potencjał naukowo-badawczy 	<ul style="list-style-type: none"> • niski poziom PKB, szczególnie poza aglomeracją poznańską • niskie tempo wzrostu PKB • dysproporcje efektywności gospodarki wewnątrz województwa • dysproporcje dochodów samorządów • niski udział sektorów wysokiej szansy oraz przedsiębiorstw innowacyjnych • niski stopień powiązań kooperacyjnych oraz powiązań nauki z gospodarką • niewystarczająca oferta okołobiznesowa • niski stan sanitarny części gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw przetwórczych • dysproporcje aktywności i rozwoju gospodarczego na terenie województwa
INFRASTRUKTURA	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • główny pas infrastruktury komunikacyjnej zachód - wschód (autostrada A2 i trasa kolejowa E20) • lotnisko Poznań-Ławica • 6 lotnisk sportowo-usługowych 	<ul style="list-style-type: none"> • dekapitalizacja części infrastruktury • nakłady na odtworzenie przeciwdziałające dekapitalizacji • dysproporcje w rozmieszczeniu infrastruktury

WEWNĘTRZNE CZYNNIKI ROZWOJU WOJ. WIELKOPOLSKIEGO	
<ul style="list-style-type: none"> • Międzynarodowe Targi Poznańskie • rozwój infrastruktury logistycznej • geograficzny układ dróg wodnych, sprzyjający rozwojowi transportu rzeczno- 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczający rozwój komunikacji zbiorowej zwiększający dostępność do aglomeracji i jej centrum • niewystarczająca infrastruktura społeczna • bariery dla niepełnosprawnych • niewystarczający rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego • niekorzystne warunki hydrologiczne głównych rzekach utrudniające rozwój transportu rzeczno-

CZYNNIKI ZEWNĘTRZNE	
PRZESTRZEŃ	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • inwestycje w infrastrukturę komunikacyjną • wzrastająca ranga aglomeracji poznańskiej • aktywizacja terenów wokół węzłów komunikacyjnych autostrady A2 	<ul style="list-style-type: none"> • marginalizacja obszarów i ośrodków niekonkurencyjnych • niedostatek terenów inwestycyjnych
ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • popyt na zdrową żywność (eksport) • usługi turystyczne i rekreacyjne (podaż) 	<ul style="list-style-type: none"> • zewnętrzne źródła zagrożeń • wzrastająca antropopresja
ZASOBY LUDZKIE	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • integracja europejska (otwarcie unijnego systemu edukacji dla młodzieży) • polityka społeczna Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • drenaż wykwalifikowanych kadr • marginalizacja grup o najniższym wykształceniu, upośledzonych pod względem społecznym i fizycznym, • wzrost patologii społecznych • pogorszenie stanu zdrowia mieszkańców • marginalizacja rodzimej kultury
GOSPODARKA	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • wzrost udziału nakładów zewnętrznych (prywatnych i 	<ul style="list-style-type: none"> • marginalizacja kapitału rodzimego

publicznych) • integracja europejska zwiększająca popyt na towary i usługi • postęp technologiczny • inwestycje zewnętrzne	
INFRASTRUKTURA	
SZANSE	ZAGROŻENIA
• inwestycje finansowane ze środków strukturalnych	• kumulacja braków w infrastrukturze

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020.

2.3. Specjalizacja obecna i potencjalna

Ocena sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie wielkopolskim wskazuje na dobrą sytuację województwa w porównaniu z resztą Polski. Niemniej jednak, województwo wielkopolskie jest obszarem znacznych dysproporcji, które ujawniają się już przy analizie wskaźników na poziomie statystycznym NUTS3. Tabela 4 zestawia wielkości PKB na mieszkańca w poszczególnych podregionach województwa i całego regionu na tle Polski. Wielkopolska jako region, może poszczycić się ponadprzeciętnym PKB na mieszkańca w skali kraju w 2008 roku. Analiza na poziomie podregionalnym pozwala stwierdzić, że wysoka pozycja województwa jest efektem dużego udziału Poznania i podregionu poznańskiego w generowaniu regionalnego PKB.

Tab. 4. Produkt krajowy brutto na mieszkańca w województwie wielkopolskim i jego podregionach w roku 2008

Jednostka terytorialna	PKB na mieszkańca	PKB na mieszkańca, Polska = 100	PKB na mieszkańca, województwo = 100
	2008 [zł]	2008 [%]	2008 [%]
WIELKOPOLSKIE	34 934	104,4	100,0
Podregion 57 - kaliski	25 975	77,6	74,4
Podregion 58 - koniński	25 189	75,3	72,1
Podregion 59 - leszczyński	28 019	83,7	80,2
Podregion 60 - piliński	26 044	77,8	74,6
Podregion 61 - poznański	37 998	113,6	108,8
Podregion 62 - m. Poznań	67 045	200,4	191,9

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Tabela 4 obrazuje znaczne nierówności regionalne w PKB na mieszkańca w województwie wielkopolskim. Tylko podregion Poznań i podregion poznański mają PKB na

mieszkańca większe, niż średnie krajowa i wojewódzka. Podregion Poznań w 2008 roku wypracowywał drugie co do wielkości PKB na mieszkańca w Polsce, po Warszawie. Poznań, który zamieszkuje około 17% ludności województwa, generuje aż 35% regionalnego PKB.

Produkt Krajowy Brutto na 1 mieszkańca liczony według parytetu siły nabywczej (PPP) jest w województwie wielkopolskim niższy, niż średni dla wszystkich krajów UE. W przypadku region wielkopolskiego, PKB na mieszkańca wynosi 47,1% średniego dla krajów Unii Europejskiej (dla porównania PKB dla Polski wynosi 45,6% średniego w UE). Natomiast w Poznaniu, PKB na mieszkańca wynosi około 92% średniego dla Unii Europejskiej.

Specjalizacja regionalna jest najczęściej identyfikowana przez porównanie struktury gospodarczej/zatrudnienia regionu do uśrednionej struktury wszystkich badanych regionów (kraju). Region posiada wysoką specjalizację regionalną, gdy jego struktura branżowa gospodarki/zatrudnienia różni się od przeciętnej dla regionów (kraju). Stopień specjalizacji regionalnej ustala się za pomocą specjalnie skonstruowanych indeksów specjalizacji (niepodobieństwa).

Indeksy specjalizacji regionalnej w zbiorze sekcji działalności gospodarczej pozwalają na ustalenie, czy dany region w jakiś sposób korzysta z rozkładu według tych sektorów. W badaniach empirycznych wykorzystuje się indeksy specjalizacji Giniego lub indeksy specjalizacji Krugmana.

Indeks specjalizacji Krugmana (1991) jest zdefiniowany następująco:

$$K_j = \sum_{i=1}^n |u_i^j - u_{\bullet i}|,$$

gdzie j jest indeksem regionu, u_i^j jest udziałem sektora i w działalności w regionie j , a $u_{\bullet i}$ jest udziałem i -tego sektora w działalności ogółem dla Polski.

W celu wyznaczenia specjalizacji regionalnej województwa wielkopolskiego, analizę oraz wskaźniki wyliczono w oparciu o następujące dane:

1. liczba pracujących według sekcji PKD w 2009 roku,
2. wartość dodana brutto według sekcji PKD w 2009 roku.

Wyniki uzyskane na podstawie powyższych zmiennych porównano z rezultatami analogicznych badań przeprowadzonych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego dla lat 1999-2006¹ oraz wynikami zawartymi w pracy zbiorowej pod redakcją Suheckiego (2010)².

¹ Przegląd Regionalny Nr 2, *Doświadczenia i szanse regionów*, Warszawa 2008.

Wartości indeksu Krugmana obliczone dla zatrudnienia wg sektorów PKD, wahały się od 0,068 do 0,437. Największą specjalizację regionalną obserwowano w województwach: lubelskim (0,437), podlaskim (0,362), świętokrzyskim (0,305), śląskim (0,251) i mazowieckim (0,213). W przypadku trzech pierwszych województw, istotne znaczenie odgrywa tutaj wyższe od przeciętnego zatrudnienie w rolnictwie. Z kolei w województwie śląskim ponadprzeciętne jest zatrudnienie w sektorach C, D i E (przetwórstwo przemysłowe, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją). Województwo mazowieckie charakteryzuje się specjalizacją w zatrudnieniu w sektorach usługowych: I, J i K (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, informacja i komunikacja, działalność finansowa i ubezpieczeniowa), a także w sekcji D.

Województwo wielkopolskie należy do najślabiej wyspecjalizowanych w zatrudnieniu, dla którego wskaźnik Krugmana wyniósł 0,100. Mniej wyspecjalizowane w zatrudnieniu są tylko województwa: warmińsko-mazurskie, opolskie i kujawsko-pomorskie.

Pod względem wartości dodanej brutto w poszczególnych sekcjach PKD dla roku 2009, indeks Krugmana przyjmował wartości z przedziału 0,088 – 0,292. Wynika stąd, że jego rozkład jest bardziej spłaszczony niż w przypadku zatrudnienia. Najbardziej wyspecjalizowanymi województwami były: mazowieckie (0,292) wyspecjalizowane w sekcjach D, I, J oraz K, podlaskie (0,227) specjalizujące się w rolnictwie (sekcja A) oraz w sekcji L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości). Województwo opolskie (0,215) specjalizowało się w sekcji D, a śląskie (0,188) w sekcji C. Wysoką specjalizację miało także województwo świętokrzyskie (0,192) jednak bez wyraźnie zaznaczającej się w podziale regionalnym kraju dominacji w którejś sekcji PKD.

Rozkład wartości dodanej brutto wg sekcji PKD, pozwala zaliczyć województwo wielkopolskie do **średnio wyspecjalizowanych**. Wartość współczynnika Krugmana wynosiła 0,166. Mimo że województwo wielkopolskie plasuje się w okolicy środka rankingu specjalizacji, to warto zauważyć, że w największym stopniu jest wyspecjalizowane w sekcji F (budownictwo).

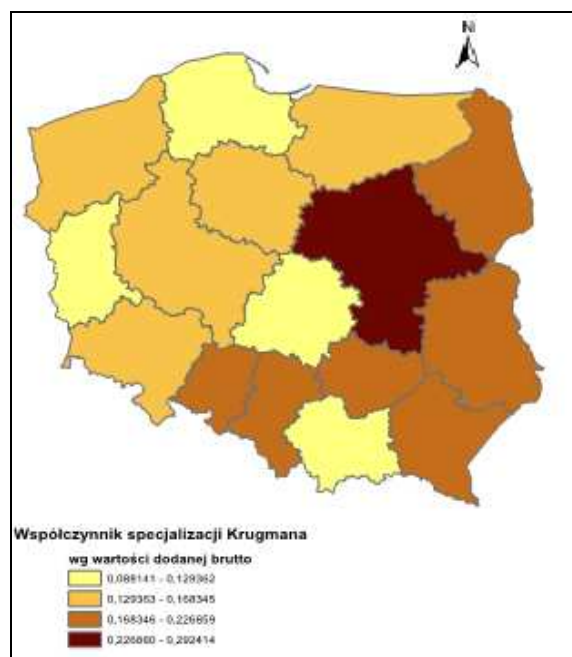
² Suchecki B., 2010 [red]. Ekonometria przestrzenna. Metody i modele analizy danych przestrzennych. Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa.

2. Specjalizacja obecna i potencjalna województwa wielkopolskiego w Polsce

Porównując wyniki uzyskane dla roku 2009 z cytowanym opracowaniem Ministerstwa Rozwoju Regionalnego można stwierdzić, że pozycja województwa wielkopolskiego w porównaniu z latami 1995-2005 nie uległa zmianie. W latach 1995-2005 województwo wielkopolskie miało indeks Krugmana dla specjalizacji w zatrudnieniu na poziomie 0,12-0,13, a indeks dla specjalizacji w wartości dodanej brutto był w przedziale 0,15-0,19.

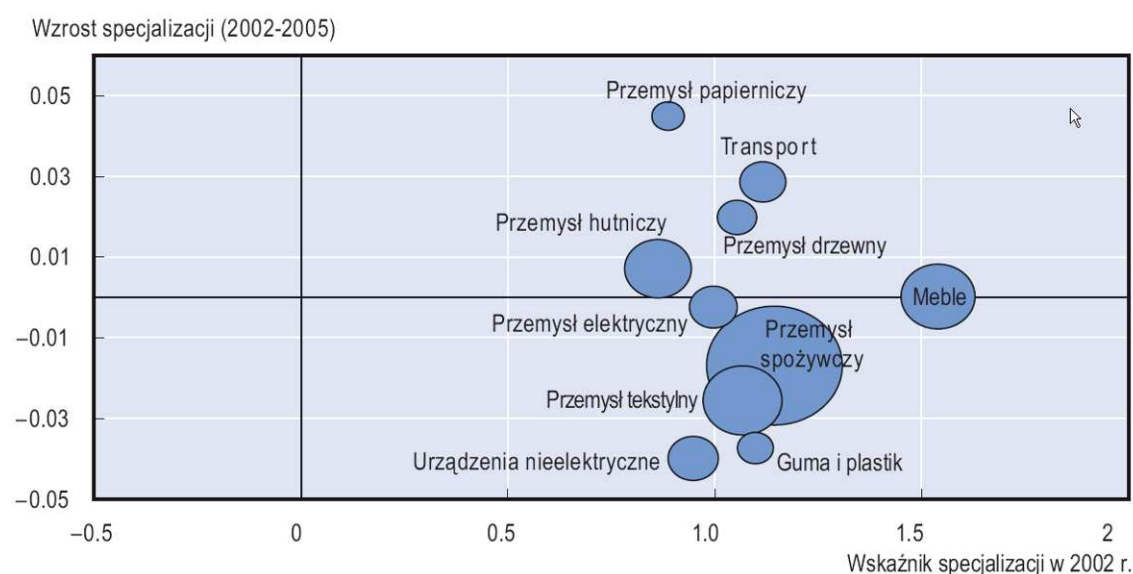
Ryc. 3. Specjalizacja regionów w Polsce – współczynnik Krugmana wg zatrudnienia w sekcjach PKD w roku 2009
Źródło: obliczenia własne.

Ryc. 4. Specjalizacja regionów w Polsce – współczynnik Krugmana wg wartości dodanej brutto w sekcjach PKD w roku 2009
Źródło: obliczenia własne.

Województwo wielkopolskie charakteryzuje się niekorzystnymi zmianami w strukturze zatrudnienia i specjalizacji.

Według raportu OECD (Territorial Reports. Poland. OCEP 2008.) w latach 2002-2005 nastąpił wzrost specjalizacji w przemyśle: drzewnym, papierniczym, meblarskim, hutniczym i transporcie. Z drugiej strony spadła specjalizacja w przemyśle elektrycznym, tekstylnym, spożywczym, urządzeń nielektrycznych i produkcji gumy i plastiku. Zmiany te są niekorzystne, gdyż wzrastała specjalizacja województwa w działalności nie wymagającej wysoko wykwalifikowanej siły roboczej i nie wymagającej przełomowej innowacyjności.

Ryc. 5. Zmiany specjalizacji województwa wielkopolskiego w latach 2002-2005
Źródło: Territorial Reports. Poland. OECD, 2008.

Podsumowując można stwierdzić, że województwo wielkopolskie charakteryzuje się:

- wysokim poziomem wytwarzanego PKB przy silnej dominacji aglomeracji poznańskiej,
- tradycyjną i wydajną strukturę wartości dodanej brutto,
- wysoką liczbę podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Potwierdza to znaczenie małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) dla gospodarki regionu,
- brak wyraźnej specjalizacji gospodarczej regionu – specjalizacja występuje jedynie w zakresie PKB i WDB, w szczególności w budownictwie i usługach rynkowych.

2.4. Specjalizacje sektorowe

2.4.1. Usługi rynkowe

W usługach rynkowych pracuje w Wielkopolsce 34% czynnych zawodowo czyli 1333 tys. Z tego około 17,3% zatrudnionych jest w handlu, 1,7% w hotelach i restauracjach, 5,6% w transporcie, 2,2% w pośrednictwie finansowym, 7,2% w obsłudze nieruchomości³. Sfera usług rynkowych jest w Wielkopolsce znacznie gorzej rozwinięta niż w Europie. Udział tej sfery w tworzeniu regionalnego PKB wynosi zaledwie 43%, z czego 20% przypada na handel. Rola handlu wzrastała w ostatnich latach, podobnie jak rola łączności związana z rozwojem infrastruktury technicznej. Mimo liczby sklepów, rozwijały się sieci handlowe takie jak: Metro, Casino DT, Tesco Polska, Carrefour, Auchan, Jeronimo Martins, Ikea. Niektóre z nich mają swoje centra zarządzania lub ośrodki księgowo w województwie wielkopolskim.

W obsłudze biznesu liczba podmiotów gospodarczych wzrastała w ostatnich latach. Największa dynamika wystąpiła w powiatach (lata 1999-2006): gnieźnieńskim, grodziskim, międzychodzkiem i poznańskim. Szczególnie duża koncentracja firm obsługi biznesu wystąpiła w Poznaniu, gdzie działało 37% firm z całego województwa. Również w Poznaniu odnotowano największą liczbę firm w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

2.4.2. Przemysł i budownictwo

Analiza specjalizacji regionalnej przedstawiona powyżej - wskazała na dobrą pozycję województwa wielkopolskiego pod względem efektów produkcyjnych sektora przemysłowo-budowlanego. W szczególności dotyczy to produkcji budowlano-montażowej. *Województwo wielkopolskie pod względem potencjału przemysłowo-budowlanego i efektów produkcyjnych zajmuje wysoką, trzecią pozycję w kraju. Efekty produkcyjne sekcji przemysłu i budownictwa są wyższe, niż wskazuje na to udział środków trwałych i nakłady inwestycyjne województwa w skali kraju*⁴.

W 2008 r. w sekcjach C, D oraz E PKD w województwie wielkopolskim pracowało 351 727 osób, a w całym sektorze przemysłowym ogółem 436 589 osób, co stanowiło

³ Wg informacji z Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego

⁴ jak wyżej

odpowiednio 26,4% i 32,8% ogółu zatrudnionych w województwie. Potencjał przemysłowo-budowlany województwa jest duży i może zostać przedstawiony za pomocą liczby podmiotów gospodarczych prowadzących tego rodzaju działalność. W 2009 r. ogólna liczba podmiotów gospodarczych w województwie wielkopolskim wynosiła 359 350, z czego na podmioty przemysłowe (sekcje C, D, E wg PKD) przypadało 38 857 jednostek (10,8% podmiotów w województwie), a na podmioty budowlane 45 557 jednostek (12,6% podmiotów w województwie). W porównaniu z rokiem 2006, nastąpił spadek udziału podmiotów przemysłowych o 0,5% i wzrost podmiotów budowlanych o 1,5%, co niewątpliwie wiązało się z wystąpieniem tzw. "boomu" budowlanego i spekulacyjnej bańki cenowej na rynku nieruchomości.

Wśród firm produkujących, funkcjonujących na obszarze województwa wielkopolskiego są takie, które w szczególności opierają swoją działalność na eksporcie. Listę przodujących pod tym względem przedsiębiorstw przedstawia tab. 5.

Tab. 5. Najwięksi eksporterzy z woj. wielkopolskiego w 2009 r.

Pozycja na Liście 500	Nazwa firmy	Lokalizacja	Zatrudnienie	Przychód z eksportu tys. zł	Przychód z eksportu na zatrudnionego tys. zł
15	Volkswagen Poznań Sp. z o.o.	Poznań	6154	7562558	1228,9
38	Philips Lighting Poland SA	Piła	6065	3690305	608,5
35	GK GlaxoSmithKline Pharmaceuticals SA	Poznań	1623	2665853	1642,5
124	Man Bus Sp. z o.o.	Sady	2759	1717669	622,6
175	Solaris Bus&Coach SA	Bolechowo	1558	921996	591,8
164	GK Amica Wronki SA	Wronki	bd	575600	bd
332	Konimpex Sp. z o.o.	Konin	128	383456	2995,8
145	Farmutil HS SA	Śmiłowo	5132	335844	65,4
379	Wix-Filtron Sp. z o.o.	Gostyń	1044	300583	287,9

Źródło: Gaczek i in. (2011).

łatwo zauważyć, że w eksporcie Wielkopolski dominują przedsiębiorstwa działające w ramach Korporacji Transnarodowych tj. Volkswagen, Philips Lighting, GlaxoSmithKline oraz Man.

2.4.3. Przemysł wydobywczy

Eksploatacja węgla brunatnego prowadzona jest na obszarze trzech powiatów: konińskiego, kolskiego i tureckiego, wchodzących w skład Konińskiego Okręgu Przemysłowego (KOP). Eksploatacja węgla brunatnego w KOP prowadzona jest na potrzeby produkcji energii elektrycznej w elektrowniach węglowych. Działa tam sieć odkrywek w ramach kopalni węgla brunatnego: Kopalnia Węgla Brunatnego „Konin” w Kleczewie i Kopalnia Węgla Brunatnego „Adamów” w Turku. Ponadto producenci energii elektrycznej: Zespół Elektrowni „Pątnów–Adamów–Konin” i ich bezpośredni odbiorcy jak Huta Aluminium "Konin". Na potrzeby przedsiębiorstw kopalnianych działa Fabryka Urządzeń Górnicstwa Odkrywkowego „Fugo” w Koninie.

Obszar górniczy zajmuje 30000 ha, co stanowi 37% powiatu konińskiego i 21% powiatu tureckiego. Zespół Elektrowni „Pątnów – Adamów – Konin” S.A. (ZE PAK S.A.) dostarcza na rynek około 14% wytwarzanej w kraju energii elektrycznej i jest drugim, co do wielkości, krajowym producentem energii elektrycznej otrzymywanej z węgla brunatnego. Łączna moc zainstalowana w ZE PAK S.A. stanowi około 12% mocy krajowej i wynosi 2 734 MW⁵. Przewiduje się, że obecne złoża będą eksploatowane na potrzeby elektrowni w Koninie i Pątnowie do roku 2040. W przemyśle i budownictwie powiatów: konińskiego, kolskiego, tureckiego i miasta Konina pracowało w 2009 roku 31 928 osób, to jest 9,44% zatrudnionych w przemyśle i budownictwie województwa wielkopolskiego.

2.4.4. Produkcja rolna

Produkcja rolna w województwie wielkopolskim jest wyższa od przeciętnej dla Polski. W przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych, produkcja globalna wyniosła 6982 zł (w Polsce 4967 zł), a produkcja towarowa 4946 zł (Polska = 3289 zł). Województwo wielkopolskie miało 15,7% udziału w produkcji globalnej rolnictwa w Polsce, a w produkcji towarowej 16,1%. Struktura produkcji rolniczej w województwie wielkopolskim zdecydowanie odbiega od struktury w Polsce. W Wielkopolsce zdecydowanie dominuje udział sektora zwierzęcego, wynoszącego 70,4%, podczas gdy średnio w Polsce ten udział wynosi 57,9%.

⁵ Plan Zagospodarowania Województwa Wielkopolskiego

Najważniejszą uprawą w 2008 r. w Wielkopolsce były zboża (zajmowały ponad 75% powierzchni zasiewów) a mniejszy udział w uprawach miały rośliny przemysłowe (10%) i pastewne (8%). Tendencja ta utrzymywała się również w roku 2009. Plonowanie zbóż w Wielkopolsce w roku 2009 było wyższe od średniego dla Polski i wynosiło blisko 40 q/ha, przy czym w województwie zbierano 15% zboża w Polsce. W strukturze zasiewów zbóż dominowały zboża podstawowe, a w ich ramach - niemal po równo - pszenica i żyto (łączny areal około 435 tys. ha). Plonowanie pszenicy osiągało średnio 47 q/ha (w Polsce 41 q/ha), a żyta 30 q/ha (w Polsce 29 q/ha).

Ze względu na dominację sektora produkcji zwierzęcej w Wielkopolsce, województwo lokuje się w czołówce krajowej pod względem wielkości pogłównia trzody chlewnej, a także ma wyższą od przeciętnej obsadę bydła na 100 ha użytków rolnych. pogłównie trzody chlewnej wynosiło 233 szt./100 ha, przy średniej dla Polski 88 szt./100 ha, natomiast pogłównie bydła przekraczało 45 szt./100 ha, przy wskaźniku dla kraju wynoszącym 34,7 szt./100 ha. Pogłównie bydła wynosiło 814 779 szt. (14,5% krajowego), a pogłównie trzody chlewnej 4 226 tys. szt. (blisko 30% pogłównia krajowego). Na największą skalę hodowla trzody chlewnej prowadzona jest w wybranych gminach powiatów: gostyńskiego, krotoszyńskiego, rawickiego i leszczyńskiego oraz w gminach: Grodzisk Wielkopolski, Buk, Kuślin i Kaczory⁶. Obszarem najintensywniejszej hodowli bydła (powyżej 60 sztuk na 100 ha) w województwie są gminy południowej Wielkopolski (2002 r.), a szczególnie dużą obsadę bydła na 100 ha użytków rolnych odnotowano w gminach położonych w trójkącie pomiędzy Jaraczewem, Krotoszynem i Rawiczem (najwyższy wskaźnik w gminie Piaski – ponad 140 sztuk na 100 ha użytków rolnych)⁷.

Województwo wielkopolskie jest również obszarem hodowli drobiu, którego liczba wynosiła w 2009 roku ogółem 28 243 tys. szt., co stanowiło 22,3% liczby drobiu w całym kraju. Znaczne jest także pogłównie owiec, wynoszące w 2009r. 27 187 sztuk, co dawało 12% wszystkich zwierząt w kraju. Największa koncentracja ferm chowu i hodowli zwierząt występuje w czterech obszarach województwa. Pierwszy z nich położony jest w południowej

⁶ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

⁷ Jak wyżej.

części województwa i obejmuje gminy pomiędzy Lesznem, Rawiczem, Gostyniem i Borkiem Wielkopolskim⁸.

⁸ Jak wyżej.

3. Regionalne potencjały rozwojowe

3.1. Miasta w województwie wielkopolskim

W województwie wielkopolskim funkcjonuje 109 miast wśród 5603 miejscowości ogółem. Region ma ponadprzeciętną liczbę miejscowości przypadających na 100 km² wynoszącą 18,79 (dla Polski 13,38) i ponadprzeciętną liczbę miast, równą 0,36 (dla Polski 0,28). Miejscowości i miasta są zlokalizowane w 226 gminach, wśród których jest 19 gmin miejskich, 90 gmin miejsko-wiejskich i 117 gmin wiejskich.

Charakterystyczną cechą sieci osadniczej Wielkopolski jest duży udział miast małych (poniżej 5 tys. mieszkańców) oraz stosunkowo niewielka liczba miast dużych (powyżej 100 tys. mieszkańców) w ogólnej liczbie miast województwa. Ludność wiejska koncentruje się przede wszystkim w gminach średniej wielkości (5-10 tys. mieszkańców), natomiast w stosunku do kraju znacznie mniej ludności zamieszkuje gminy duże (liczące powyżej 10 tys. mieszkańców)⁹.

Sieć osadnicza w województwie wielkopolskim ma układ policentryczny o 5 poziomach hierarchicznych¹⁰: 1) miasta duże – europol o znaczeniu krajowym, 2) miasta duże – ponadregionalne ośrodki równoważenia rozwoju, 3) miasta średnie – regionalne ośrodki równoważenia rozwoju, 4) miasta średnie – ponadlokalne ośrodki równoważenia rozwoju, 5) miasta o znaczeniu lokalnym. W ramach tej klasyfikacji następujące ośrodki zajmują pozycje:

1. Poznań – europol o znaczeniu krajowym,
2. Kalisz i Ostrów Wielkopolski – ponadregionalne ośrodki równoważenia rozwoju,
3. Gniezno, Konin, Leszno i Piła – regionalne ośrodki równoważenia rozwoju,
4. pozostałe miasta powiatowe wraz z Trzcianką – ponadlokalne ośrodki równoważenia rozwoju,
5. reszta miast – ośrodki o znaczeniu lokalnym.

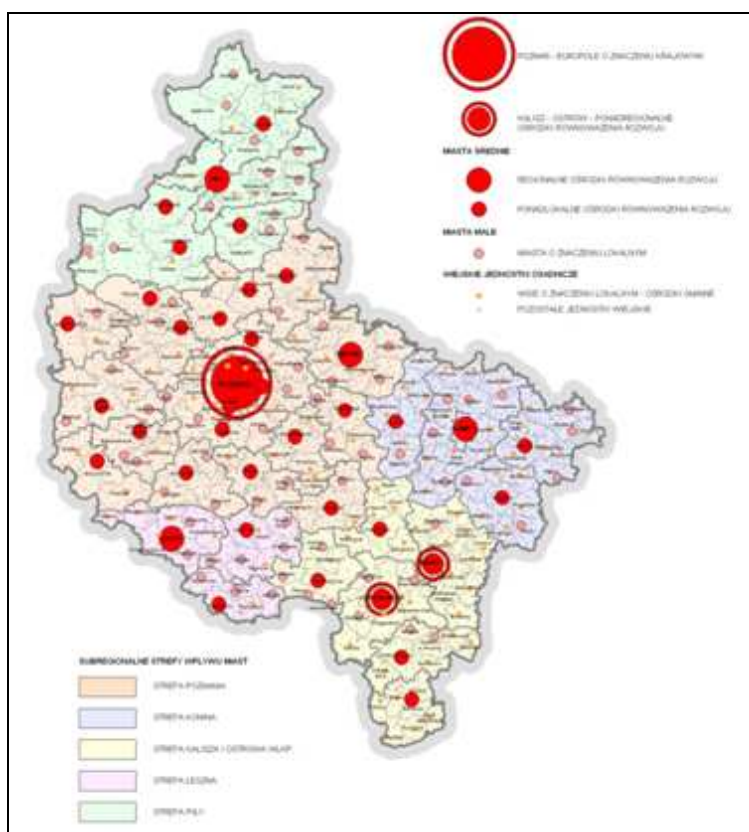
Miasta wymienione w punkcie 2 i 3 stanowią ośrodki subregionalne.

⁹ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

¹⁰ Na podstawie Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020.

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Największym miastem w województwie wielkopolskim jest Poznań, zamieszkały przez 554 221 osób. Otaczający je powiat poznański z liczbą ludności wynoszącą 319 258 osób, jest najbardziej zaludnionym powiatem ziemskim w Polsce. Obie jednostki wchodzi w skład aglomeracji poznańskiej będącej najbardziej zaludnionym obszarem w województwie. Drugim obszarem o zwiększonej koncentracji ludności jest teren aglomeracji kalisko-ostrowskiej, w skład której wchodzi w przybliżeniu: miasto Kalisz (107 019 mieszkańców), powiat kaliski (81 166 mieszkańców) i powiat ostrowski (159 332 mieszkańców) z miastem Ostrów Wielkopolski (72 403 mieszkańców). Łącznie teren aglomeracji kalisko-ostrowskiej zamieszkuje ponad 300 tysięcy osób. Pozostałymi obszarami o podwyższonej koncentracji ludności są miasta Konin i Piła (liczące powyżej 70 tysięcy mieszkańców).

Ryc. 6. Hierarchia sieci osadniczej Wielkopolski

Źródło: Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu.

Dominacja Poznania i powiatu poznańskiego jest wyraźna, gdyż Poznań skupia 16,4% ludności regionu, natomiast powiat poznański 9,2%. Gęstość zaludnienia powiatów ziemskich waha się od 41 osób/km² (w powiecie złotowskim) do 164 osób/km² (w powiecie

poznańskim), a powiaty grodzkie przekraczają 1000 osób/km², za wyjątkiem Konina. Gęstość zaludnienia w województwie wyraźnie maleje w kierunku północnym i zachodnim. Województwo jest niejednorodne wewnętrznie jeżeli chodzi o stopień urbanizacji. Zawiera się on między 24% w powiecie wolsztyńskim a 79% w powiecie poznańskim (łącznie z Poznaniem). Również zasięgi oddziaływania subregionalnego są mocno zróżnicowane, gdyż dominuje tu strefa poznańska, w skład której wchodzi 16 powiatów województwa, a najmniejsza jest strefa oddziaływania Leszna, składająca się z 4 niewielkich powiatów. Strefy oddziaływania Kalisza z Ostrowem Wlkp., Konina i Piły zasadniczo pokrywają się z dawnymi granicami wojewódzkimi, ze stratą powiatu pleszewskiego i wągrowieckiego na korzyść strefy poznańskiej.

Sytuacja demograficzna województwa wielkopolskiego jest na tle kraju stosunkowo dobra (tab. 6). W prawie wszystkich miastach województwa liczących ponad 10 000 mieszkańców notuje się dodatni przyrost naturalny (za wyjątkiem Kalisza, Chodzieży i Pleszewa). Szczególnie wysoka jest stopa przyrostu naturalnego w Nowym Tomyślu (6,6 promille), Ostrzeszowie (5,5 promille), Obornikach (4,5 promille), Śremie (4,1 promille) i Wrześni (4,0 promille). Analiza rozmieszczenia przestrzennego miast z najwyższą stopą przyrostu naturalnego pokazuje ich koncentryczną lokalizację w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji poznańskiej, w odległości 40-65 km od Poznania (za wyjątkiem Ostrzeszowa). Także struktura wiekowa ludności w województwie jest korzystna, gdyż blisko 2/3 jego mieszkańców jest w wieku produkcyjnym. W tym zakresie nie występują istotne wahania wewnątrz województwa, również w układach wschód-zachód i aglomeracja poznańska-peryferia regionu.

Niepokojąca sytuacja występuje w zakresie zmian ludności miejskiej w województwie. W ostatnim dziesięcioleciu nasiliły się procesy suburbanizacyjne w obrębie aglomeracji poznańskiej i zjawisko ucieczki ludności z małych i średnich miast województwa wielkopolskiego. W latach 2000-2009 liczbę ludności zwiększyły małe i średnie miasta leżące w sąsiedztwie aglomeracji poznańskiej, takie jak: Grodzisk Wlkp. (o ponad 3%), Wągrowiec i Środa Wlkp. (pomiędzy 2% a 3%), oraz Września (blisko 2%).

Największy odpływ ludności miał miejsce z Poznania (blisko 5%), pozostałych powiatów grodzkich za wyjątkiem Leszna oraz z miasta Turek. Analiza tabeli migracji międzypowiatowych w województwie wielkopolskim (tab. 7) potwierdza tendencje suburbanizacyjne w aglomeracji poznańskiej. Począwszy od roku 2004 z Poznania

emigrowało ponad 2000 osób rocznie, przy czym odpływ ten był skierowany głównie do powiatu poznańskiego. Przez cały okres 1999-2009 powiat poznański miał dodatnie saldo migracji, sięgające powyżej 2000 osób, a od roku 2004 saldo migracji jest dodatnie i wyższe niż 5000 osób. Podobne tendencje można zauważyć, choć słabsze w sensie liczb bezwzględnych, w relacjach Kalisz-powiat kaliski, Konin-powiat koniński i Leszno-powiat leszczyński.

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Tab. 6. Dane demograficzne miast powiatowych liczących ponad 10 000 mieszkańców w województwie wielkopolskim w roku 2009

L.p.	Miasto	Ludność wg stałego miejsca zamieszkania [osoby]	Przyrost procentowy w liczbie mieszkańców w porównaniu z rokiem 2000 [%]	Gęstość zaludnienia [osoba/km ²]	Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców	Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	Ludność w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności [%]
1.	Poznań	554 221	-4,81	2 117	11,3	1,2	66,1
2.	Kalisz	107 019	-2,80	1 542	9,5	-1,7	63,9
3.	Konin	79 516	-3,78	967	10,1	2,0	65,4
4.	Piła	74 638	-0,35	727	11,0	1,9	66,1
5.	Ostrów Wielkopolski	72 403	-1,73	1 728	11,2	2,3	65,5
6.	Gniezno	69 554	-0,80	1 713	11,4	1,8	65,1
7.	Leszno	64 338	1,99	2 019	12,5	3,6	65,6
8.	Śrem	29 924	-1,05	2 419	13,0	4,4	66,4
9.	Krotoszyn	29 507	0,93	1 309	12,3	3,3	64,8
10.	Września	29 144	1,90	2 289	13,0	4,0	65,2
11.	Turek	28 679	-4,38	1 774	10,9	2,2	65,4
12.	Jarocin	25 958	0,54	1 773	11,9	1,7	66,4
13.	Wągrowiec	25 005	2,85	1 402	13,2	4,1	65,4
14.	Kościan	24 053	-0,73	2 736	10,5	0,1	65,6
15.	Koło	22 965	-2,81	1 658	11,2	1,6	66,0
16.	Środa Wielkopolska	22 001	2,22	1 224	12,7	3,0	65,9
17.	Rawicz	21 044	-1,96	2 719	12,5	2,4	65,3
18.	Gostyń - miasto	20 494	-0,81	1 914	12,3	3,5	66,2
19.	Chodzież	19 525	-1,35	1 529	10,3	-2,1	65,0
20.	Szamotuły	18 834	0,13	1 870	11,6	2,0	64,6
21.	Złotów	18 255	-0,54	1 576	10,0	0,5	66,5
22.	Oborniki	17 862	0,41	1 269	13,1	4,5	67,3
23.	Pleszew	17 621	-3,35	1 341	10,3	-0,2	64,8
24.	Trzcianka	16 903	1,28	924	13,5	2,9	64,7
25.	Nowy Tomyśl	15 015	-2,63	2 888	14,6	6,4	67,0
26.	Kępno	14 713	-0,46	1 889	10,9	1,5	65,8
27.	Ostrzeszów	14 433	-0,82	1 190	12,7	5,5	66,4
28.	Słupca	13 943	-3,05	1 354	11,3	3,7	67,8

3. Regionalne potencjały rozwojowe

L.p.	Miasto	Ludność wg stałego miejsca zamieszkania [osoby]	Przyrost procentowy w liczbie mieszkańców w porównaniu z rokiem 2000 [%]	Gęstość zaludnienia [osoba/km ²]	Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców	Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	Ludność w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności [%]
29.	Grodzisk Wielkopolski	13 943	3,87	766	13,7	4,0	66,5
30.	Wolsztyn	13 402	-2,54	2 804	10,5	0,2	64,5
31.	Czarnków	11 226	-3,37	1 118	12,2	3,1	66,2
32.	Międzychód	10 915	-0,36	1 564	12,2	2,2	65,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Tab. 7. Saldo migracji międzypowiatowych w Wielkopolsce

Jednostka terytorialna	saldo migracji										
	ogółem										
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Powiat jarociński	2	-24	-24	-87	-51	-4	-68	-53	-123	-108	-70
Powiat kaliski	-133	-70	94	17	94	139	239	147	150	227	227
Powiat kępiński	38	-23	15	-58	29	50	14	-56	65	10	-45
Powiat krotoszyński	-94	-66	-132	-64	-152	-95	-91	-13	-38	-25	-131
Powiat ostrowski	64	55	63	54	22	-18	-47	-82	-151	-34	-8
Powiat ostrzeszowski	-51	-111	21	30	15	15	-25	39	-8	43	43
Powiat pleszewski	-90	-39	-60	-60	-6	-68	-109	-54	-4	-40	-38
Powiat m.Kalisz	65	75	-166	-211	-256	-213	-220	-265	-292	-227	-406
Powiat gnieźnieński	-40	-57	-32	-60	-28	23	-132	-207	-101	18	-88
Powiat kolski	-98	-220	-202	-303	-185	-143	-127	-184	-121	-107	-105
Powiat koniński	128	118	77	217	308	402	246	334	331	260	325
Powiat słupecki	-62	14	-37	-55	-50	-49	-61	-119	-197	-189	-146
Powiat turecki	0	-50	-96	-36	-93	-70	-50	-71	-155	-48	-150
Powiat wrzesiński	-70	-90	-92	79	44	-12	-69	-59	73	99	59
Powiat m.Konin	-239	-214	-208	-408	-489	-562	-512	-571	-621	-562	-501
Powiat gostyński	-13	-65	-41	-115	-90	-83	-125	-138	-138	-207	-130
Powiat grodziski	-44	-67	-47	31	-80	-27	-37	-35	-105	16	-44
Powiat kościański	33	-48	-26	19	-58	-57	13	35	48	-104	-56
Powiat leszczyński	134	117	66	96	282	231	159	129	267	242	302
Powiat międzychodzki	7	9	39	17	13	15	-30	-6	-4	23	-39
Powiat nowotomyski	33	24	-17	-34	7	30	-35	40	-7	-33	-72
Powiat rawicki	-81	-51	-16	-47	22	-57	-20	-62	-26	-19	37
Powiat wolsztyński	-38	12	8	-22	-40	-40	-10	-24	13	11	8
Powiat m.Leszno	142	82	270	40	-40	15	81	99	-73	-65	-137
Powiat chodzieski	51	43	15	8	0	24	1	-69	4	-4	8
Powiat czarnkowsko-trzcieński	0	58	-141	-41	-92	-16	-50	-130	-74	-88	-96
Powiat pilski	-321	-302	-203	-209	-170	-200	-122	-326	-171	-164	-254
Powiat wągrowiecki	-57	-140	-6	-54	-31	-24	21	-26	-98	-32	-11
Powiat zlotowski	-115	-185	-62	-250	-46	-186	-240	-119	-138	-107	-148

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Jednostka terytorialna	saldo migracji										
	ogółem										
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Powiat obornicki	17	12	4	-2	-63	-26	13	102	46	107	25
Powiat poznański	2220	3101	3861	4323	4845	5396	5873	6123	7267	5836	5899
Powiat szamotulski	62	80	102	61	39	66	96	177	237	155	104
Powiat średzki	34	-29	-46	-12	-14	50	-28	0	62	21	85
Powiat śremski	-2	-8	-72	1	-33	1	17	-125	-40	-1	9
Powiat m.Poznań	310	-346	-479	-559	-1414	-2054	-2042	-2015	-2752	-2900	-2604

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Regionalnych GUS.

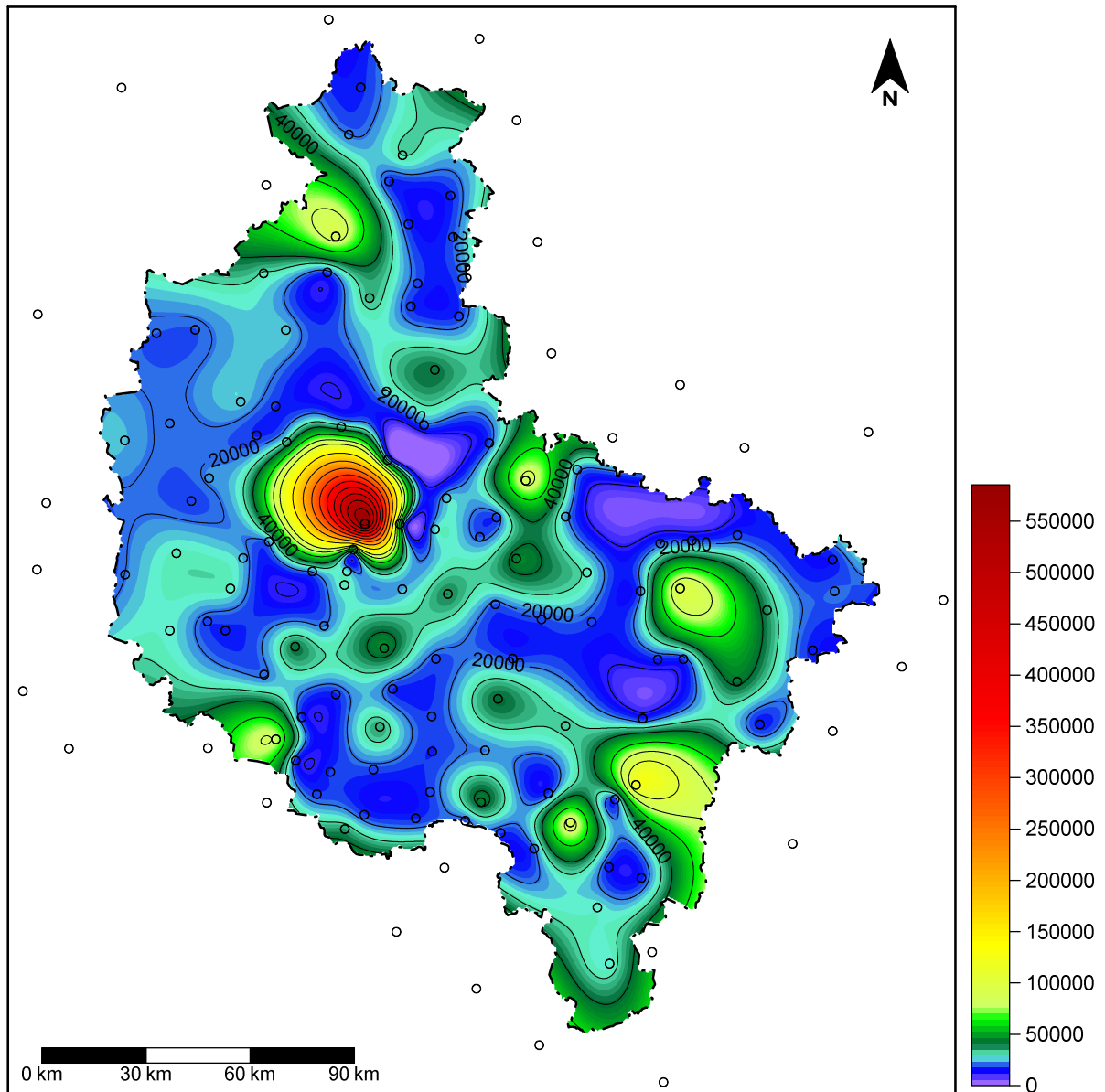
Analiza rozmieszczenia przestrzennego ludności w województwie wielkopolskim została rozszerzona o badania jej potencjału oraz generowanego pola potencjałowego. Jako dane wyjściowe do opracowania mapy potencjału przyjęto ludność miast województwa wielkopolskiego. W celu uniknięcia „efektu granicy“, do analizy włączono również miasta położone w przyległych województwach. Dla każdego miasta wyznaczono wartość potencjału ludności zdefiniowanego równaniem:

$$A_i = \sum_{j=1, j \neq i}^n \frac{M_j}{d_{ij}^\beta} + \frac{M_i}{d_{ii}},$$

gdzie A_i jest potencjałem w punkcie i , M_j jest liczbą ludności w punkcie j , d_{ij}^β jest odległością fizyczną pomiędzy punktami i i j , podniesioną do pewnej potęgi β będącej oporem odległości. Przyjęto, że odległość d_{ii} jest równa 1, natomiast wartość wykładnika oporu odległości wynosi $\beta = 1$.

Na tej podstawie skonstruowano mapy potencjału ludności, które pozwoliły na identyfikację morfologii pola oraz jego pewnych ukrytych własności (Ratajczak 1999). Za pomocą analizy pola podjęto próbę ich identyfikacji, przy wykorzystaniu rozkładu gradientów pola. Mapy potencjału zostały skonstruowane za pomocą metody krigingu.

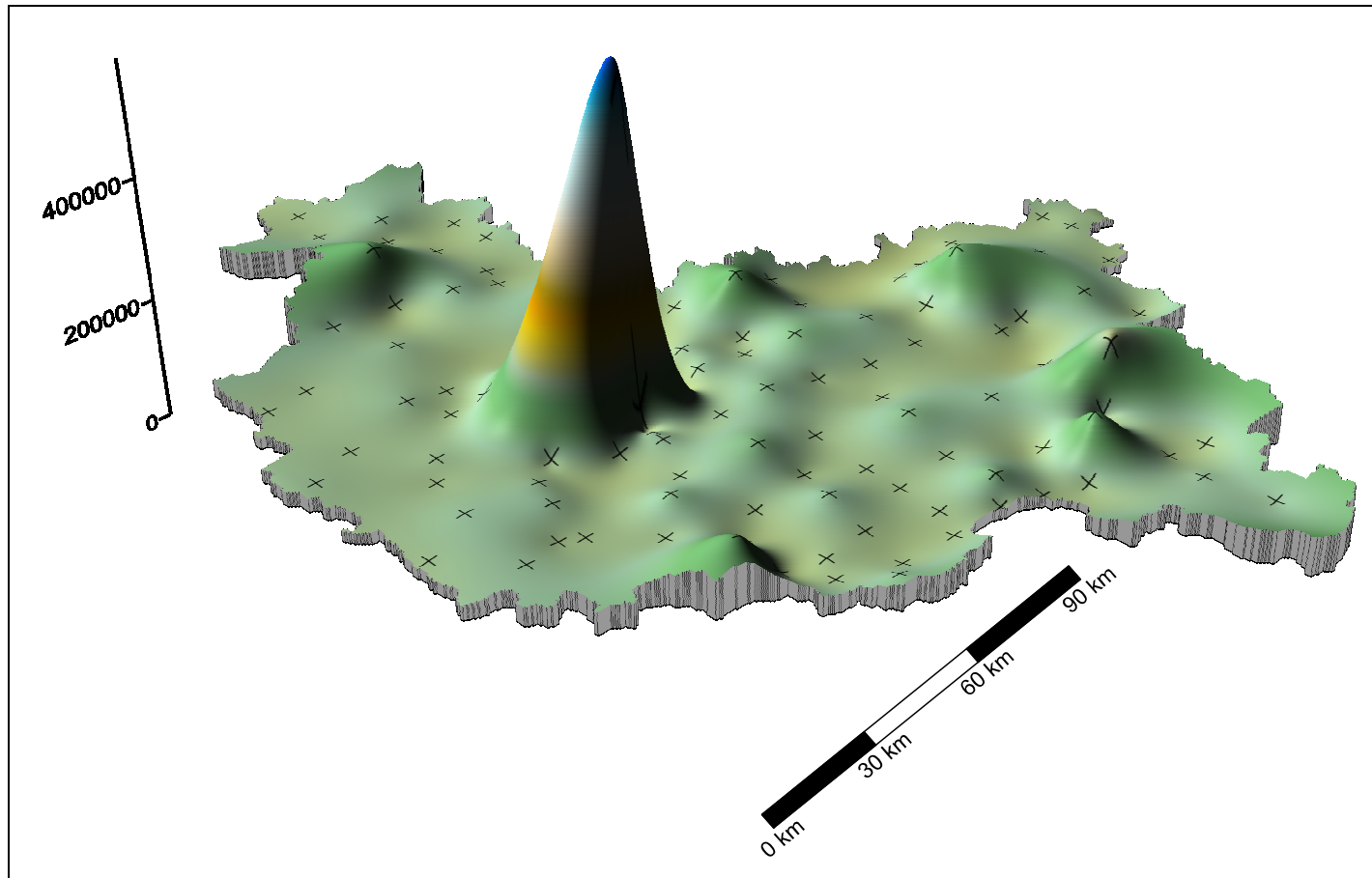
Mapę potencjału ludności w województwie wielkopolskim przedstawia ryc. 7. Analiza tej mapy pozwala na sformułowanie wniosków dotyczących rozkładu przestrzennego ludności w regionie. Obszarem o największym potencjale jest aglomeracja poznańska z dominującym w niej Poznaniem. Jest to obszar obwiedzony linią ekwipotencjalną 400000 osób/km. Ponadto obszarami o stosunkowo wysokich wartościach potencjału są tereny położone w obrębie aglomeracji kalisko-ostrowskiej, w sąsiedztwie Konina, Leszna i Piły. Na obszarze województwa widoczna jest częściowa struktura koncentryczna, położona w odległości 50-100 km od Poznania, ciągnąca się od Piły, przez Chodzież, Gniezno, Wrześnię, Środę, Śrem do Leszna.

Ryc. 7. Potencjał ludności regionu wielkopolskiego
Źródło: Opracowanie własne.

Dysproporcje pomiędzy wierzchołkami rozkładu potencjału dobrze ilustruje ryc. 8. Wyraźnie widoczny jest obszar o wysokim potencjale położony w obrębie aglomeracji poznańskiej. Potencjał ten stosunkowo szybko opada w kierunku granic regionu.

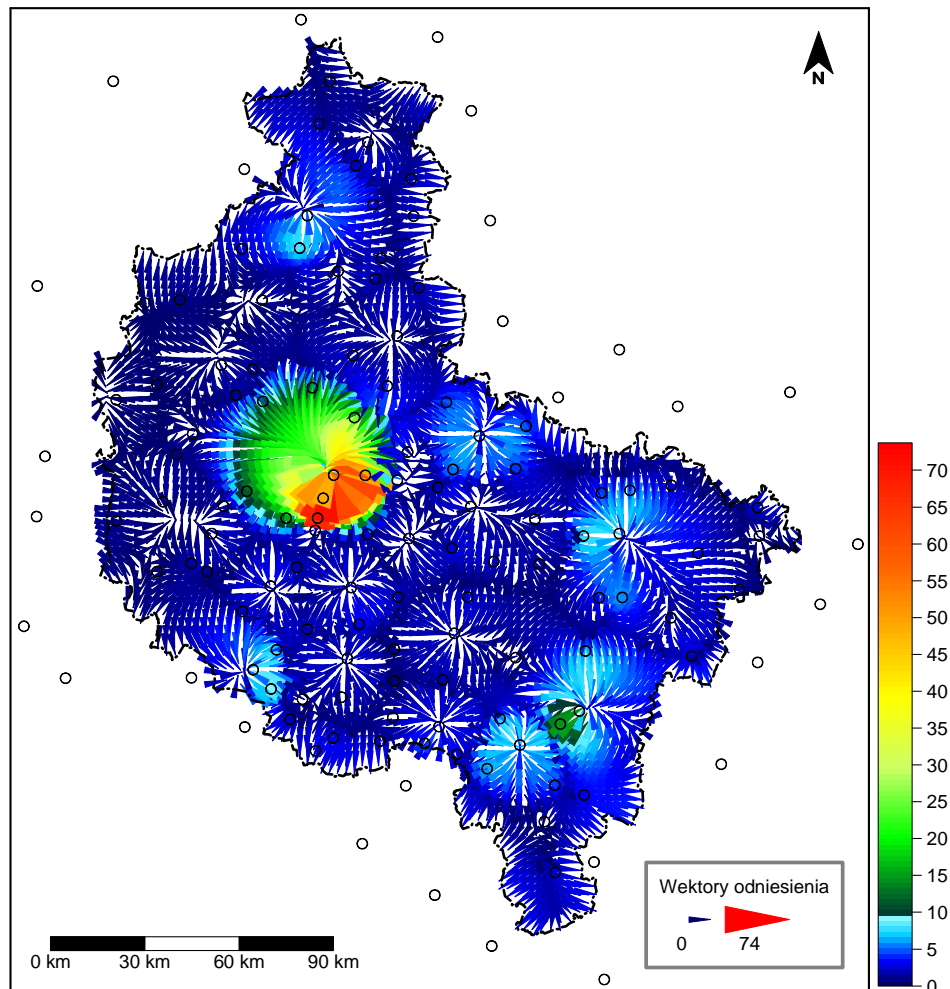
3. Regionalne potencjały rozwojowe

Ryc. 8. Morfologia pola potencjałowego regionu wielkopolskiego. Najwyższy szczyt odpowiada Poznaniowi. Widoczne są też szczyty: Piły, Gniezna, Konina, Kalisz, Ostrowa Wlkp. i Leszna

Źródło: Opracowanie własne.

Szczególne znaczenie ma wzmocnienie ośrodków subregionalnych (byłe miasta wojewódzkie oraz Gniezno i Ostrów Wielkopolski) a także powiązanie mniejszych ośrodków z obszarami wiejskimi. Oprócz integracji gospodarki regionu z gospodarką wspólnoty oraz globalną, ważne jest tworzenie i wzmacnianie powiązań subregionalnych oraz lokalnych. Oznacza to, że funkcje i powiązania z otoczeniem miast subregionalnych powinny być w Wielkopolsce szczególnie rozwijane.

Ryc. 9. Gradienty pola potencjałowego ludności regionu wielkopolskiego w 2010
Źródło: Opracowanie własne.

Badania nad morfologią pola potencjałowego zostały uzupełnione przez analizę pola gradientowego, przedstawionego na ryc. 9. Pozwoliła ona na identyfikację ukrytej struktury pola potencjałowego, ponieważ pole gradientowe jest polem wektorowym, ukazującym kierunek największego wzrostu (spadku) funkcji potencjałowej (Ratajczak 1999, Kossowski 2006). Elementami tego pola są wektory, zawsze prostopadłe do powierzchni pola

potencjałowego w każdym jego punkcie. Wyznaczone pole gradientów pola potencjałowego w kierunku największego wzrostu funkcji potencjałowej przedstawia ryc. 9. Jej analiza pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- 1) Gradienty są najsilniejsze w sąsiedztwie największych miast regionu – Poznania, Kalisza, Konina, Piły, Ostrowa Wlkp., Leszna i Gniezna. Gradienty maleją w miarę oddalania się od tych miast. Waga gradientów na tych kierunkach wskazuje, że zaliczenie wymienionych ośrodków do najwyższych klas hierarchicznych jest w pełni zasadne. Największą wagę posiadają wektory zorientowane w kierunku Poznania i aglomeracji poznańskiej. Duże natężenie wektorów występuje w układzie Kalisz – Nowe Skalmierzyce - Ostrów Wlkp. w aglomeracji kalisko-ostrowskiej. Jest to układ wyraźnie wyodrębniający się w strukturze pola gradientowego, jako aglomeracja bipolarna.
- 2) Drugą grupę miast o silnie skierowanych w ich stronę gradientach stanowią Jarocin, Gostyń, Nowy Tomyśl i Szamotuły. Gradienty te są dużo słabsze niż w przypadku miast grupy pierwszej i potwierdzają istnienie pierścieniowej struktury wokół aglomeracji poznańskiej.
- 3) W kilku miejscach występują pasma równowagi, w których gradienty są skierowane w przeciwnych kierunkach, mogą być interpretowane jako granice naturalnego oddziaływania miast.

Miasta w województwie wielkopolskim pełnią różnorodne funkcje. Najwięcej miast w regionie realizuje funkcje usługowe lub produkcyjno-usługowe. Łącznie w miastach usługi skupiają ponad 58,1% pracujących. Z czego na usługi rynkowe przypada 33,2% pracujących, a na nierynkowe 24,9%. Przemysł i budownictwo (sektor II) skupia 39,2% pracujących, a w sektorze I – rolnictwo i leśnictwo pracuje 2,7% ogółu zatrudnionych¹¹. Szczególnie wysoka jest dominacja usług w Poznaniu, w których pracuje blisko 71% ogółu zatrudnionych, oraz w miastach subregionalnych: Kaliszu, Koninie, Pile, Ostrowie Wlkp., Lesznie i Gnieźnie, w których udział ten przekracza 50%. W strukturze usług przeważają usługi rynkowe.

Dokumenty planistyczne takie jak Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego zakładają, że: *Ośrodki miejskie Wielkopolski powinny być wyposażone w odpowiednie funkcje pozwalające na obsługę obszarów funkcjonalnie z nimi powiązanych, zarówno standardowe, jak i wynikające ze specyfiki poszczególnych obszarów.*

¹¹ Wg WBPP w Poznaniu.

3.2. Miasto wojewódzkie Poznań

Miasto Poznań jest piątym co do liczby ludności miastem w Polsce, po Warszawie, Łodzi, Krakowie i Wrocławiu. Koncentracja ludności w obrębie Poznania i powiatu poznańskiego jest średnio dwukrotnie większa od gęstości zaludnienia dla województwa wielkopolskiego.

Poznań jest trzecim co do wielkości ośrodkiem akademickim w Polsce (po Warszawie i Krakowie). W 2009 roku w Poznaniu znajdowało się 26 szkół wyższych różnych typów, w których studiowały 137 623 osoby (również trzecie miejsce w Polsce). Wśród studentów dominowały osoby na studiach pierwszego stopnia – 83 874 osoby, a następnie na studiach drugiego stopnia – 26 986 osób.

Jak stwierdzono powyżej Poznań zajmuje w hierarchii układu osadniczego województwa wielkopolskiego najwyższe miejsce. Jest to centrum życia społecznego, gospodarczego, politycznego i kulturalnego województwa. Poznań jest ośrodkiem pełniącym również istotną rolę w układzie osadniczym kraju. Położenie miasta na szlaku komunikacyjnym wschód-zachód, rozwijające się lotnisko oraz liczne imprezy gospodarcze i kulturalne dają mu znaczącą pozycję w europejskiej sieci miast.

Miasto Poznań i związany z nim ściśle powiat poznański mają wysoką koncentrację potencjału gospodarczego. Według rejestru REGON w mieście Poznań zarejestrowanych jest 1713 podmiotów gospodarczych na 10000 mieszkańców, a w powiecie jest ich 1374 na 10000 mieszkańców. Są to wskaźniki znacznie wyższe od krajowego (981) i wojewódzkiego (1054). W Poznaniu działało 26% wszystkich podmiotów gospodarczych w województwie, a w powiecie poznańskim dalsze 12%, co łącznie dawało aglomeracji poznańskiej 38% udział w województwie.

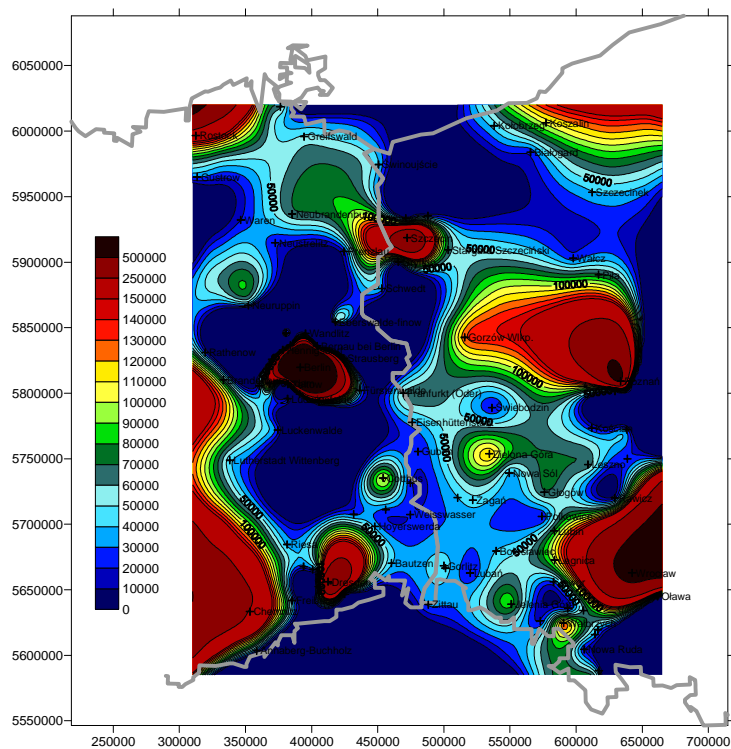
Poznań generował w 2009 roku 35% dochodów podatkowych z tytułu PIT i 55% dochodów podatkowych z tytułu CIT w województwie wielkopolskim. Natomiast powiat poznański generował odpowiednio 12% i 13%. Łącznie aglomeracja poznańska dawała 47% PIT i 68% CIT, co stanowiło około 50% wszystkich przychodów podatkowych z PIT i CIT w województwie. Wobec takiej dysproporcji gospodarczej w województwie, słuszne wydaje się przesłanie zawarte w dokumentach regionalnych:

Niezwykle istotne dla utrzymania dynamiki wzrostu w województwie jest wzmacnianie regionotwórczych funkcji Poznania. Wysokim tempem rozwoju charakteryzują się tylko te regiony, w których funkcjonuje dynamiczny ośrodek metropolitalny, zdolny do

3. Regionalne potencjały rozwojowe

tworzenia, transferu oraz dyfuzji technologii i innowacji. Koncentracja tych funkcji w Poznaniu nie może jednak oznaczać konkurencji dla reszty regionu, lecz powinna być dla niego dodatkowym czynnikiem rozwoju¹². Ośrodki subregionalne powinny wykształcić własne funkcje stając się czynnikiem aktywizacji otoczenia, a z drugiej strony powinny być zdolne do absorpcji technologii, innowacji i wiedzy z ośrodka metropolitalnego.

Poznań jest również głównym ośrodkiem miejskim subregionu poznańskiego, położonego w centralnej części województwa. Obszar ten składa się z dwóch stref. Pierwszą z nich jest Poznań i powiat poznański tworzące aglomerację poznańską, o wysokim stopniu urbanizacji i funkcji, które omówiono powyżej, stanowiącą rdzeń subregionu. Strefa druga to pozostały obszar subregionu ze znacznym udziałem użytków rolnych i obszarów cennych przyrodniczo tworzący jego strefę zewnętrzną. Wg WBPP, maksymalny promień zasięgu tego obszaru, licząc od centrum Poznania wynosi około 60 km.

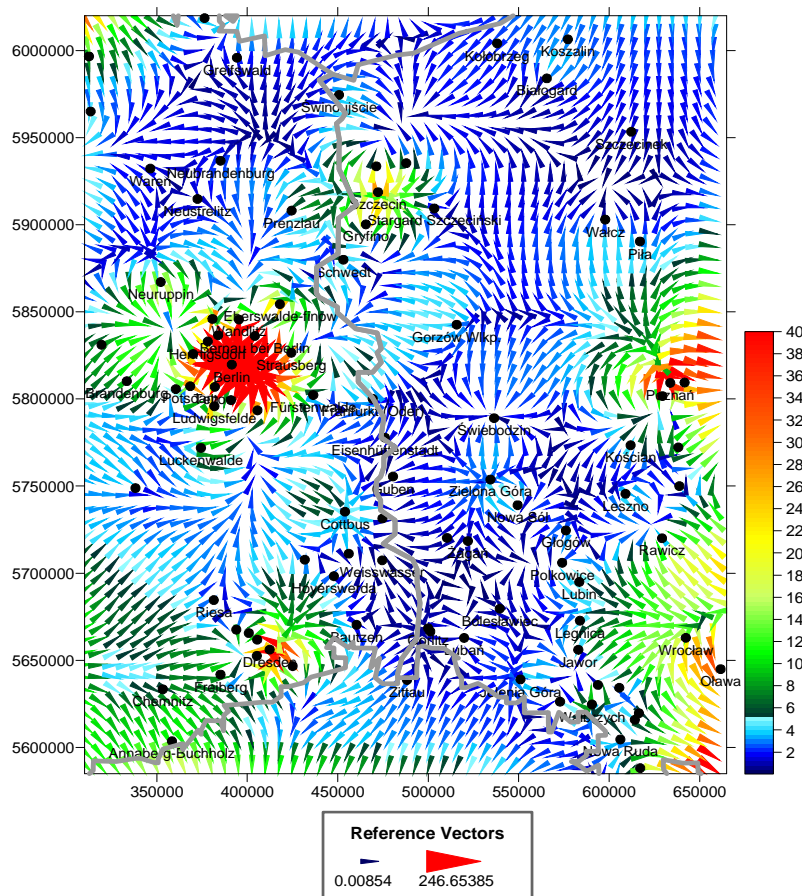

Ryc. 10. Powierzchnia potencjału i pole wektorowe potencjału w pasie nadgranicznym Polski i Niemiec. Równoważenie się pól potencjału Berlina i Poznania.

Źródło: opracowanie własne.

¹² Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020.

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Ryc. 11. Gradienty funkcji potencjału ludności województwa wielkopolskiego

Źródło: Opracowanie własne.

Poznań jako metropolia, oddziałuje nie tylko na region, którego jest stolicą, ale sięga dalej. Metropolią zagraniczną, której zasięg oddziaływania przekracza granicę Polski jest oczywiście Berlin (por. ryc. 10). Jednak ryc. 10. nie potwierdza dominującej roli Berlina względem Poznania. Oddziaływanie tych miast opisane potencjałem ludności oraz gradientami potencjału równoważy się na linii Frankfurt nad Odrą - Gorzów Wlkp - Szczecin. Określenie „Cień Berlina”, w którym ma się znajdować Poznań nie znajduje w tym przypadku potwierdzenia.

W układzie krajowym, Wrocław jest główną metropolią, której strefa oddziaływania graniczy ze strefą Poznania. Strefa równowagi występuje na linii: Głogów–Leszno–Rawicz. Odpowiada ona historycznej granicy pomiędzy Wielkopolską, a Dolnym Śląskiem.

O roli Poznania, jako metropolii oddziałującej poza obszar województwa świadczą również dojazdy do pracy. Badania przeprowadzone przez GUS w 2006r. ujawniły, że do pracy w Poznaniu „spoza województwa wielkopolskiego przyjeżdżali pracownicy najemni z

1499 gmin, co daje 49,0% wszystkich gmin w Polsce” (GUS 2010). Najwięcej z woj. mazowieckiego (187 gmin) i dalej dolnośląskiego (156), kujawsko-pomorskiego (145), śląskiego (134), zachodniopomorskiego (121), łódzkiego (111) i lubuskiego (103).

Wśród przyjeżdżających do pracy w Poznaniu największy udział miały oczywiście osoby zamieszkałe w województwie wielkopolskim – zwłaszcza w odległości do 50 km od Poznania. Rozkład osób przyjeżdżających – uzależniony od odległości od Poznania przedstawia tab. 8.

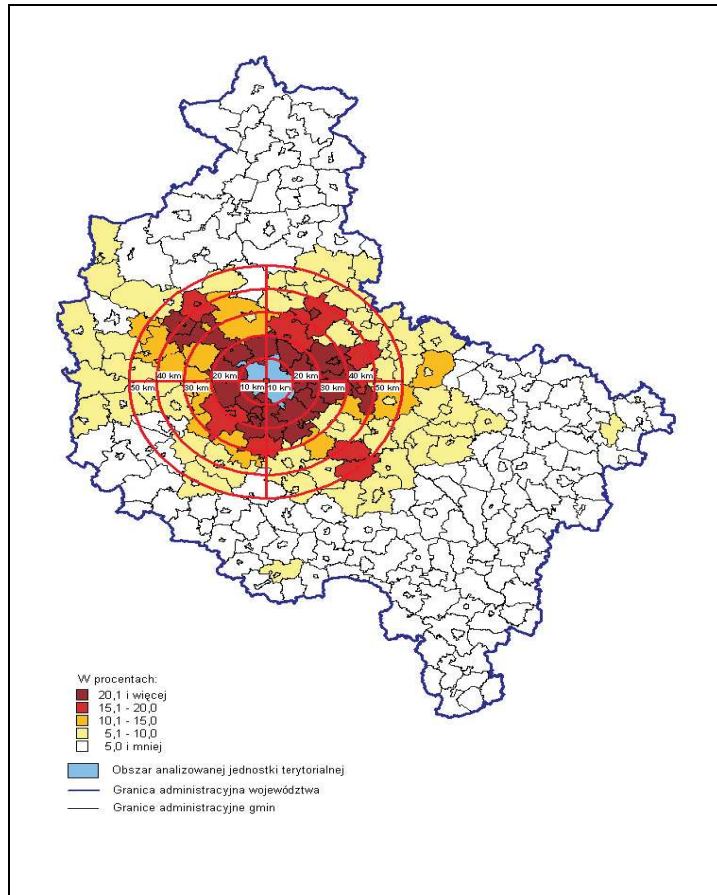
Tab. 8. Przyjeżdżający do pracy w Poznaniu

Przedziały odległości (w km)	Liczba gmin	Liczba osób przyjeżdżających do pracy	Przyjeżdżający do pracy w przeliczeniu na 1 gminę	Średnia odległość dojazdu (w km)	Udział w ogólnej liczbie przyjeżdżających do pracy (w %)
0–50	88	39974	454	33,8	65,0
51–100	221	12253	55	77,2	19,9
101–150	309	4490	15	125,9	7,3
151–200	292	1178	4	174,7	1,9
201–250	215	899	4	222,3	1,5
powyżej 250	689	2694	4	345,5	4,4

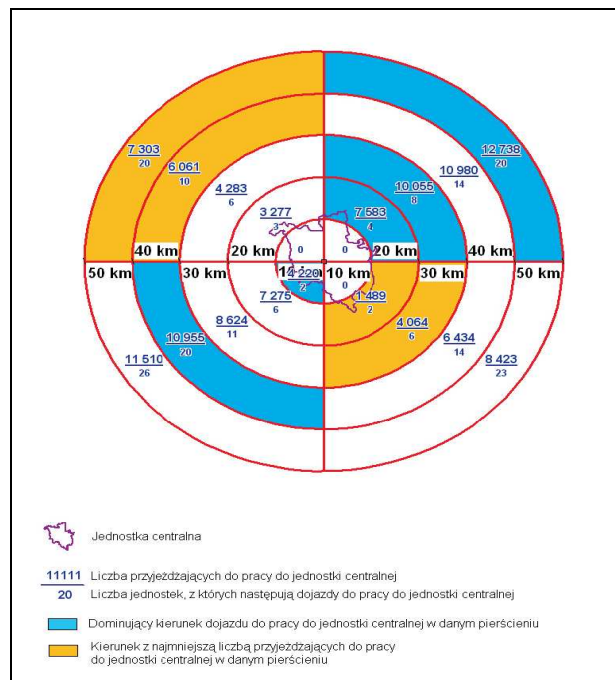
Źródło: GUS 2010.

Z kolei ryc. 12. przedstawia strukturę gmin o zróżnicowanym natężeniu przyjeżdżających do pracy w Poznaniu. Ponad 32% przyjeżdżało z gmin położonych do 2km od Poznania. Przy czym dominowały kierunki NW- SW oraz SW – NE. Dokładniej przedstawia to ryc. 13.

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Ryc. 12. Przyjeżdżający do pracy w Poznaniu w 2006 r. z odległości do 50 km
 Źródło: Główny Urząd Statystyczny (2010).

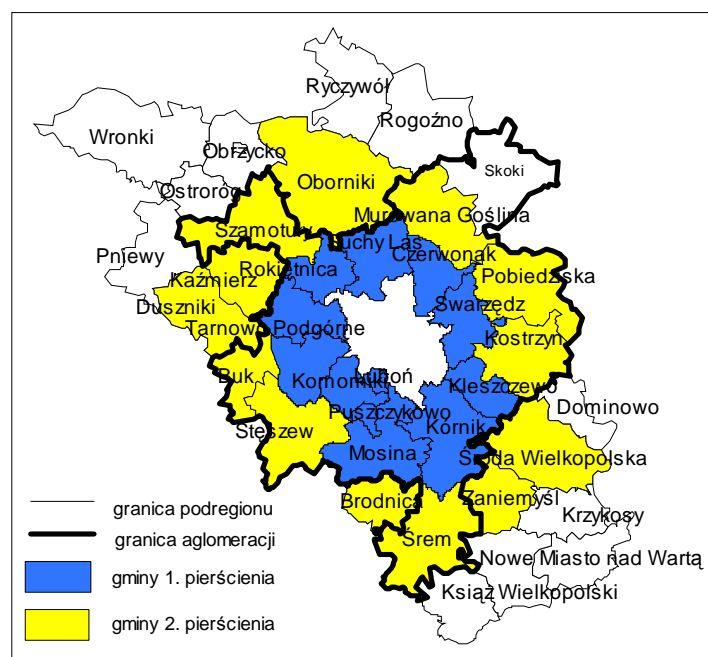

Ryc. 13. Natężenie i kierunki przyjazdów do pracy w Poznaniu
 Źródło: Główny Urząd Statystyczny (2010).

W pierścieniu do 50 km od Poznania zlokalizowanych jest 88 gmin, z których przyjeżdżają do pracy w Poznaniu średnio 454 osoby. A udział tej grupy w ogólnej liczbie przyjeżdżających do pracy w Poznaniu wynosił aż 65%. Zwraca również uwagę fakt, że nie zaobserwowano przyjeżdżających do pracy w Poznaniu z gmin zlokalizowanych w części północnej oraz południowej województwa wielkopolskiego. Mogą na to wpływać różne czynniki. Jednym z nich może być dostępność komunikacyjna tych obszarów.

3.2a. Aglomeracja poznańska

Poznań w sposób naturalny, wytworzył wokół siebie pierścień gmin o wysokim stopniu zurbanizowania. Razem tworzą aglomerację poznańską (por. ryc. 14), która w ramach klasyfikacji Spatial Planning Observation Network (ESOP) jest zaliczona do obszarów o charakterze wielkomiejskim MEGA (Metropolitan European Growth Areas).

Ryc. 14. Podregion poznański, granice aglomeracji poznańskiej i pierścienie gmin wokół Poznania
Źródło: Gaczek i in. (2011).

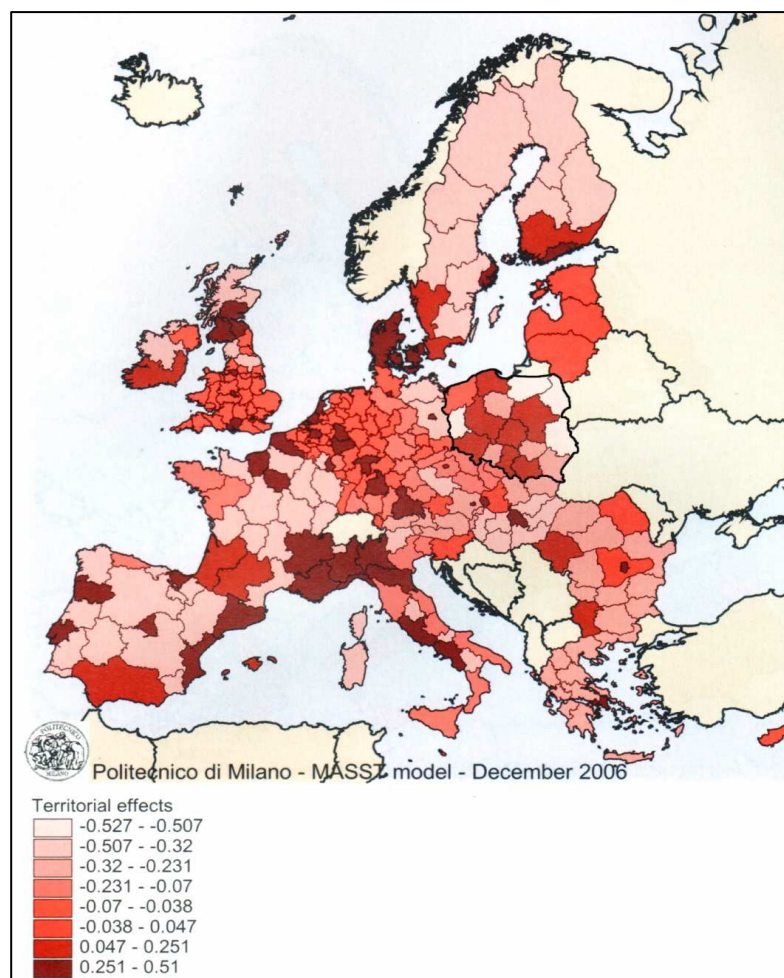
W rankingu przeprowadzonym w 2008 r., aglomeracja poznańska zajęła 252 miejsce na 526 notowanych na świecie metropolii. Na tle metropolii europejskich, aglomeracja poznańska wypada dobrze w sensie jej zasięgu i koncentracji ludności (por. tab. 9).

Tab. 9. Liczba ludności aglomeracji poznańskiej na tle porównywalnych metropolii europejskich

Obszar metropolitalny	Liczba mieszkańców [tys.]	
	ogółem	miasta centralnego (udział w %)
West Midlands	2 600	Birmingham
		1 006 (39%)
Region Stuttgartu	2 664	Stuttgart
		591 (22%)
Wielki Manchester	2 548	Manchester
		452 (18%)
Region Frankfurt/Ren-Men	2 185	Frankfurt
		653 (30%)
Słoneczny Region Kopenhagi	1 594	Kopenhaga
		504 (32%)
Wspólnota Miejska Lyonu	1 218	Lyon
		470 (39%)
Region Miejski Rotterdamu	1 153	Rotterdam
		595 (52%)
Region Hanoweru	1 128	Hanower
		516 (46%)
Obszar Metropolitalny Helsinek	998	Helsinki
		565 (57%)
Miasto Metropolitalne Bolonia	955	Bolonia
		374 (39%)
Aglomeracja poznańska	954	Poznań
		556 (58%)
Wspólnota Miejska Bordeaux	678	Bordeaux
		231 (34%)

Źródło: Kaczmarek [red]. (2010).

Wśród aglomeracji polskich, ze względu na potencjał gospodarczy aglomeracja poznańska zajmuje drugie miejsce – po warszawskiej.

Ryc.15. Rola aglomeracji we wzroście regionalnym
Źródło: Capello i inni. 2008.

Prognozowanie wykonane przy użyciu najnowszego modelu wzrostu regionalnego MASST przez zespół Prof. Capello w 2008 r. (Macroeconomic Sectoral, Social and Territorial Model – Copello i inni 2008), potwierdza kluczową rolę metropolii Poznania w kształtowaniu przyszłego wzrostu gospodarczego woj. wielkopolskiego (por. ryc. 15.)

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Tab. 10. Wartość dodana brutto według rodzajów działalności w podregionach i Polsce (podregion=100%) w latach 2007-2008

	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo*	Przemysł	Budownictwo	Handel i naprawy, hotele i restauracje, transport*	Posrednictwo finansowe, obsługa działalności gospodarczej*	Pozostała działalność usługowa	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo*	Przemysł	Budownictwo	Handel i naprawy, hotele i restauracje, transport*	Posrednictwo finansowe, obsługa działalności gospodarczej*	Pozostała działalność usługowa
	2007						2008					
Polska	4,3	24,3	6,5	27,1	19,2	18,5	3,7	23,9	7,0	26,9	19,6	18,9
Łódź	0,1	21,1	5,5	29,2	24,7	19,4	0,1	21,1	5,6	28,1	25,4	19,7
łódzki	5,7	31,2	7,1	27,0	14,0	15	4,9	30,6	7,4	26,8	14,9	15,4
Warszawa	0,0	11,3	4,8	33,2	35,4	15,2	0,0	9,7	5,0	33,1	36,4	15,8
warszawski zachodni	4,7	22,1	6,4	34,4	17,3	15,1	4,3	22,6	6,5	33,3	18,3	15,0
warszawski wschodni	6,8	21,8	7,7	25,1	19,2	19,4	6,1	22,6	8,0	24,6	19,4	19,3
Kraków	0,1	21,1	7,2	26,9	25,9	18,8	0,1	16,8	8,3	28,3	27,0	19,6
krakowski	6,5	28,7	7,8	28,5	10,4	18,1	5,2	31,1	8,5	27,1	10,6	17,5
katowicki	0,1	22,6	6,1	30,9	23,5	16,9	0,1	22,2	7,1	29,2	24,2	17,2
gliwicki	0,7	33,1	6,4	23,1	21,7	15,0	0,7	32,8	7,1	22,6	21,4	15,4
bytomski	1,5	25,6	7,0	27,1	18,4	20,4	1,4	24,9	6,9	26,1	19,7	21,0
tyski	0,8	50,6	6,8	19,2	12,1	10,3	0,7	53,1	6,3	17,6	12,3	10,0
sosnowiecki	1,2	35,1	7,1	26,8	16,1	13,7	1,1	32,8	7,1	26,6	17,8	14,6
Poznań	0,1	21,5	7,2	32,8	22,2	16,2	0,1	21,3	7,7	30,8	23,3	16,8
poznański	6,1	35,5	8,0	28,6	10,9	10,9	4,7	33,5	9,0	29,9	12,1	10,8
Wrocław	0,1	15,7	8,1	28,7	27,6	19,9	0,1	14,9	8,2	27,3	30,2	19,3
wrocławski	6,0	36,2	6,7	23,1	12,2	15,8	4,4	37,3	7,0	23,7	12,2	15,4
Trójmiasto	0,1	20,4	6,0	30,2	25,7	17,5	0,1	18,1	7,4	30,0	25,6	18,8
gdański	5,0	22,8	11,8	30,2	12,2	18,1	4,1	23,5	11,5	30,1	12,3	18,5

* nazwy grup rodzajów działalności skrócone

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tab. 11. Ocena potencjału gospodarczego głównych polskich aglomeracji

Cechy	Aglomeracje						
	Warszawy	Krakowa	Śląska	Poznania	Wrocławia	Trójmiasta	Łodzi
Wielkość i zmiany WDB w centrum	++++	+++	++	++	+	+	-
Wielkość i zmiany WDB strefy otoczenia	++	+	+++	++	+	-	-
Dynamika wzrostu WDB w centrum*	++++	+	+	+	++	-	+
Dynamika wzrostu WDB strefy otoczenia*	+++	++++	++	++	++++	++	+++
Wydajność pracy w centrum**	++++	+	+	++	+	++	+
Wydajność pracy w strefie otoczenia**	+++	-	++++	+++	-	+	+
PKB per capita w centrum**	++++	++	+	+++	++	+	+
PKB per capita w strefie otoczenia**	+++	+	+++	+++	++	+	++
Struktura gospodarki w centrum**	++++	++	+	+	+++	++	++
Potencjał gospodarczy aglomeracji	31	15	18	19	16	11	11
Ranga	1	5	3	2	4	6	7

Uwaga: *dynamika wzrostu 2000-2008; ** w roku 2008.

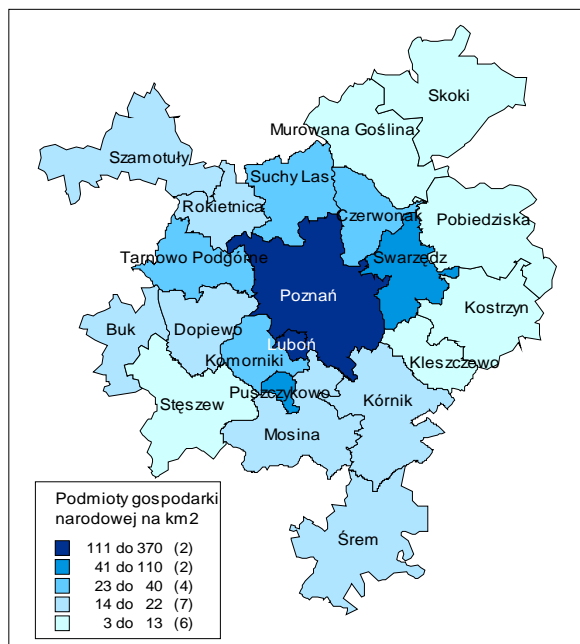
Źródło: Gaczek i in. (2011).

Ranking aglomeracji przeprowadzony na bazie dziesięciu cech, potwierdził dominację aglomeracji warszawskiej w skali krajowej. Aglomeracja poznańska zajmuje w tym rankingu drugą pozycję, przede wszystkim ze względu na wysoką wydajność w strefie otoczenia centrum aglomeracji oraz wysoką wartość PKB na mieszkańca wytworzoną w centrum. (Gaczek i inni 2011).

Natomiast wewnątrz aglomeracji poznańskiej, potencjał gospodarczy jest przestrzennie zróżnicowany. W 2009 r w Poznaniu zarejestrowanych było około 65% ogólnej liczby podmiotów aglomeracji w gminach: Swarzędz, Śrem, Luboń, Tarnowo Podgórne, Mosina, Szamotuły, Czerwonak, Kórnik i Suchy Las - 22,8%, a w pozostałych 11 gminach

3. Regionalne potencjały rozwojowe

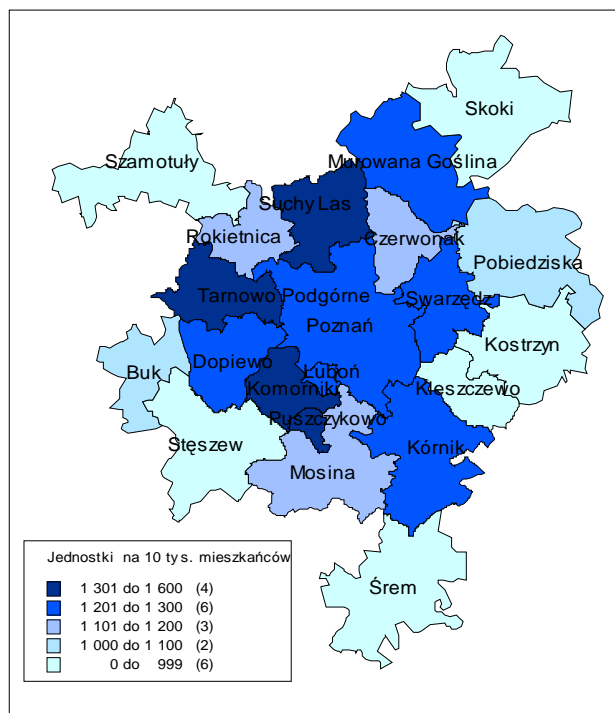
12,2%. Tę przestrzenną koncentrację działalności gospodarczej na obszarze aglomeracji poznańskiej obrazuje ryc. 16.

Ryc. 16. Gęstość podmiotów gospodarczych w gminach aglomeracji w 2009 r.

Źródło: Gaczek i in. (2011).

Koncentrację przestrzenną wykazuje również przedsiębiorczość gospodarcza opisana liczbą podmiotów fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 10 000 mieszk. Por. ryc.17.

Ryc. 17. Podmioty osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. ludności w 2010 r.

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Źródło: Gaczek i in. (2011).

W tym przypadku największą przedsiębiorczością charakteryzowały się w 2010 r. gminy: Puszczykowo, Suchy Las, Tarnowo Podgórne i Komorniki. Siłę gospodarczą aglomeracji poznańskiej wzmocniają firmy, które liczą się w skali międzynarodowej oraz krajowej, pod względem wypracowanych przychodów. W tab.12 zestawiono 35 firm ujętych na liście 500 Rzeczpospolitej w 2009 r.

Tab. 12. Firmy zlokalizowane w aglomeracji poznańskiej z Listy 500 Rzeczpospolitej w 2009 r.

L.p.	Miejsce w rankingu Rzeczpospolitej	Firma	Lokalizacja/gmina	Przychody ze sprzedaży mln zł	Zatrudnienie (etaty) tys.	Branża (PKD)
1	5	Jeronimo Martins Dystrybucja SA	Kostrzyn (centrala)	16801,8	26,2	magazynowanie, handel detaliczny
2	21	Volkswagen Poznań sp. z o.o.	Poznań	7742,6	6,2	produkcja samochodów
3	25	ENEA SA*	Poznań (centrala)	7432,1	10,4	energetyka
4	28	Eurocash SA GK	Poznań	6698,3	4,3	sprzedaż hurtowa
5	44	Lidl Polska Sklepy Spz. sp. z o.o.s.k.	Tarnowo Podgórne (centrala)	4639,7	b.d.	handel detaliczny
6	48	GlaxoSmithKline Pharmaceuticals SA GK	Poznań	4281,9	1,6	produkcja leków i wyrobów farmaceutycznych
7	62	Kompania Piwowarska SA GK	Poznań	3585,2	3,3	produkcja piwa
8	67	Grupa Muszkietierów	Poznań (centrala)	3270,0	9,0	handel detaliczny
9	81	Selgros sp. z o.o.	Poznań (centrala)	3030,9	4,0	sprzedaż hurtowa
10	105	PBG SA GK	Tarnowo Podgórne (centrala)	2578,0	3,7	budownictwo
11	112	ENEA operator sp. z o.o.	Poznań (centrala)	2394,3	b.d.	dystrybucja energii elektrycznej, usługi
12	131	Żabka Polska SA	Poznań (centrala)	2113,1	0,5	handel detaliczny
13	149	Skoda Auto Polska SA	Poznań	1865,6	0,1	sprzedaż samochodów osobowych
14	160	Man Bus sp. z o.o.	Tarnowo Podgórne	1759,4	2,8	produkcja autobusów
15	165	Hydrobudowa Polska SA GK	Tarnowo Podgórne (centrala)	1675,6	1,9	budownictwo przemysłowe i inżynieryjne

3. Regionalne potencjały rozwojowe

L.p.	Miejsce w rankingu Rzeczpospolitej	Firma	Lokalizacja/gmina	Przychody ze sprzedaży mln zł	Zatrudnienie (etaty) tys.	Branża (PKD)
16	222	GlaxoSmithKline Services sp. z o.o.	Poznań	1201,5	1,6	produkcja wyrobów farmaceutycznych i chemikaliów medycznych
17	224	Solaris Bus & Coach SA	Czerwonak	1186,6	1,5	produkcja autobusów i tramwajów
18	231	Grupa Raben sp. z o.o.	Kórnik	1108,3	3,5	transport drogowy, logistyka
19	271	Goldbeck sp. z o.o.	Komorniki (centrala)	895,8	0,1	budownictwo przemysłowe, nadzór inwestycyjny
20	274	Bridgestone Poznań sp. z o.o.	Poznań	885,6	1,3	produkcja opon
21	296	Komputronic SA GK	Poznań	810,9	0,6	sprzedaż hurtowa
22	305	PH Arko sp. z o.o.	Komorniki	765,6	0,8	sprzedaż hurtowa artykułów spożywczych
23	328	Agri Plus sp. z o.o.	Poznań	722,8	0,6	rozmnażanie roślin i hodowla zwierząt
24	352	Plus Discount sp. z o.o.	Poznań	648,6	b.d.	sprzedaż detaliczna żywności, napojów i wyrobów tytoniowych
25	357	Nivea Polska sp. z o.o.	Poznań	637,8	0,3	produkcja kosmetyków i środków czystości
26	396	Hydrobudowa 9 SA	Tarnowo Podgórne (centrala)	539,0	b.d.	budownictwo hydrotechniczne i inżynieryjne
27	397	Dalgety Agra Polska sp. z o.o.	Poznań	537,7	0,1	sprzedaż hurtowa środków ochrony roślin, nawozów, zbóż i nasion
28	409	Wielkopolska Spółka Gazownictwa sp. z o.o. Zakład Gazowniczy Poznań	Poznań	521,6	1,2	dystrybucja paliw gazowych, zakładanie urządzeń gazowniczych
29	412	Exide Technologies SA	Poznań	bd	0,4	produkcja akumulatorów, baterii i źródeł zasilania
30	427	Piotr i Paweł SA	Poznań (centrala)	492,9	0,3	handel detaliczny
31	433	Rehau sp. z o.o.	Tarnowo Podgórne	480,6	0,5	produkcja wyrobów z tworzyw sztucznych dla budownictwa

3. Regionalne potencjały rozwojowe

L.p.	Miejsce w rankingu Rzeczpospolitej	Firma	Lokalizacja/gmina	Przychody ze sprzedaży mln zł	Zatrudnienie (etaty) tys.	Branża (PKD)
32	441	QXL Poland sp. z o.o.; Allegro	Poznań	470,4	b.d	zarządzanie stronami internetowymi
33	469	Wavin-Metalplast sp. z o.o.	Buk	427,9	0,6	produkcja systemów sanitarnych i grzewczych z tworzyw sztucznych
34	479	Grupa HCP	Poznań	414,0	2,5	produkcja silników i turbin
35	496	Wyborowa SA	Poznań	394,3	0,3	produkcja alkoholi

Źródło: http://www.rzeczpospolita.pl/ekonomia/lista500_2007/.

W tej szczególnej grupie tylko 12 to typowe przedsiębiorstwa produkcyjne.

Poznań jako biegun przyciągania i wzrostu gospodarczego

W aglomeracji poznańskiej rola Poznania jest oczywista – to miejsce koncentracji funkcji centralnych oraz interferencji różnych sfer działalności społeczno-gospodarczej.

Współdziałanie w przeszłości czynników politycznych, gospodarczych oraz społecznych spowodowało, że wokół Poznania wykształcił się region metropolitalny, którego zasięg wykracza poza granice województwa wielkopolskiego (por.ryc.14). Współcześnie, Poznań jest dynamicznym biegunem wzrostu społeczno-gospodarczego, przez co tworzy korzystne szanse życiowe dla mieszkańców tego regionu. Jego potencjał gospodarczy oraz społeczny w porównaniu z aglomeracją i regionem jest ogromny. Np. wśród 35 firm z „listy 500” ujętych w tabeli 8 – 23 działają lub mają swoje centrale w Poznaniu.

W 2010 r. zamieszkiwało w Poznaniu 16,2%, a pracowało 24,3% ludności województwa. W systemie REGON zarejestrowanych było 26,1% podmiotów gospodarczych. W 2008r wytworzyły one 31,7% produktu brutto województwa. To jeszcze bardziej potwierdza kluczową-gospodarczą rolę Poznania w regionie. Jednocześnie zwraca uwagę fakt, że w sektorze przedsiębiorstw koszty pracy w Poznaniu są niższe w porównaniu z innymi metropoliami Polski takimi jak: Warszawa, Gdańsk czy Katowice. Jest to istotny czynnik przewagi konkurencyjnej. Np. w okresie 2004-2009 średnioroczny przyrost wynagrodzeń brutto wynosi w woj. wielkopolskim 6,2%, w woj. dolnośląskim 6,9%, a w woj. lubuskim 7,35%.

Tab. 13. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto

Województwo	Wynagrodzenie brutto					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Łódzkie	2 123,36	2 188,15	2 287,90	2 470,86	2 740,58	2 884,60
Mazowieckie	3 095,96	3 227,04	3 381,13	3 670,84	4 036,26	4 179,63
Małopolskie	2 216,21	2 303,42	2 443,91	2 666,24	2 903,63	3 057,71
Śląskie	2 488,62	2 587,07	2 729,63	2 933,32	3 239,09	3 405,18
Lubelskie	2 096,15	2 180,18	2 290,60	2 486,22	2 771,99	2 891,30
Podkarpackie	2 018,59	2 081,76	2 179,57	2 372,82	2 614,12	2 740,89
Podlaskie	2 107,50	2 192,77	2 307,59	2 524,95	2 781,21	2 884,68
Świętokrzyskie	2 117,74	2 173,15	2 263,60	2 467,07	2 745,39	2 868,09
Lubuskie	2 067,56	2 144,35	2 235,01	2 429,97	2 653,55	2 802,77
Wielkopolskie	2 204,31	2 263,60	2 389,00	2 610,82	2 868,81	2 976,28
Zachodniopomorskie	2 221,63	2 307,99	2 406,98	2 615,83	2 881,00	3 021,51
Dolnośląskie	2 356,89	2 477,56	2 617,16	2 860,66	3 135,83	3 295,44
Opolskie	2 183,74	2 249,89	2 367,74	2 607,45	2 873,22	2 987,87
Kujawsko-pomorskie	2 087,30	2 153,46	2 268,87	2 443,17	2 691,69	2 810,97
Pomorskie	2 374,71	2 511,25	2 650,20	2 882,56	3 167,70	3 320,06
Warmińsko-mazurskie	2 050,21	2 103,99	2 218,32	2 398,00	2 615,33	2 752,41
Polska	2 409,69	2 506,93	2 636,81	2 866,04	3 158,48	3 315,38

Źródło: Foresight Wielkopolska 2010.

Analiza SWOT gospodarki aglomeracji poznańskiej

Aglomeracja poznańska znajduje się w fazie silnego rozwoju, którego celem jest między innymi jej przyszłe włączenie do sieci aglomeracji (metropolii) globalnych. Dlatego ważne jest ustalenie jej słabych i silnych stron jak i szans oraz zagrożeń w tych sferach, które decydują o sile konkurencyjnej aglomeracji. Czyli: strukturze gospodarki i przedsiębiorczości, infrastrukturze technicznej i otoczeniu biznesu, innowacyjności oraz działaniach badawczo-rozwojowych. Ponadto w sferach: polityczno-prawnej, ekonomiczno-demograficznej, społeczno-kulturowej i technologicznej.

Analiza SWOT wykonana w ramach opracowania Gaczek i inni 2011, dostarcza odpowiedzi i wskazówek w sprawie działań strategicznych, dla osiągnięcia jeszcze wyższej pozycji przez aglomerację poznańską w konkurencji europejskiej i światowej.

Tab. 14. Analiza SWOT aglomeracji poznańskiej

Silne strony	Słabe strony
Struktura gospodarki i przedsiębiorczość	
<p>Zróżnicowana struktura gospodarki, w tym branżowa, wielkości przedsiębiorstw i organizacyjna</p> <p>Aktywność gospodarcza w sferze średnio-wysokiej i wysokiej techniki – działów technologicznie intensywnych: opartych na dostawach komponentów i opartych na technologii innowacyjnej</p> <p>Skoncentrowanie potencjału gospodarczego w Poznaniu oraz w zachodniej i południowo – zachodniej części aglomeracji; zwiększanie aktywności inwestycyjnej w części gmin reszty aglomeracji poznańskiej</p> <p>Powstawanie sformalizowanych sieci powiązań gospodarczych, wzrost liczby inicjatyw klastrowych</p> <p>Aktywne korzystanie przez przedsiębiorców aglomeracji z funduszy unijnych w zakresie inwestycji i szkoleń</p> <p>Inwestycje podmiotów z zagranicznym kapitałem, w tym szczególnie w gminach podpoznańskich</p> <p>Targi poznańskie jako źródło informacji dla przedsiębiorstw i innych podmiotów otoczenia biznesu, a także forma promocji aglomeracji</p>	<p>Niewystarczająco wiedzochłonna struktura gospodarki</p> <p>Mały udział sektora usług w wytwarzaniu WDB w Poznaniu</p> <p>Niewystarczająco propagowana informacja o ofercie podmiotów otoczenia biznesu w stosunku do potrzeb gospodarki</p> <p>Mało efektywne funkcjonowanie trwałej platformy kontaktu podmiotów otoczenia biznesu z przedsiębiorcami</p> <p>Niewystarczająca współpraca przedsiębiorców w ramach zrzeszeń i izb gospodarczych w zakresie wypracowywania rozwiązań wspierających przedsiębiorczość</p> <p>Nie w pełni wykorzystany potencjał gospodarczych sieci powiązań w zakresie transferu wiedzy między przedsiębiorcami</p> <p>Brak identyfikacji marki aglomeracji poznańskiej i przenoszenia jej na gospodarke</p> <p>Słabe zintegrowanie gospodarki aglomeracji z resztą województwa</p>
Infrastruktura techniczna i otoczenie biznesu	
<p>Preferowanie w dokumentach strategicznych przez niektóre gminy branż wysokiej techniki i sektorów kreatywnych</p> <p>Dobra i intensywnie rozwijana infrastruktura drogowa</p> <p>Dobre uzbrojenie terenów pod inwestycje; przyspieszenie procesu przygotowania terenów w gminach otaczających Poznań</p> <p>Aktywność w pozyskiwaniu funduszy infrastrukturalnych ze środków Funduszu Spójności, ZPORR, PO Transport, oraz PO IG</p> <p>Lotnisko ułatwiające mobilność przedsiębiorców, naukowców i mieszkańców; poprawa dostępności komunikacyjnej z lotniskiem</p> <p>Zainteresowanie niektórych gmin wspieraniem przedsiębiorczości; próby wsparcia rozwoju lokalnych sieci powiązań gospodarczych, w tym sieci zaawansowanych technologii.</p>	<p>Brak cyklicznie identyfikowanych potrzeb przedsiębiorców aglomeracji i brak gminnych forów gospodarczych</p> <p>Brak kompleksowej informacji w gminach na temat oferty wspierania przedsiębiorczości i innowacyjności; brak koordynacji działań</p> <p>Brak warunków organizacyjnych i technicznych wzrostu mobilności na aglomeracyjnym rynku pracy</p> <p>Małe powiązania między podmiotami systemu wsparcia biznesu</p>
Innowacyjność i sektor badawczo-rozwojowy	
<p>Duża liczba jednostek naukowo-badawczych, aktywnych w kraju i za granicą</p> <p>Dobra baza kształcenia akademickiego i ustawicznego, działalności naukowej i certyfikacji</p> <p>Wzrost liczby podmiotów otoczenia biznesu i wsparcia przedsiębiorczości</p> <p>Oddziaływanie poznańskich firm i instytucji otoczenia biznesu na rozwój ościennych regionów,</p>	<p>Zbyt małe nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach, małe nakłady na B+R z przedsiębiorstw</p> <p>Ograniczone wykorzystywanie lokalnego dorobku badawczego przez przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym. Pozyskiwanie technologii z central tych firm</p> <p>Słaba współpraca przedsiębiorców z nauką, a także</p>

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Silne strony	Słabe strony
<p>szczególnie w zakresie pozyskiwania funduszy pomocowych, logistyki i konsultingu finansowego</p> <p>Inicjatywy wspierania sieci powiązań, transferu technologii np. promotorzy przedsiębiorczości</p> <p>Gotowość przedsiębiorców do wykorzystywania dobrych wzorów zw sferze technologii i innowacji</p>	<p>przedsiębiorców między sobą w zakresie działalności badawczo-rozwojowej, transferu technologii</p> <p>Niewystarczająca liczba brokerów technologii / innowacji</p> <p>Brak rozwiniętej aktywności gmin, oprócz Poznania, we wspieraniu innowacyjności</p> <p>Komercyjna oferta nauki dla biznesu nie w pełni odzwierciedla potencjał naukowy uczelni</p> <p>Niska intensywność procesów kooperacyjnych w gospodarczych sieciach powiązań</p> <p>Brak dobrze działającej lokalnej struktury poręczeń kredytowych</p>

Szanse	Zagrożenia
Polityczno-prawne	
<p>Możliwości wykorzystania funduszy unijnych, wspierających rozwój infrastruktury technicznej, inwestycyjne i szkolenia na potrzeby gospodarki</p> <p>Realizacja zapisów wspólnotowej polityki energetycznej, standardów ochrony środowiska, ekologii – możliwość rozwoju przedsiębiorstw bazujących na alternatywnych źródłach energii, chroniących środowisko itp.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niewystarczające wsparcie przedsiębiorczości i innowacyjności w Polsce 2. Niewykształcone w Polsce struktury organizacyjno-prawne współpracy MSP z sektorem B+R 3. Skomplikowany system prawny (w tym w zakresie PPP), wysoki poziom fiskalizmu, obciążeń ZUS 4. Brak systemu motywowania sektora B+R do współpracy z przemysłem
Ekonomiczne i demograficzne	
<p>Zainteresowanie zagranicznych przedsiębiorców inwestycjami i/lub wchodzeniem z produktami / usługami do Polski</p> <p>Promocja gospodarki kraju m.in. w związku z Euro 2012, a także poprzez współpracę z regionami Europy</p> <p>Zmniejszanie się barier w zakresie infrastruktury technicznej w obrębie kraju oraz z zagranicą</p> <p>Dobra renoma polskich informatyków, lekarzy, projektantów i ekonomistów (szczególnie księgowych i finansistów)</p> <p>Konkurencja ze strony innych regionów, wymagająca poszukiwania nowych możliwości rozwoju</p>	<ol style="list-style-type: none"> 5. Ryzyko walutowe i niestabilność finansów publicznych 6. wzrost kosztów działalności spowodowany kosztami surowców na świecie, kosztami pracy w kraju itd. 7. Perspektywa odchodzenia inwestorów do krajów o niższych kosztach wytwarzania 8. Niewystarczająca dostępność kapitału dla finansowania rozwoju technologii, w tym kapitału wysokiego ryzyka 9. Zmniejszanie się liczby ludności w wieku produkcyjnym, starzenie się społeczeństwa, niebezpieczeństwo emigracji zarobkowej
Społeczno-kulturowe	
<p>Wzrost znaczenia zdrowej żywności i standardów ekologicznych w życiu społecznym</p> <p>Rosnąca popularność polskich produktów za granicą</p> <p>Możliwość zmiany negatywnych stereotypów dotyczących polskich firm i produktów</p> <p>Możliwości współpracy z innymi aglomeracjami europejskimi</p>	<p>Słabo wykreowana marka polskich produktów (oprócz niektórych wyrobów rolno-spożywczych)</p>
Technologiczne	
<p>Rozwinięta komunikacja drogowa szczególnie między wschodem a zachodem Polski, z rozgałęzieniem w układzie północ-południe</p>	<p>Niewystarczające wsparcie mechanizmów transferu technologii z sektora B+R do biznesu w kraju</p> <p>Brak krajowego systemu transferu kadr nauki do biznesu</p>

Współpraca w ramach europejskiego obszaru badawczego Postęp w biotechnologii, nanotechnologii i w technikach teleinformatycznych (ICT)	Zbyt mała rola regionalnych funduszy strukturalnych we wsparciu sfery B+R Perspektywa zwiększenia kosztów energii i kosztów pracy
---	--

Źródło: Gaczek i in. (2011).

3.3. Subregionalne ośrodki miejskie

Kolejny stopień hierarchii tworzą ośrodki subregionalne, do których należą były miasta wojewódzkie oraz Gniezno i Ostrów Wielkopolski. Sieć tę uzupełniają ośrodki lokalne o różnych funkcjach, randze i specjalizacji. Pod względem przestrzennym sieć osadnicza jest równomiernie ukształtowana.

Kalisz i Ostrów Wielkopolski tworzą dwubiegowy układ miejski i są miastami centralnymi Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej (KOS). Aglomeracja Kalisko-Ostrowska leży w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego, w odległości 120 km od Poznania, 60 km od Konina i 100 km od Leszna. Powierzchnia aglomeracji, wg opracowania WBPP, wynosi 1 873 km², co stanowi 6,3% powierzchni ogólnej województwa i jest zamieszkała przez ponad 318 tys. osób (9,4% ludności województwa). Obszar ten został zdiagnozowany jako strefa procesów spajania i rozwoju Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego o dużym stopniu zaawansowania procesów suburbanizacyjnych zachodzących na małej odległości (25 km) pomiędzy tymi miastami. Obszar KOS obejmuje, wg Wielkopolskiego Biura Planowania Przestrzennego, 15 następujących gmin:

- 2 gminy miejskie – miasta Kalisz i Ostrów Wielkopolski,
- 3 gminy miejsko-wiejskie – gminy: Odolanów, Raszków i Nowe Skalmierzyce,
- 10 gmin wiejskich – gminy: Przygodzice, Sieroszewice, Brzeziny, Godziesze Wielkie, Opatówek, Ceków-Kolonia, Żelazków, Blizanów, Gołuchów i Ostrów Wielkopolski.

W Kaliszu i Ostrowie Wlkp. mieszka około 180 tys. mieszkańców, co stanowi blisko 10% ludności miejskiej województwa i nieco ponad 5% całej ludności w regionie, a w pozostałych trzech miastach zaledwie 12 tysięcy. Zaludnienie ośrodków miejskich KOS stanowi 60% liczby mieszkańców całej aglomeracji, a udział Kalisza i Ostrowa Wlkp. wynosi około 56%.

Kalisz i Ostrów Wielkopolski są ośrodkami usługowo-przemysłowymi, aktywizującymi nie tylko obszar KOS, ale całej Wielkopolski południowo-wschodniej. Pełnią one liczne funkcje w zakresie kultury, służby zdrowia, administracji wojewódzkiej, szkolnictwa wyższego oraz transportu. W przyszłości szczególnie ta ostatnia funkcja będzie wzmocniana, w wyniku

planowanej lokalizacji w obrębie KOS węzła szybkiej kolei Warszawa-Łódź-Poznań/Wrocław. Placówki szkolnictwa wyższego takie jak Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Kaliszu czy wydział zamiejscowy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza pełnią rolę subregionalnych centrów naukowych i dydaktycznych dając możliwość uzyskania wyższego wykształcenia przez mieszkańców KOS i subregionu kalisko-ostrowskiego.

Aglomeracja Kalisko-Ostrowska jest silnie powiązana z centrum regionu - Poznaniem - poprzez liczne funkcje o charakterze administracyjnym, gospodarczym oraz społecznym i transportowym. Niemniej jednak, położenie KOS powoduje, że wchodzi ona również w interakcje przestrzenne z ośrodkami położonymi w podobnej odległości co Poznań, którymi są Łódź i Wrocław. Na obszarze KOS wpływy tych trzech ośrodków wyraźnie się przenikają, czego dowodem jest istnienie filii szkół wyższych z Łodzi i Wrocławia w Kaliszu i Ostrowie Wielkopolskim.

Pozostałe ośrodki subregionalne, czyli Konin, Leszno i Piła oraz Gniezno, wyróżniają się wysoką liczbą mieszkańców oraz sporym potencjałem gospodarczym. Szczególnie dotyczy to Konina, które jest ważnym ośrodkiem przemysłu wydobywczego, produkcji energii elektrycznej i hutnictwa. Miasta te zamieszkuje 288,4 tys. osób, tj. 15% ogólnej liczby ludności miast województwa i ok. 8,5% ogółu ludności regionu.

Miasta - ośrodki subregionalne są położone na peryferiach województwa. W efekcie Kalisz, Konin, Leszno oddziałują również na gminy i powiaty sąsiednich województw. I tak Kalisz oddziałuje w kierunku Sieradza i Błaszek, Konin w kierunku Izbicy Kujawskiej, natomiast Leszno oddziałuje w kierunku Wschowy i Góry. Również Piła oddziałuje na okolice Wałcza, wchodzącego uprzednio w skład województwa pilskiego, a obecnie zachodniopomorskiego.

3.4. Przedsiębiorczość

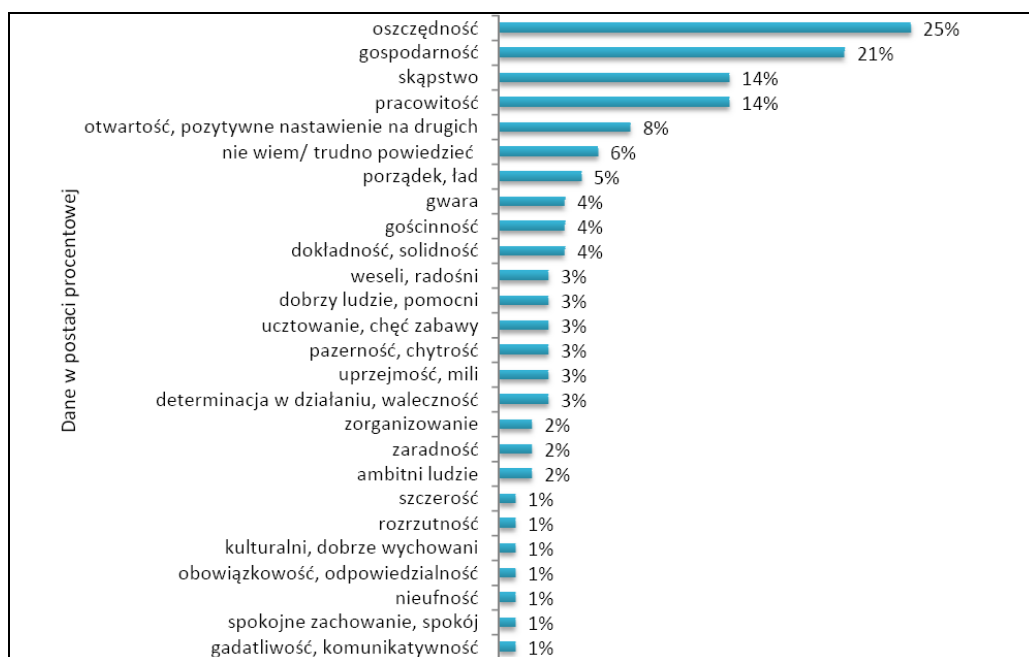
Przedsiębiorczość rozumiana jako umiejętność doboru czynników wytwórczych i zaangażowanie w działalność gospodarczą prowadzoną w warunkach niepewności – odrodziła się w Polsce wraz z gospodarką rynkową. Przedsiębiorczość jest także traktowana jako zespół cech osobowych przedsiębiorcy, jego systemu wartości, motywacji i umiejętności podejmowania decyzji.

Cechy osobowościowe Wielkopolan stanowią ich silny znak rozpoznawczy. Zarówno w sensie pozytywnym jak i negatywnym. Jest zrozumiałe, że przedsiębiorczość może rozwijać

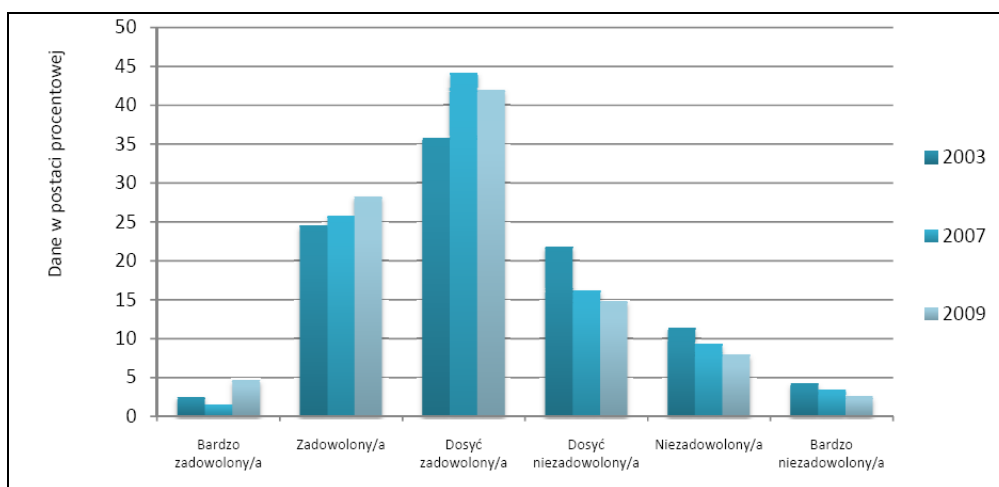
3. Regionalne potencjały rozwojowe

się na bazie cech pozytywnych do których zalicza się: gospodarczość oraz pracowitość – pomocne w umiejętnym zarządzaniu dostępnymi – na ogół niewystarczającymi zasobami. Inną pozytywną cechą Wielkopolan jest aktywne realizowanie zamierzonych zadań – co ma wpływ na kreowanie przyszłości.

Badania prowadzone w ramach projektu FORSIGHT WIELKOPOLSKA 2010, potwierdziły te cechy, które są dostrzegane także przez samych Wielkopolan. Por. ryc. oraz ryc. 18.

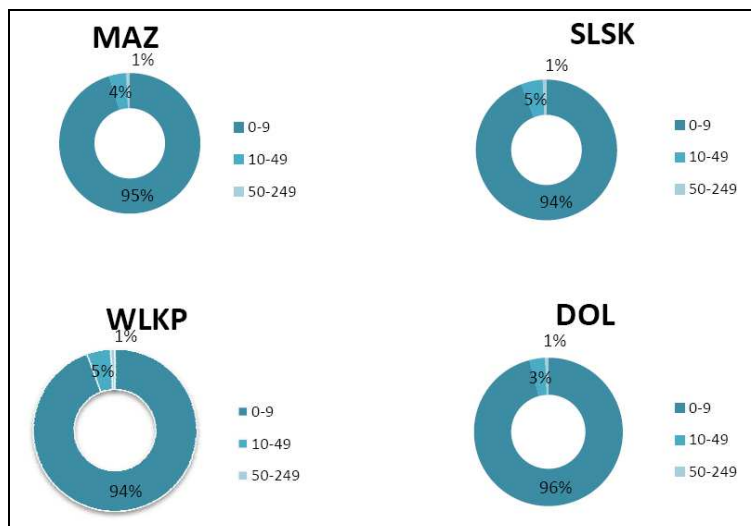
Ryc. 18. Typowe cechy Wielkopolan w opiniach ich samych w roku 2010

Ryc. 19. Stopień zadowolenia z norm moralnych panujących w otoczeniu w Wielkopolsce w latach 2003, 2007 i 2009

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Przedsiębiorczość jako cecha osobowościowa, materializuje się w postaci aktywności gospodarczej poprzez zakładanie firm. Województwo wielkopolskie jest uważane za region o dominacji małych i średnich przedsiębiorstw (MSP). Podobnie jak województwa: mazowieckie, śląskie oraz dolnośląskie.

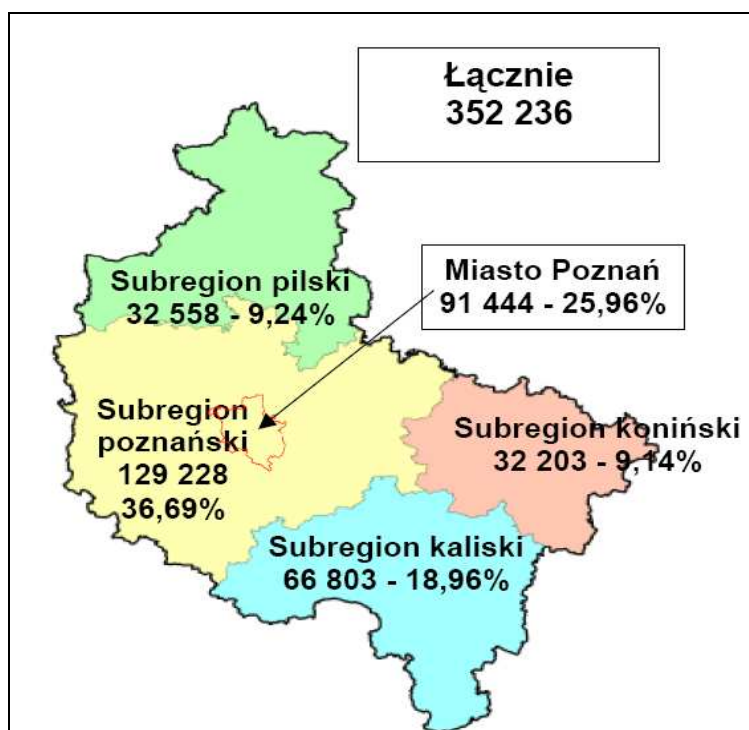
Ryc. 20. Podmioty według klas wielkości w roku 2009 w województwach: mazowieckim, śląskim, wielkopolskim oraz dolnośląskim

Rycina 20 przedstawia struktury wielkościowe przedsiębiorstw działających w tych województwach. Są one do siebie bardzo zbliżone – co generalnie potwierdza znaczenie MSP dla gospodarki Polski. Natomiast liczbę MSP według podregionów i liczby pracujących w woj. wielkopolskim na początku 2008 r przedstawia tab. 15 (UM Woj. Wielkopolskiego 2008). Z kolei ryc. 21 prezentuje ich rozmieszczenie przestrzenne na obszarze województwa.

Tab. 15. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw w województwie wielkopolskim według podregionów i liczby pracujących

	Łącznie	0-9	10-49	50-249	250>
Województwo wielkopolskie	352 236	332 563	16 228	2 999	382
Subregion Kaliski	66 803	62 846	3 266	618	69
Subregion Koniński	32 203	30 706	1 258	200	31
Subregion Pilski	32 558	30 552	1 668	305	29
Subregion Poznański	129 228	121 788	6 121	1 178	127
Miasto Poznań	91 444	86 671	3 915	698	126

Źródło: Małe i średnie przedsiębiorstwa w województwie wielkopolskim (2008).

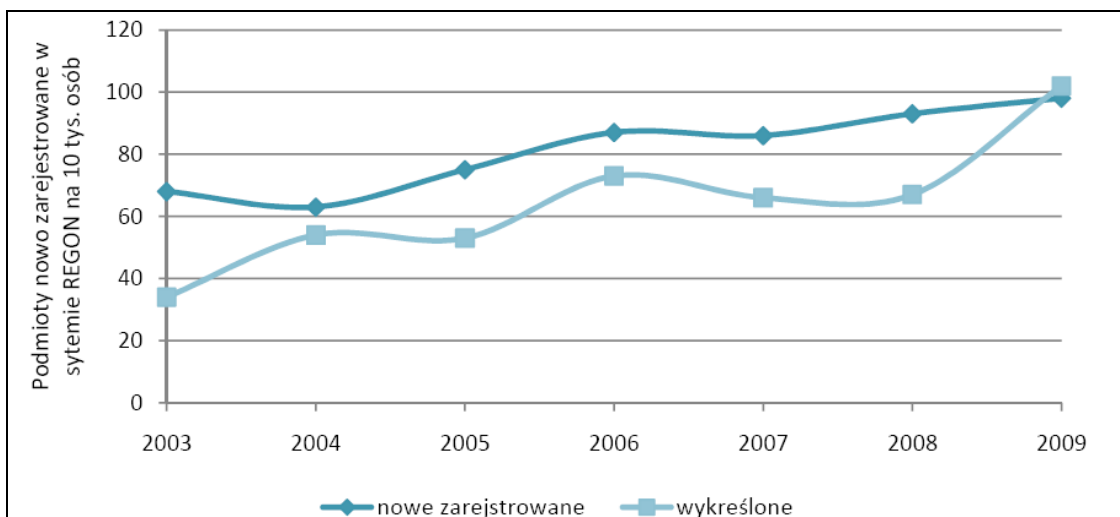

Ryc. 21. Liczba firm z sektora MSP w województwie wielkopolskim (początek roku 2008)

Źródło: Małe i średnie przedsiębiorstwa w województwie wielkopolskim (2008).

Statystycznie przedsiębiorczość może być opisana liczbą nowo zarejestrowanych oraz wyrejestrowanych firm z systemu REGON.

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Ryc. 22. Podmioty nowo zarejestrowane w systemie REGON na 10 tys. ludności i wykreślone z niego podmioty w Wielkopolsce
Źródło: FORESIGHT WIELKOPOLSKA (2010).

Z ryc. 22 wynika, że w okresie 2003-2008, w województwie wielkopolskim, liczba firm nowo rejestrowanych przewyższała liczbę firm wyrejestrowanych. Dopiero w 2009 r. liczba firm wyrejestrowanych była większa aniżeli zarejestrowanych. Jest to zapewne efekt ogólnoświatowego kryzysu finansowego oraz objawianej w takich sytuacjach przez Wielkopolan, ostrożności i gospodarczości.

Przedsiębiorczość w sposób naturalny wiąże się z innowacyjnością. Przedsiębiorczość innowacyjna wymaga instytucji wspomagających proces twórczego dociekania oraz utrwalania postaw postępowych, dążących do „twórczej destrukcji”.

W województwie wielkopolskim działa około 38 instytucji wspierających przedsiębiorczość/przedsiębiorczość innowacyjną. Są one zlokalizowane zarówno w aglomeracji poznańskiej (por. tab. 16) jak i poza nią.

Tab. 16. Podmioty otoczenia innowacyjnego/biznesu w aglomeracji poznańskiej w 2011 r.

Ośrodki szkoleniowo-doradcze	Regionalny Ośrodek Europejskiego Funduszu Społecznego – Poznań Wielkopolska Izba Rzemieślnicza – Poznań Polska Izba Gospodarcza Importerów, Eksporterów i Kooperacji – Poznań Poznański Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa – Poznań Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości – Śrem
Centrum Transferu Technologii	Wielkopolski Klub Techniki i Racjonalizacji – Poznań Uczelniane Centrum Innowacji i Transferu Technologii UAM Fundacja Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (Dział Transferu Technologii) Centrum Wspierania Innowacji – Poznań Instytut Logistyki i Magazynowania – Poznań Fundacja Przedsiębiorczości Akademickiej – Poznań Wielkopolski Instytut Jakości – Poznań Centrum Innowacji, Rozwoju i Transferu Technologii Politechniki Poznańskiej Stowarzyszenie na rzecz Innowacyjności i Transferu Technologii „Horyzonty” – Poznań Centrum Transferu Technologii, Innowacji i Informatyzacji – Poznań Ośrodek Innowacji NOT – Poznań
Fundusze Pożyczkowe:	Wielkopolska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości – Poznań Subregionalny Fundusz Pożyczkowy WIELKOPOLSKA PÓŁNOC – Poznań Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości – Śrem
Fundusze kapitału zaangażowanego	BIB Seed Capital – Poznań SpeedUp Group – Poznań
Inkubatory technologiczne	Inkubator Technologiczny – Poznań Zespół Inkubatorów Wysokich Technologii (w tworzeniu) – Poznań
Preinkubatory – Akademyckie Inkubatory Przedsiębiorczości	Akademycki Inkubator Przedsiębiorczości przy Wyższej Szkole Komunikacji i Zarządzania – Poznań Akademycki Inkubator Przedsiębiorczości przy Uniwersytecie Ekonomicznym – Poznań Poznański Akademycki Inkubator Przedsiębiorczości – Poznań Preinkubator Akademycki UAM – Poznań
Fundusze Kredytowych Poręczeń	Fundusz Promocji Rozwoju Województwa Wielkopolskiego – Poznań Poznański Fundusz Poręczeń Kredytowych – Poznań
Parki technologiczne	Poznański Park Naukowo-Technologiczny Fundacji UAM – Poznań Nikel Technology Park Poznań – Złotniki

Źródło: Raport SOOIPP, www.sooipp.org.pl, 21.04.2011.

I tak działają: (1) w subregionie pilskim – Agencja Rozwoju Północnej Wielkopolski w Pile, „Eurodoradztwo” Magdalena Binkowska – Jencyk, Pilska Izba Gospodarcza, (2) w subregionie leszczyńskim - Centrum Rozwoju Gminy Pępowo, Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości w Kościanie, Regionalna Izba Przemysłowo – Handlowa w Lesznie, (3) w subregionie konińskim – Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie, Konińska Izba Gospodarcza, Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych, Turecka Izba Gospodarcza, (4) subregion kaliski – Eurocentrum Innowacji i Przedsiębiorczości, Fundacja „Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości”, Regionalna Izba Gospodarcza w Kaliszu.

Zarówno obecny, jaki i przyszły stan przedsiębiorczości w woj. wielkopolskim uzależniony jest od dwóch grup czynników: wewnętrznych (endogenicznych) oraz zewnętrznych (egzogenicznych-makroekonomicznych). Szczególnie ważne są czynniki endogeniczne, ponieważ przy niekorzystnych czynnikach egzogenicznych mogą one niwelować zagrożenia stąd wynikające. Dlatego obecne władze samorządowe kładą duży nacisk na otoczenie instytucjonalne, kapitałowe oraz edukacyjne przedsiębiorczości w woj. wielkopolskim.

Przedsiębiorczość w woj. wielkopolskim nie rozwija się w sposób nieskrępowany. Występują bariery często uciążliwe. Na obszarze aglomeracji poznańskiej zostały one zidentyfikowane przez zespół Prof. Gaczek (2011).

Tab. 17. Bariery przedsiębiorczości wskazywane w gminach aglomeracji poznańskiej (październik 2009)

Bariery	Poznań	Gminy aglomeracji oprócz Poznania	Ogółem
Brak kapitału na rozwój w przedsiębiorstwach	3,0	2,8	2,8
Brak kapitałów obrotowych w przedsiębiorstwach	3,0	2,7	2,7
Brak środków w budżecie Gminy na wsparcie przedsiębiorczości	2,0	2,7	2,6
Bariery makroekonomiczne (np. wysokie podatki, wysokie stopy procentowe, inflacja, duże bezrobocie, inne)	3,0	2,5	2,5
Słaba infrastruktura techniczna	2,0	2,6	2,5
Brak właściwego zagospodarowania wolnych terenów pod inwestycje	3,0	2,4	2,4
Brak w Gminie podmiotów/kadry w zakresie wsparcia przedsiębiorczości	2,0	2,4	2,3
Brak lub niedobór działań wspierających przedsiębiorczość (nieodpłatne doradztwo, finansowanie zatrudnienia i szkolenia pracowników)	2,0	2,3	2,3
Brak dostępu do pozagminnych instrumentów wsparcia przedsiębiorczości	1,0	2,4	2,3
Brak planów zagospodarowania przestrzennego/niewielkie pokrycie terenu planem	3,0	2,2	2,2
Brak wolnych terenów pod inwestycje	2,0	2,2	2,2
Słaby poziom lokalnej przedsiębiorczości	1,0	2,0	1,9

Źródło: Gaczek i inni (2011). Na podstawie badań ankietowych.

Uwaga: średnie oceny zostały wyliczone na podstawie skali 5-stopniowej, w której 1 oznaczała nieistotną barierę, a 5 – barierę kluczową.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że do głównych barier należą (por. tab. 17):

- brak kapitału na rozwój przedsiębiorstw,
- brak kapitałów obrotowych w przedsiębiorstwach
- bariery makroekonomiczne np. wysokie podatki,
- brak zagospodarowania wolnych terenów pod inwestycje,
- brak planów zagospodarowania przestrzennego.

Są to bariery finansowo-przestrzenne. Podobne ograniczenia przedsiębiorczości występują zapewne na obszarze całego województwa – choć z różnym natężeniem.

Przytoczone badania ustaliły również endogeniczne oraz egzogeniczne kierunki rozwoju mające w granicach aglomeracji poznańskiej znaczenie priorytetowe. (por. tab. 18).

Tab. 18. Preferowane endogeniczne i egzogeniczne kierunki rozwoju w gminach (2009)

Wskazywane kierunki rozwoju lokalnego	Poznań	Gminy aglomeracji oprócz Poznania	Ogółem
Pobudzenie rozwoju przedsiębiorstw lokalnych	3,00	3,55	3,52
Wspieranie lokalnych instytucji otoczenia biznesu i podmiotów wspierania innowacyjności	4,00	3,00	3,05
Tworzenie organizacji non-profit	4,00	3,15	3,19
Inwestycje wspierające przedsiębiorczość i innowacyjność (w tym inwestycje w kapitał ludzki)	4,00	3,40	3,43
Tworzenie i rozbudowa infrastruktury technicznej	5,00	4,30	4,33
Inwestycje środowiskowe	5,00	4,05	4,10
Średnia dla rozwoju endogenicznego	4,17	3,58	3,60
Sprowadzenie inwestora zewnętrznego	5,00	3,85	3,90
Wspieranie terytorialnych sieci powiązań, tworzenie sieci przedsiębiorstw, klastrów	4,00	2,80	2,86
Wykorzystywanie partnerstwa publiczno-prywatnego	3,00	2,70	2,71
Wchodzenie w celowe związki międzygminne	5,00	4,10	4,14
Średnia dla rozwoju egzogenicznego	4,25	3,36	3,40

Źródło: Gaczek i inni 2011. Na podstawie badań ankietowych

Uwaga: skala 5-stopniowa, w której: 1 - nieważne, 2 - mało ważne, 3 - ważne, 4 - bardzo ważne, 5 – kluczowe.

Wymienione w tabeli 18 kierunki można traktować jako ważne dla rozwoju przedsiębiorczości na obszarze aglomeracji poznańskiej. Do głównych tak w Poznaniu jak i gminach aglomeracji poznańskiej należą: tworzenie i rozbudowa infrastruktury technicznej,

inwestycje pro środowiskowe, inwestorzy zagraniczni i organizowanie celowych związków międzygminnych.

3.5. Kluczowe branże w gospodarce województwa

W gospodarce woj. wielkopolskiego kluczową rolę odgrywa przemysł elektromaszynowy, a w szczególności produkcja autobusów.

W 1996 r. powstała firma Solaris Bus & Coach S.A., która obecnie eksportuje ponad 50% wytworzonych autobusów, które jeżdżą po drogach 19 krajów Europy. W regionie rozwinęły się także branże, powiązane z przemysłem środków transportu. Są to: branża produkcji foteli samochodowych, oponiarska, produkcji akumulatorów itp.

W woj. wielkopolskim silnie też jest rozwinięty przemysł meblarski, wyrobów szklanych i ceramicznych, sprzętu AGD, żarówek, baterii.

Tab. 19. Ranking największych firm w Wielkopolsce

Pozycja w rankingu	Nazwa	Branża	Przychody ze sprzedaży w tys. zł	Zatrudnienie
8	Jeronimo Martins Dystrybucja SA	handel detaliczny	12 792 611	27 245
17	Volkswagen Poznań	motoryzacyjna	7 869 352	6 245
21	Grupa Enea SA	energetyczna	6 149 484	10313
22	Grupa Eurocash SA	handel detaliczny	6 121 743	3 865
31	Kompania Piwowarska	piwowarska	4 414 720	3 118
46	Philips Lighting Poland SA	elektrotechniczna	3 760 884	8 109
49	GlaxoSmithKline Pharmaceuticals SA	farmaceutyczna	3 548 464	1 665
60	Selgros Sp. z o.o.	handel detaliczny	2 895 804	4 122
61	Grupa Muszkietierów	handel detaliczny	2 870 000	8 400
117	Żabka Polska SA	handel detaliczny	1 843 452	390
170	Nivea Polska Sp. z o.o. Grupa Beiersdorf	kosmetyczna	1 266 993	540
185	Amica Wronki SA	elektrotechniczna	1 112 426	2 509
196	Grupa Raben	transportowa	1 062 000	3 400
198	Solaris Bus&Coach	motoryzacyjna	1 055 479	1 550
215	MAR-OL Sp. z o.o.	handel detaliczny	953 854	956
233	PH Arko Sp. z o.o.	handel hurtowy	838 253	831
250	Bridgestone Sp. z o.o.	przemysł chemiczny	793 666	1346
279	Komputronik SA	telekomunikacja i IT	700 138	588
293	QuadWinkowski	poligraficzna	638 580	1839
303	Chata Polska SA	handel detaliczny	620 000	2 790
317	Orlen PetroZachód	paliwowa	579 990	35

3. Regionalne potencjały rozwojowe

319	Konimpex Sp. z o.o.	przemysł chemiczny	579 554	146
332	SKF Polska SA	przemysł metalowy	546 515	732
359	Exide Technologies SA	motoryzacyjna	491 869	422
362	Billa Polska Sp. z o.o.	handel detaliczny	490 477	1600
368	Dalgety Agra Polska	rolno- spożywcza	477 580	130
425	Aesculap Chifa Sp. z o.o.	produkcja sprzętu medycznego	400 303	1 286
440	John Deere Polska	handel detaliczny	381 906	130
468	PW Apexim AB	handel hurtowy	349 979	141
487	Schattdecor Sp. z o.o.	poligraficzna	326 830	218
500	SM Gostyń	przemysł spożywczy	313 174	492

Źródło: Rembiasz (2010).

Z racji wysokiej jakości produkcji rolnej w woj. wielkopolskim rozwinął się przemysł spożywczy. Ponadto województwo specjalizuje się w produkcji chemicznej oraz farmaceutycznej.

Przedsiębiorstwa reprezentujące podobne przemysły i specjalności są zorganizowane w klastry. Na obszarze woj. wielkopolskiego występują lub są w trakcie organizacji:

- **Klaster motoryzacyjny** (MAN, VW, Solaris)
- **Klaster meblarski** (Firma VOX oraz firmy stolarsko-meblarskie ulokowane w Swarzędzu). W trakcie organizacji,
- **Klaster chemiczny** (Beiersdorf, Bridgestone-Stomil, GSK, Dramers, Unia, ZCH Luboń). W trakcie organizacji,
- **Klaster spożywczy** (Terravita, Jutrzenka, Milano, Kraft, Unilever oraz liczni mali i średni producenci). W trakcie organizacji,
- **Klaster biotechnologiczny**. Potencjalny,
- **Klaster bioenergetyczny**. Potencjalny.
- **Klaster Kottła Pleszewskiego** . Istniejący.
- **Kaliski Klaster Lotniczy**. Inicjatywa zaawansowana.
- **Wielkopolski Klaster Energii Odnawialnej**.

Wspólną cechą przedsiębiorstw województwa wielkopolskiego, zorganizowanych lub organizujących się w klastry, jest rosnący udział technologii typu high-tech.

3.6. Innowacyjność

Regionalna innowacyjność województwa wielkopolskiego została określona w oparciu o wartość indeksu RRSII dla roku 2009 (Hollanders 2006, Ratajczak 2008). RRSII Revealed Regional Sumary Innovation Index, jest od strony teoretycznej opracowany przez Maastricht Economic Research Institute on Innovation and Technology (MERIT). Jest stosowany do oceny innowacyjności krajów i regionów w ramach Unii Europejskiej.

RNSII – Regional National Sumary Innovation Index jest także opracowany i stosowany przez MERIT.

Indeks RRSII jest zdefiniowany następująco:

$$RRSI_j = \frac{1}{4} RNSI_j + \frac{3}{4} REUSI_j, \text{ gdzie } j = 1, 2, \dots, 16.$$

Indeks RRSII jest sumą ważoną dwóch innych indeksów: RNSII oraz REUSII. Indeks RNSII jest określony jako średnia wskaźników x_i przeskalowanych względem średniej krajowej:

$$RNSII_j = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x'_{ij},$$

przy czym

$$x'_{ij} = \left(\sqrt[p]{\frac{x_{ij}}{x_{i\bullet}}} - \sqrt[p]{\min \frac{x_{i\bullet}}{x_{i\bullet}}} \right) \left(\sqrt[p]{\max \frac{x_{i\bullet}}{x_{i\bullet}}} - \sqrt[p]{\min \frac{x_{i\bullet}}{x_{i\bullet}}} \right)^{-1},$$

gdzie i jest oznaczeniem wskaźnika ($i = 1, 2, \dots, m$), m jest liczbą wskaźników, j jest oznaczeniem regionu, p jest stopniem pierwiastka wykorzystywanego do przekształcenia wskaźników podstawowych w celu eliminacji skośności ich rozkładów. Stopień p jest dobierany empirycznie.

Indeks REUSII jest zdefiniowany podobnie do RNSII, przy czym przeskalowanie jest względem średniej dla Unii Europejskiej:

$$REUSII_j = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m x_{ij}^{UE},$$

gdzie

$$x_{ij}^{UE} = \left(\sqrt[p]{\frac{x_{ij}}{x_{iUE}}} - \sqrt[p]{\min \frac{x_{i\bullet}}{x_{iUE}}} \right) \left(\sqrt[p]{\max \frac{x_{i\bullet}}{x_{iUE}}} - \sqrt[p]{\min \frac{x_{i\bullet}}{x_{iUE}}} \right)^{-1}.$$

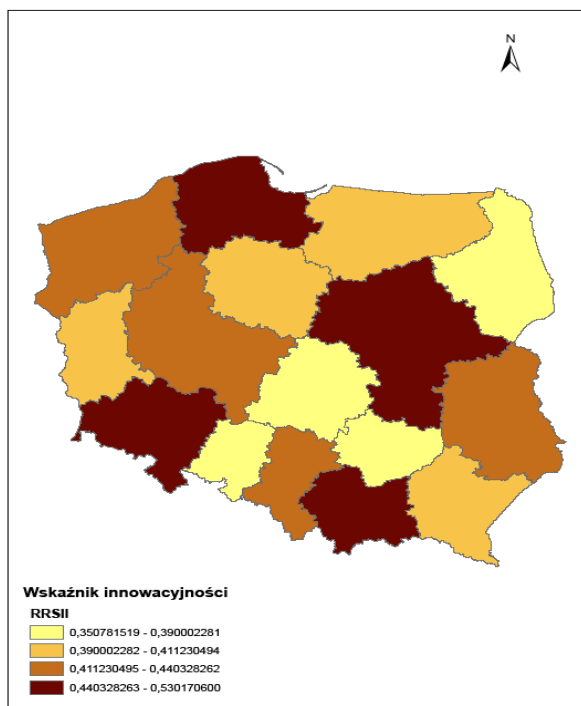
Podstawą ustalenia wartości RRSII dla województwa wielkopolskiego, zgodnie z metodologią MERIT, było wykorzystanie dwóch zbiorów danych definiujących pięciowymiarową przestrzeń innowacji regionu. W tym celu użyto danych o następującej strukturze (Ratajczak 2008):

- uwarunkowania innowacji:
- wskaźniki charakteryzujące infrastrukturę niezbędną do zaistnienia innowacji,
- wskaźniki charakteryzujące inwestycje w B+R,
- wskaźniki określające osiągnięcia przedsiębiorstw w zakresie innowacyjności.
- efekty innowacji
- wskaźniki dotyczące zatrudnienia, aktywności oraz wartości dodane brutto w sektorach innowacyjnych,
- wskaźniki odnoszące się do wytworzenia know-how.

Wskaźniki te miały konkretną postać:

- ludność z wykształceniem wyższym,
- pracownicy szkoleni
- nakłady na B+R w %PKB w sektorze publicznym
- nakłady na B+R w %PKB w prywatnym,
- wynalazki na milion mieszkańców,
- zatrudnienie w produkcji medium-high i high-tech,
- zatrudnienie w usługach opartych na wiedzy.

3. Regionalne potencjały rozwojowe

Ryc. 23. Rozkład przestrzenny wskaźnika innowacyjności RRII

Źródło: Obliczenia własne.

W 2009 r. wskaźnik regionalnej innowacyjności województw w Polsce kształtował się na poziomie od 0,361 do 0,530. Największe wartości wskaźnika innowacyjności występowały w województwach: mazowieckim (0,530), pomorskim (0,482), dolnośląskim (0,469) i małopolskim (0,461). Województwa te tworzyły grupę liderów innowacji. Województwo wielkopolskie miało wskaźnik innowacyjności 0,435, który lokował je w grupie województw doganiających liderów, razem z województwem śląskim (0,434), zachodniopomorskim (0,440) i lubelskim (0,420). Rozkład przestrzenny wskaźnika RRII przedstawia ryc 23.

Analizując części składowe wskaźnika RNSII możliwe jest porównanie innowacyjności regionu wielkopolskiego w poszczególnych płaszczyznach. Województwo należy do zdecydowanych liderów, jeżeli chodzi o dostęp do sieci internetowej. Pod względem wielkości wydatków publicznych na badania i rozwój, województwo wielkopolskie zajmuje 4 miejsce. Niekwestionowanym liderem jest w tym przypadku województwo mazowieckie. To samo miejsce zajmuje również pod względem wydatków na badania i rozwój w sektorze biznesowym, w której to kategorii również lideruje województwo mazowieckie, oraz pod względem liczby patentów na milion mieszkańców (liderem jest województwo dolnośląskie). Niestety, znacznie gorzej wypada woj. wielkopolskie pod względem zatrudnienia w

działalności produkcyjnej medium-tech i high-tech, gdzie zajmuje dopiero 9 lokatę spośród wszystkich polskich województw. Na pierwszym miejscu znajduje się województwo dolnośląskie. Pod względem zatrudnienia w wysokowyspecjalizowanych usługach, województwo wielkopolskie zajmuje ostatnie miejsce w kraju. Podobnie kiepski poziom reprezentuje województwo wielkopolskie pod względem odsetka osób z wykształceniem wyższym – gorsza sytuacja jest tylko w województwie opolskim, kujawsko-pomorskim i lubuskim. Jest to o tyle zaskakujące, gdyż stolica województwa – Poznań – jest jednym z największych ośrodków naukowo-badawczych i akademickich w Polsce. Podobnie zła sytuacja jest w zakresie szkoleń i treningu pracowników. Tutaj województwo wielkopolskie zajmuje 14 miejsce, gorsza sytuacja jest w województwach: podkarpackim i lubuskim.

Podsumowując można stwierdzić, że województwo wielkopolskie charakteryzuje się:

- Niską innowacyjność przedsiębiorstw.
- Niskimi, choć niezłymi w porównaniu z resztą kraju nakładami na badania i rozwój, zarówno w sektorze publicznym i prywatnym.
- Niską innowacyjnością mierzoną liczbą patentów.
- Niskim poziomem kształcenia ustawicznego. Niestety, niezadawalająca sytuacja w zakresie wykształcenia mieszkańców oraz szkoleń pracowniczych niesie za sobą potencjalne zagrożenie spadku wskaźnika innowacyjności i przesunięcia województwa do niższych klas innowacyjności. Poprawa sytuacji w tym obszarze może mieć wpływ na awans regionu do grona liderów innowacyjności, za czym przemawiać może również wysokość ponoszonych nakładów na badania i rozwój, wyższych niż na przykład w województwie dolnośląskim, będącym liderem innowacyjności.
- Wysoką koncentracją infrastruktury innowacyjnej oraz jednostek naukowo-badawczych w Poznaniu. Konsekwencją tego jest:
 - duża liczba studentów w Poznaniu,
 - duże zatrudnienie w jednostkach naukowo-badawczych Poznania.
- Niską wydajnością sektora badawczo-rozwojowego, o czym świadczy wielkość zatrudnienia w tym sektorze w zestawieniu z innowacyjnością przedsiębiorstw i liczbą patentów.

Zagrożenia płynące ze złej sytuacji oświatowej w województwie dostrzegano już blisko 10 lat temu. W przyjętej w 2002 roku *Strategii Rozwoju Oświaty w Województwie Wielkopolskim* sformułowano m.in. następujące cele:

- podniesienie wskaźników skolaryzacji i poziomu jakości edukacji,
- zapewnienie drożności systemu kształcenia w perspektywie edukacji ustawicznej,
- których realizacja ma ścisły związek z potencjalnym wzrostem poziomu innowacyjności

Podobne wyniki i wnioski zostały sformułowane w Regionalnej Strategii Innowacji dla Wielkopolski na lata 2010-2020, które oparto na podstawie analizy rankingów: Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2009 (IBnGR), Regional Innovation Scoreboard 2009 (Komisja Europejska), Raporty World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2009-2010 i 2010-2011 oraz Global Information Technology Report; Global Manufacturing Competitiveness Index (Deloitte), Priority Sector Report: Creative and Cultural Industries (Komisja Europejska). Według cytowanej *Regionalnej Strategii...* Wielkopolska jest regionem o:

- ponadprzeciętnej atrakcyjności inwestycyjnej (wg Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową) przy silnym zróżnicowaniu wewnętrznym regionu. Podregion poznański wykazuje silną dominację w zakresie atrakcyjności dla działalności przemysłowej, usługowej i zaawansowanej technologicznie.
- niskiej innowacyjności (na podstawie syntetycznego wskaźnika *Regional Innovation Scoreboard*), co potwierdza niniejsze opracowanie.
- rosnącym udziale sektorów kreatywnych (wg Raportu Komisji Europejskiej) porównaniu z innymi regionami europejskimi. Wielkopolska zalicza się do grupy regionów, w których udział zatrudnienia w sektorach kreatywnych i sektorze kultury przekracza 2% całkowitego zatrudnienia. „Ze względu na znaczenie sektorów kreatywnych i sektora kultury w gospodarce opartej na wiedzy, i jednocześnie tradycyjną strukturę wielkopolskiej gospodarki, można uznać tę sytuację za pozytywną i rekomendować wspieranie sektorów kreatywnych i sektora kultury przez politykę innowacyjną województwa“ (Regionalna Strategia...).

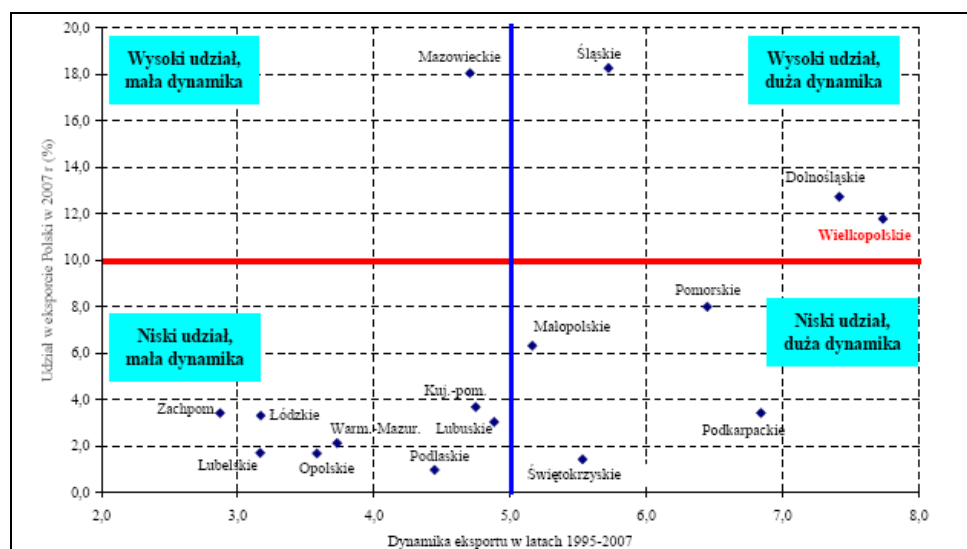
4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

4.1. Inwestycje zagraniczne

W województwie wielkopolskim działalność prowadzą firmy o zasięgu światowym i europejskim. Na początku 2008 r funkcjonowało w regionie 5456 spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Główne sektory, w których inwestują firmy zagraniczne to: spożywczy, chemiczny, farmaceutyczny, finansowy i handel.

Wartość środków zainwestowanych w woj. wielkopolskim przez firmy zagraniczne wynosi około 8 mld dolarów. Kapitał zagraniczny pochodzi przede wszystkim z Niemiec, a także z Wielkiej Brytanii, USA, Szwecji oraz Irlandii. Badania potwierdzają (Gawlikowska-Hueckel, Umiński 2008), że np. w eksporcie udział firm z przewagą własności zagranicznej wynosi aż 69,2%. Na podobnym poziomie kształtuje się udział tych firm w imporcie.

Dla gospodarki regionu istotne znaczenie ma to, że firmy zagraniczne uzyskują dodatnie saldo w handlu zagranicznym w odniesieniu do wielu towarów. (por. tab. 20). Niewątpliwie wpływają także na pozycję konkurencyjną i atrakcyjność woj. wielkopolskiego jako miejsca przyszłych inwestycji (por. ryc. 24).

Ryc. 24. Syntetyczny obraz województw według udziału w eksporcie Polski w roku 2007 oraz dynamiki wartości eksportu w latach 1995-2007

Źródło: Gawlikowska-Hueckel (2008).

Tab. 20. Zestawienie 30 grup produktowych PKWiU, w których firmy z przewagą własności zagranicznej osiągają największe dodatnie saldo handlu zagranicznego w Wielkopolsce (mln EUR)

Lp.	PKWiU	Firmy z przewag. wl. zagranicznej	Firmy z przewag. wl. krajowej
1	Części i akcesoria do pojazdów samochodowych i ich silników	-255,2	41,0
2	Żeliwo, stal i żelazostopy	-180,0	-69,6
3	Tworzywa sztuczne w formach podstawowych	-163,0	-172,4
4	Ciągniki rolnicze	-134,0	-37,9
5	Chemikalia organiczne podstawowe	-128,0	-15,5
6	Wyroby metalowe gotowe pozostałe	-127,4	110,2
7	Wyroby z tworzyw sztucznych	-112,3	3,0
8	Maszyny dla górnictwa i budownictwa	-111,2	-57,2
9	Owoce, orzechy i rośliny wykorzystywane do prod. napojów, roślin przyprawowe	-101,8	-31,2
10	Substancje farmaceutyczne podstawowe	-93,5	-5,4
11	Aparatura elektryczna rozdzielcza i sterownicza	-93,3	-10,3
12	Tkaniny	-84,8	-114,6
13	Maszyny specjalnego przeznaczenia	-80,8	-38,5
14	Płyty, arkusze, rury i kształtowniki, z tworzyw sztucznych	-79,9	19,5
15	Wyroby z gumy, pozostałe	-76,5	-20,8
16	Farby, lakiery i podobne środki pokrywające, farba drukarska i gotowe sykatywy	-75,0	8,0
17	Urządzenia chłodnicze i wentylacyjne	-71,5	2,1
18	Aluminium i wyroby z aluminium	-65,0	-0,2
19	Wyroby włókiennicze pozostałe	-59,6	-28,4
20	Maszyny dla rolnictwa i leśnictwa	-58,9	-55,3
21	Szkoło płaskie profilowane i poddane dalszej obróbce	-52,9	-2,5
22	Pompy i sprężarki	-52,4	-30,1
23	Lampy elektronowe i pozostałe elementy elektroniczne	-51,7	-3,6
24	Zboża, ziemniaki, rośliny przemysłowe i surowce rolnictwa pozostałe	-50,0	-24,2
25	Wyroby chemiczne pozostałe	-49,4	-16,1
26	Narzędzia mechaniczne ręczne, przenośne	-49,2	-5,8
27	Elementy złączne, śruby i wkręty, łańcuchy i sprężyny	-45,3	-7,7
28	Zamki i zawiasy	-44,8	10,1
29	Kakao, czekolada i wyroby cukiernicze	-43,8	9,0
30	Instrumenty i przyrządy pomiarowe, kontrolne, nawigacyjne i podobne	-43,7	-14,1

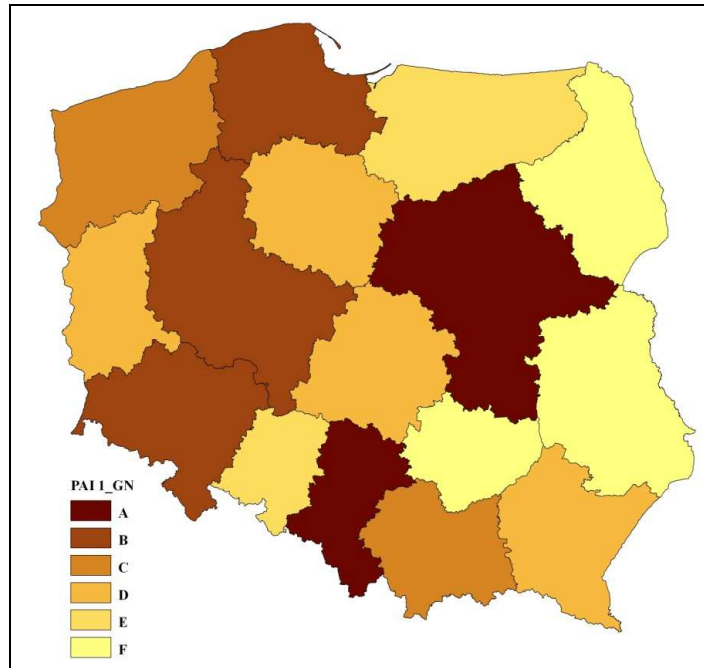
Źródło: Gawlikowska-Hueckel, Umiński (2008).

Atrakcyjność województwa na tle innych województw jako miejsca inwestycji, w tym zagranicznych, została wszechstronnie zbadana przez zespół prof. Hanny Godlewskiej-Majkowskiej (2009) i (2010).

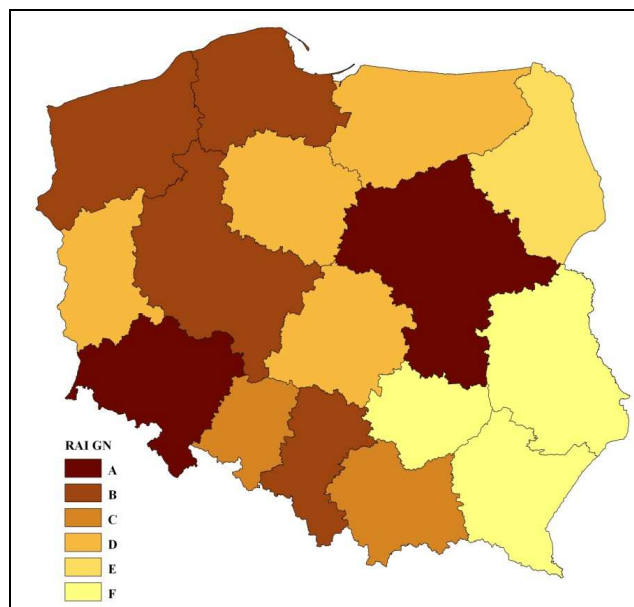
W badaniu wykorzystano wskaźnik potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej oznaczony jako PA/2. Do jego konstrukcji użyto wskaźniki cząstkowe reprezentujące takie sfery jak: zasób pracy, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna, rynek zbytu, administracja, innowacyjność, kapitał społeczny oraz walory przyrodnicze. Ponadto, aby ustalić wpływ różnych form kapitału na atrakcyjność inwestycyjną województw, skonstruowano dodatkowo wskaźnik Rzeczywistej Atrakcyjności Inwestycyjnej (RAI). Uwzględnia on następujące czynniki (mikroklimaty), produktywność pracy przedsiębiorstw, rentowność majątku trwałego przedsiębiorstw, układy inwestycyjne, kapitał przyrodniczy, rentowność majątkową jednostek samorządu terytorialnego oraz zakres ich

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

samofinansowania. Klasyfikację przestrzenną województw wg wskaźników: waloryzujących atrakcyjność inwestycyjną na poziomie całej gospodarki narodowej w regionie przedstawiają odpowiednio ryc. 25 oraz ryc. 26.

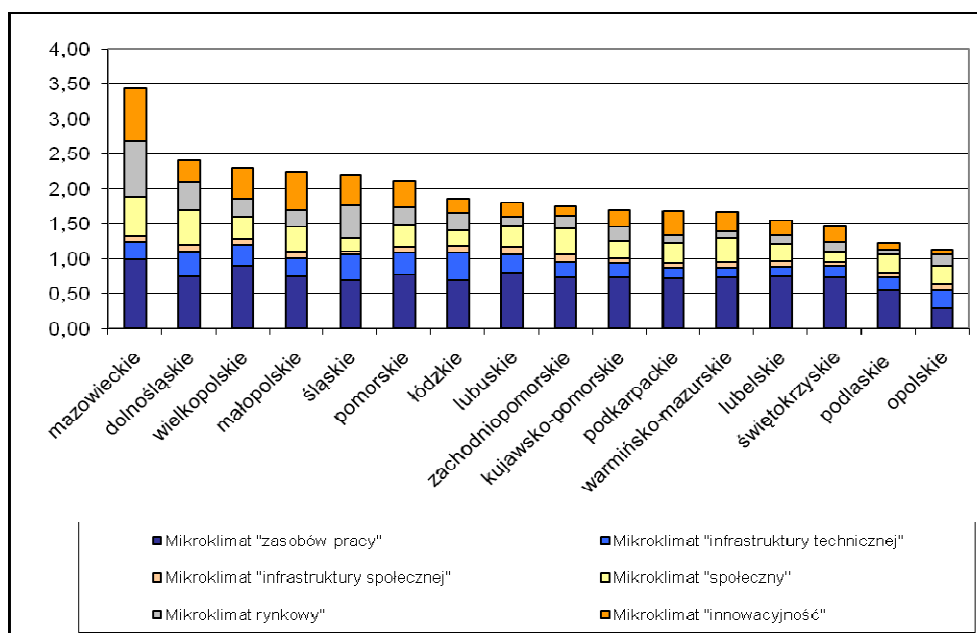
Ryc. 25. Potencjalna atrakcyjność inwestycyjna polskich województw wg województw w 2007 roku – wg wskaźnika **PAI_1_GN**
Źródło: Godlewska-Majkowska (2010).

Ryc. 26. Rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna Polski wg województw w 2006 roku – wg wskaźnika **RAI_GN**
Źródło: Godlewska-Majkowska (2009).

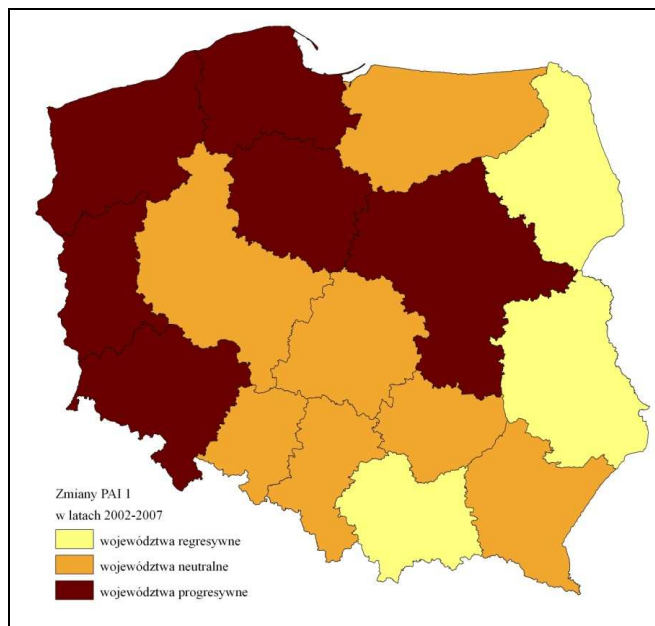
4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Według wskaźnika potencjalnej atrakcyjności (PAI2_GN) województwo wielkopolskie należy do grupy B, skupiającej województwa o wysokiej atrakcyjności inwestycyjnej.

Ryc. 27. Potencjalna atrakcyjność polskich województw w 2007 roku w oparciu o PAI2_GN – wg głównych składowych

Z ryc. 27. wynika, że tę wysoką pozycję woj. wielkopolskie posiada ze względu na takie czynniki (mikroklimaty) jak: zasoby pracy, innowacyjność, czynnik społeczny oraz infrastruktury technicznej.

Ryc. 28. Zmiany wskaźnika potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej województw w latach 2002-2007
Źródło: Godlewska-Majkowska (2010).

Natomiast ryc. 28 ujawnia, że woj. wielkopolskie utrzymało wysoką potencjalną atrakcyjność inwestycyjną w okresie 2002-2007. Z kolei klasyfikacja przedstawiona na ryc. 26. także umieszcza woj. wielkopolskie w grupie B, co oznacza, że województwo posiada także wysoką rzeczywistą atrakcyjność inwestycyjną.

Atrakcyjność inwestycyjna województwa wielkopolskiego jest czynnikiem przyciągającym nowych krajowych i zagranicznych inwestorów. Jednak w województwie występują także pewne utrudnienia, a nawet bariery, które ograniczają lub mogą ograniczyć napływ BIZ. Zostały one ustalone przez zespół prof. Lucyny Wojtasiewicz (2006). Do głównych barier należą:

- niezrozumiałe i niespójne procedury administracyjne pozwalające na dowolność w interpretowaniu prawa,
- niejasny podział kompetencji pomiędzy poszczególnymi organami administracji rządowej i samorządowej,
- trudności w uzyskaniu informacji oraz niewłaściwa obsługa w urzędach,
- brak planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów atrakcyjnych dla inwestycji.

Usunięcie tych barier leży w kompetencjach nie tylko władz samorządowych, ale także innych instytucji działających w sferze pobudzania i przyciągania inwestycji do woj. wielkopolskiego.

4.2. Jakość życia

Długość trwania życia

W latach 1995-2009 długość trwania życia w województwie wielkopolskim zwiększyła się mężczyzn z 67,4 lat do 72 lat, a u kobiet z 76,2 lat do 79,9 lat. Wydłużenie czasu trwania życia w regionie wielkopolskim jest większe od przeciętnego dla Polski i wynosiło w latach 1999-2009 około 4 lat dla każdej płci.

Zgony wg przyczyn

Struktura zgonów według przyczyn zmieniała się stosunkowo silnie w latach 1999-2009. I tak w powyższym okresie nastąpił w Wielkopolsce 75% wzrost liczby zgonów spowodowanych przez AIDS, przy średnim spadku w Polsce o 25%. Nastąpił wzrost liczby zgonów na choroby nowotworowe ogółem o 12% (w Polsce – 15%), na choroby nowotworowe piersi i szyjki macicy o 11% (w Polsce o 15%), na choroby układu oddechowego o 1%, przy czym w Polsce wzrost ten wyniósł 15%, oraz o 6% wzrosła liczba samobójstw (w Polsce o 12%). Spadek nastąpił w liczbie zgonów spowodowanych chorobami układu krążenia i wynosił on 11%, przy spadku dla Polski o 2%. Znaczny spadek odnotowano w liczbie zgonów powodowanych wadami rozwojowymi wrodzonymi, aberracjami chromosomowymi na poziomie 31% (w Polsce 33%).

Ochrona zdrowia

Na stan i ochronę zdrowia wpływ ma dostępność do służb medycznych, lekarzy oraz szpitali. W województwie wielkopolskim w 2009 roku na 10 000 mieszkańców przypadało tylko 14,7 lekarzy, podczas gdy w średnio w Polsce było ich 20,7. Z kolei na 10 000 mieszkańców w Wielkopolsce przypadało 1,5 lekarza dentystry, a w Polsce średnio 3,7. Spośród wszystkich województw Polski Zachodniej, region wielkopolski ma najniższe wskaźniki dostępności do lekarza. W województwie wielkopolskim pracowało w 2009 roku blisko 13 tys. pielęgniarek i 2 tys. położnych. Mimo to, w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców było ich odpowiednio 37,5 i 5,6, podczas gdy średnio w Polsce 48,7 i 5,8. Wskaźnik liczby

pielęgniarek jest najniższy w całej Polsce Zachodniej. Natomiast wskaźnik liczby położnych jest wyższy tylko w województwie lubuskim. Dobra pozycja województwa w makroregionie Polski Zachodniej jest spowodowana istnieniem specjalistycznej kliniki położnictwa i ginekologii w Poznaniu.

Województwo ma dobrą pozycję, jeżeli chodzi o liczbę mieszkańców na jedno łóżko szpitalne. Wskaźnik ten wynosi w Wielkopolsce 214 i jest wyższy od wskaźnika dla Polski wynoszącego 209 mieszkańców na łóżko szpitalne. W Polsce Zachodniej województwo wielkopolskie pod tym względem ustępuje lubuskiemu i opolskiemu (232 osoby na łóżko szpitalne).

Warunki mieszkaniowe

Warunki mieszkaniowe w województwie wielkopolskim zaliczyć można do dobrych. Na tle kraju i regionu Polski Zachodniej, mieszkania w miastach województwa charakteryzują się ponadprzeciętnym odsetkiem mieszkań z wodociągiem i łazienkami. Podobnie są wyposażone również mieszkania na wsi.

Tab. 21. Wyposażenie mieszkań w Polsce i w Polsce Zachodniej

Jednostka terytorialna	w miastach			na wsi		
	wodociąg	łazienka	c.o	wodociąg	łazienka	c.o
	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]
POLSKA	98,6	92,4	84,9	89,0	76,1	64,8
LUBUSKIE	99,1	91,6	82,2	93,9	82,6	63,1
WIELKOPOLSKIE	99,3	93,3	83,5	95,0	83,6	70,6
ZACHODNIOPOMORSKIE	99,7	93,4	87,6	96,5	85,6	68,2
DOLNOŚLĄSKIE	99,1	89,3	80,6	94,2	80,9	66,9
OPOLSKIE	99,3	93,3	84,1	95,8	86,5	73,1

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Nieco gorzej wyposażone są mieszkania w województwie wielkopolskim pod względem centralnego ogrzewania, choć lepsza sytuacja w tym przypadku występuje na wsi niż w miastach. Zasoby mieszkaniowe na 1 osobę wzrastały w latach 2002-2009. W całej Polsce wzrost wyniósł o 11%, z 22,2 m² do 24,6 m² na osobę, a w Wielkopolsce o około 9%, z 22,7 m² do 24,9 m² na osobę. Na tle Polski Zachodniej, województwo wielkopolskie zajmowało drugą pozycję, gdyż większy metraż na osobę przypadał tylko w województwie opolskim i wynosił 25,6 m².

Koszty eksploatacji mieszkań w województwie wielkopolskim rosły w sposób zróżnicowany. W latach 1999-2009 ceny wody zimnej wodociągowej wzrosły o 112% (w Polsce o 122%), wywozu śmieci o 91% (w Polsce o 139%), energii elektrycznej o 103% (w Polsce o 107%), centralnego ogrzewania o 38% (w Polsce o 35%), a kosztów wynajmu lokalu komunalnego lub zakładowego o 24% (w Polsce o 21%). Na tle Polski Zachodniej, wzrost cen w Wielkopolsce był najniższy we wszystkich tych kategoriach, za wyjątkiem centralnego ogrzewania i wynajmu lokalu mieszkalnego, w których województwo plasowało się w środkowej części.

Jakość środowiska regionu wielkopolskiego

W skład województwa wielkopolskiego wchodzi obszary o zróżnicowanej jakości środowiska przyrodniczego. Jest ona uzależniona m.in. od możliwych do wystąpienia zagrożeń, które mogą spowodować degradację tego środowiska. Według opracowań Wielkopolskiego Biura Planowania Przestrzennego, obszarami o możliwych zagrożeniach i jednocześnie obniżonej jakości środowiska przyrodniczego są:

1. regiony intensywnego rolnictwa – powiaty leszczyński, krotoszyński, rawicki i gostyński;
2. tereny eksploatacji węgla brunatnego w okolicach Turku i Konina;
3. punktowo występujące lokalizacje zakładów przemysłowych o podwyższonym ryzyku awarii, składowiska odpadów, mogilniki, ферmy hodowlane;
4. zakłady utylizacji odpadów zwierzęcych np. w północnej Wielkopolsce;
5. obszary narażone na zwiększoną ilość związków azotu;
6. obszary o przekroczonej obsadzie zwierząt hodowlanych;
7. obszary narażone na zwiększony hałas, głównie komunikacyjny, a więc położone wzdłuż elementów infrastruktury liniowej. Dotyczy to w szczególności dróg ekspresowych i autostrad, oraz dróg pozostałych kategorii o podwyższonym natężeniu ruchu, a także linii kolejowych i tramwajowych.

Z jakością środowiska przyrodniczego związane są również obszary z ograniczeniami gospodarowania przestrzenią:

1. obszary prawnie chronione lub planowane do objęcia taką ochroną;
2. obszary zagrożenia powodziowego;

3. wyłączone lub ograniczone strefy użytkowania w pobliżu lotnisk (Ławica, Krzesiny, Powidz), stacji radarowych i radiolokacyjnych, poligonów (Biedrusko, Nadarzyce);
4. strefy ochronne ujęć wody pitnej;

Na jakość środowiska wpływa również fakt, czy dany obszar jest położony w strefie konfliktów przestrzennych, zwłaszcza na styku urbanizacja-ochrona środowiska w obszarach:

1. Otulina i obszar Wielkopolskiego Parku Narodowego,
2. Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka,
3. Przecinania terenów cennych przyrodniczo trasami komunikacyjnymi – autostrada A2 i drogi ekspresowe.

Ponadto występują również liczne konflikty na linii urbanizacja-rekreacja następujące na skutek przekształcania dotychczasowych terenów rekreacyjnych w zurbanizowane. Należą do nich tereny:

1. okolice Poznania – obszar kierski, skocko-pobiedziski, kórnicko-zaniemyski,
2. rejon Antonina i zbiornika Szale w okolicy Ostrowa Wlkp. i Kalisza.

Województwo wielkopolskie jest regionem, w którym znaczna część jego terytorium podlega różnym formom prawnej ochrony. Udział obszarów prawnie chronionych w województwie wielkopolskim wynosi prawie 10% terenów chronionych w Polsce.

Tab. 22. Obszary chronione w województwach Polski Zachodniej w 2009 roku

Jednostka	Obszar w ha
POLSKA	10 103 727,1
LUBUSKIE	543 502,1
WIELKOPOLSKIE	948 293,2
ZACHODNIOPOMORSKIE	482 095,2
DOLNOŚLĄSKIE	362 429,7
OPOLSKIE	257 063,6

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Na tle województw Polski Zachodniej, województwo wielkopolskie ma najwięcej obszarów chronionych. Pozycja ta wynika nie tylko z samych rozmiarów województwa, gdyż nieco mniejsze dolnośląskie i zachodniopomorskie mają znacznie mniej obszarów chronionych.

Kultura i sztuka

W 2009 roku w województwie wielkopolskim działało 718 bibliotek, z których korzystało blisko 556 tysięcy czytelników. Zarówno liczba bibliotek jak i liczba czytelników jest największa w Polsce Zachodniej. Dostęp do bibliotek był w Wielkopolsce stosunkowo dobry, gdyż na jedną bibliotekę przypadało 3745 osób, a więc mniej niż przeciętnie w kraju. Z drugiej strony, w Polsce Zachodniej więcej osób na bibliotekę przypadało tylko w województwie dolnośląskim. Liczba czytelników w bibliotekach publicznych na 1000 mieszkańców jest mniejsza nie tylko od średniej krajowej, ale również prawie najniższa w Polsce Zachodniej i wynosi tylko 163 osoby na 1000 mieszkańców, podczas gdy w Polsce wskaźnik ten jest równy 172 osoby.

Działalność domów, ośrodków kultury, świetlic i klubów skoncentrowana była w 379 placówkach, które w 2009 roku zorganizowały 18 924 imprezy dla blisko 2 871 tys. widzów. Mimo, że liczba placówek i imprez była największa w Polsce Zachodniej, to przyciągnęły one mniej widzów niż w np. w województwie dolnośląskim.

W województwie wielkopolskim działało 12 teatrów i instytucji muzycznych, których koncentracją w regionie jest miasto Poznań. Dysponowały one 4450 miejscami stałymi w salach i animowały 3411 wydarzeń kulturalnych dla 691 tysięcy widzów. W Polsce Zachodniej większą liczbę teatrów i instytucji muzycznych, oraz wydarzeń i widzów miało województwo dolnośląskie, natomiast w województwie lubuskim mimo znacznie szczuplejszej bazy lokalowej organizowano więcej przedstawień i koncertów osiągając liczbę widzów zbliżoną do tej dla Wielkopolski. W województwie na 1 miejsce w teatrze i instytucji muzycznej przypadało 765 osób, podczas gdy w Polsce 541, a widzów na 1000 mieszkańców było 214, a w kraju 301. Te wskaźniki sytuują Wielkopolskę również w wśród mniej aktywnych kulturalnie województw Polski Zachodniej.

Liczba kin w województwie wielkopolskim wynosiła 41 i dysponowały one 25 tysiącami miejsc. Na jedno miejsce w kinie przypadało 136 osób, podczas gdy średnia dla Polski to 154 osoby. Lepszą dostępność do kin w Polsce Zachodniej miało tylko województwo dolnośląskie. W kinach województwa wielkopolskiego odbyło się blisko 114 tysięcy seansów, w których uczestniczyło 3411 tysięcy widzów.

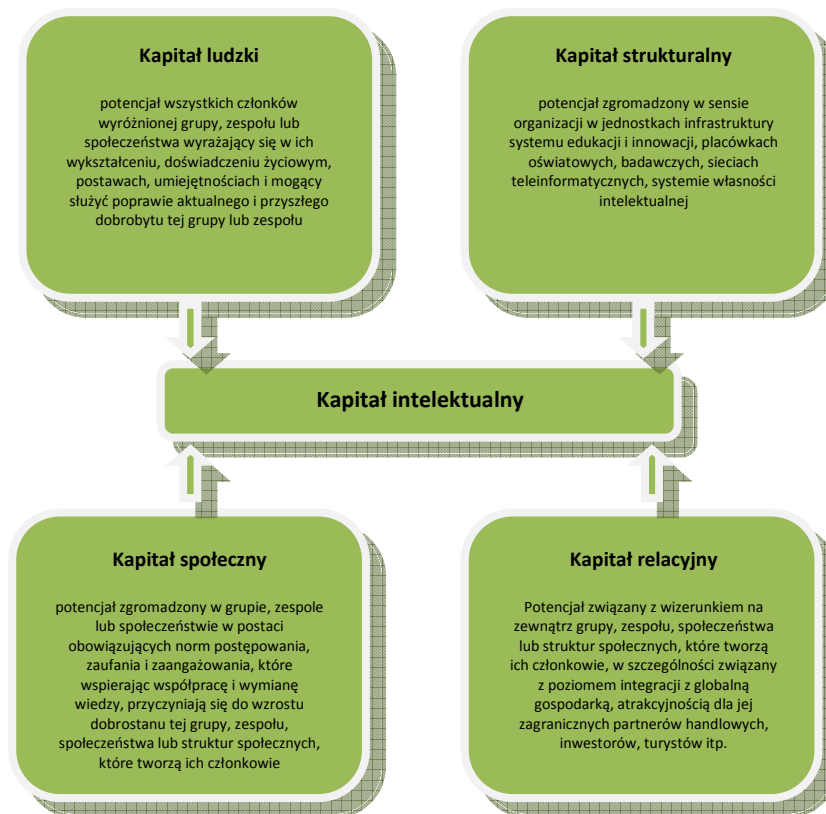
Województwo wielkopolskie z 86 muzeami i ich oddziałami, jest absolutnym liderem w Polsce Zachodniej. W 2009 roku odwiedziło je 1 108 tysięcy zwiedzających i więcej zwiedzających było tylko w woj. dolnośląskim. Uczestniczyły one m.in. w wydarzeniach

oświatowych organizowanych przez te muzea. Takich wydarzeń w 2009 roku muzea w Wielkopolsce zorganizowały 6828, większą aktywność miały tylko muzea w województwie dolnośląskim.

4.3. Kapitał intelektualny woj. wielkopolskiego

Kapitał intelektualny to pojęcie złożone. Może być rozumiany jako: ogół niematerialnych zasobów jednostek, społeczeństw, instytucji, organizacji oraz przedsiębiorstw – występujący na określonym obszarze (gminie, powiecie, województwie, kraju), od którego współcześnie przede wszystkim zależy trwały i zrównoważony rozwój tego obszaru.

Składnikami kapitału intelektualnego są: kapitał ludzki, kapitał społeczny, kapitał strukturalny oraz kapitał relacyjny. (por. ryc. 29).

Ryc. 29 Składniki kapitału intelektualnego
Źródło: Raport o Kapitale Intelektualnym Polski 2008.

Pomiar kapitału intelektualnego nie jest łatwy. Wśród istniejących w literaturze propozycji metodologicznych, niezwykle interesująca jest ta, którą przyjęto w Raporcie o

Kapitał Intelktualnym Polski (2008). Pozwala ona ocenić kapitał intelektualny państw lub innych jednostek przestrzennych na unormowanej skali $<0,1>$. Wskaźniki kapitału intelektualnego obliczono w Raporcie dla 16 państw europejskich, na bazie 117 wskaźników cząstkowych. Niestety, nie oszacowano tą metodą poziomu kapitału intelektualnego województw Polski. Dlatego w niniejszym raporcie, przedstawiono przy wykorzystaniu dostępnych danych, dwa składniki kapitału intelektualnego tj. kapitał ludzki oraz kapitał społeczny woj. wielkopolskiego.

Z ustaleń Raportu (2008) wynika, że podobnie jak dla Polski, tak i dla Wielkopolski należy podjąć szereg działań dla wzmocnienia jej kapitału intelektualnego, a przez to konkurencyjności. Są one przedstawione na ryc. 30.

4.3.1. Kapitał ludzki woj. wielkopolskiego

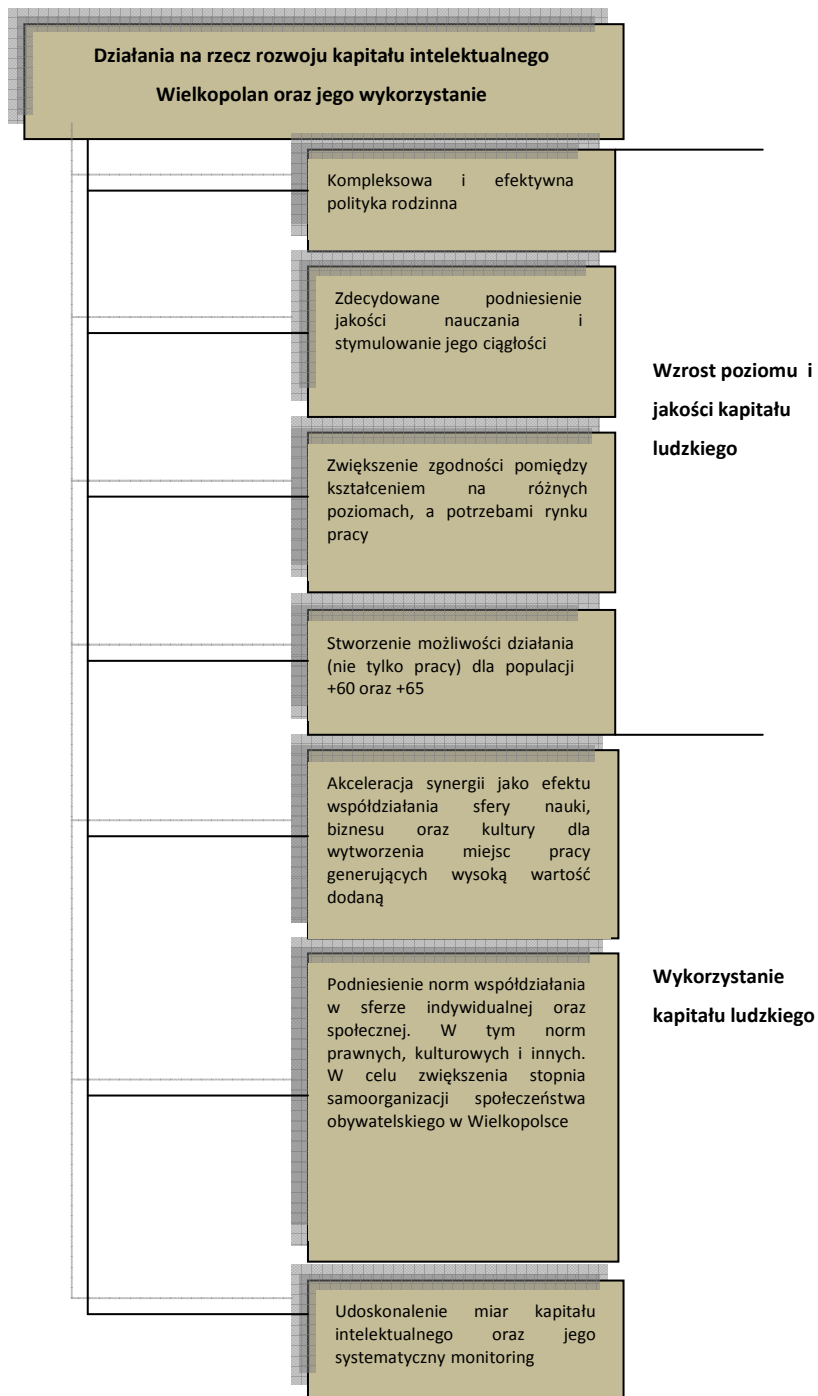
Kapitał ludzki jest pojęciem ekonomicznym, które definiuje się.. „ jako połączenie własnych wrodzonych talentów i zdolności jednostek oraz umiejętności i wiedzy, które są zdobywane w trakcie edukacji i szkoleń (OECD Insight 2007) i ryc. 29.

Kapitał ludzki rozwija się przede wszystkim poprzez proces kształcenia na poziomach od przedszkolnego do wyższego. W tym procesie wiodącą rolę przypisuje się uniwersytetom.

Szkolnictwo wyższe i nauka w woj. wielkopolskim

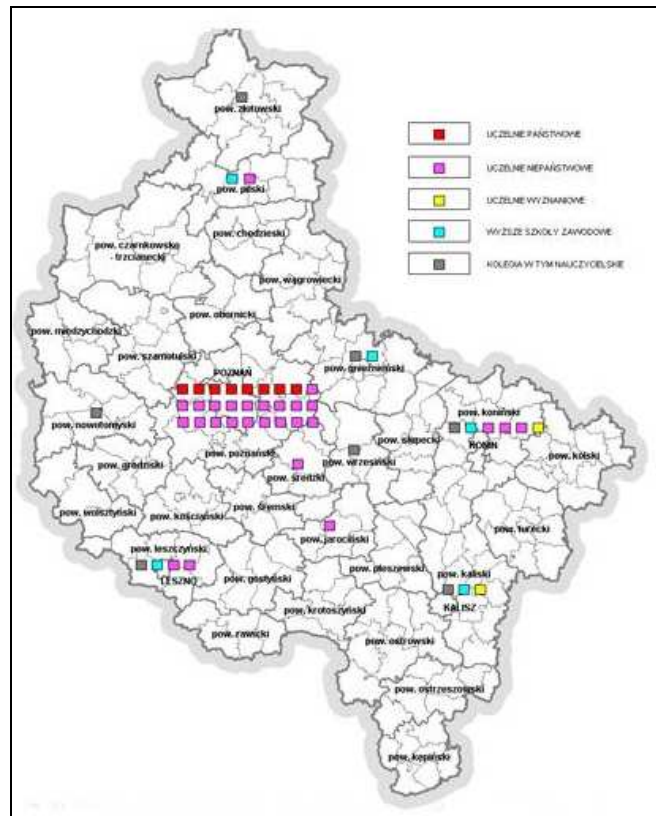
W woj. wielkopolskim działa 59 wyższych uczelni (38 jednostek macierzystych oraz 21 filii i punktów konsultacyjnych). Głównym ośrodkiem akademickim jest Poznań, koncentrujący 27 uczelni. Ponadto szkolnictwo wyższe funkcjonuje w Gnieźnie, Kaliszu, Lesznie, Pile, Koninie, Ostrowie Wlkp., Jarocinie, Środzie Wlkp., Wągrowcu i Kościanie por. ryc. 31. i 32.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Ryc. 30. Kapitał intelektualny a kapitał ludzki woj. wielkopolskiego
Źródło: Raport 2008. Zmodyfikowany.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

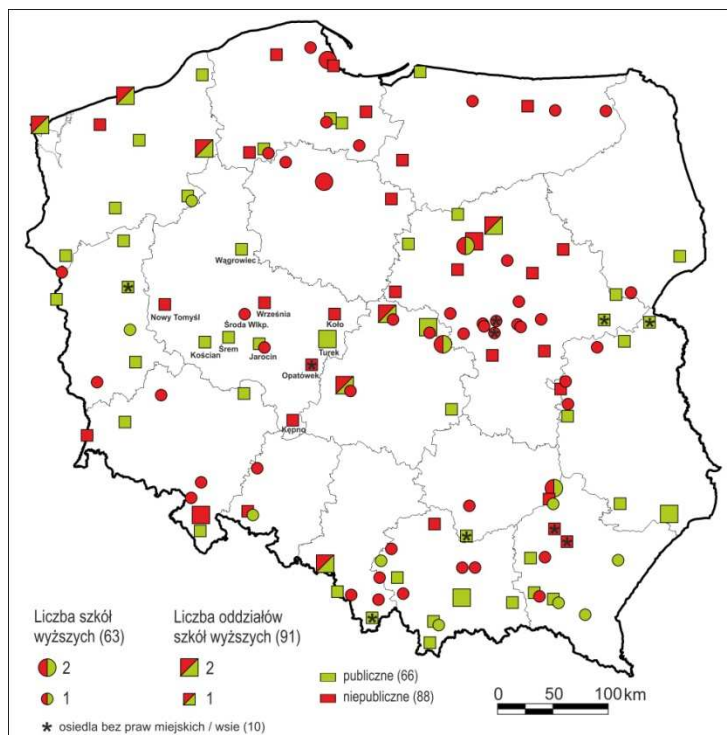
Ryc. 31. Szkolnictwo wyższe w 2008 r.
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego
Województwa Wielkopolskiego

W 2009 roku w szkołach wyższych woj. wielkopolskiego kształciło się około 170 tys. studentów. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców było to 496,9 studentów podczas, gdy w Polsce wskaźnik ten wyniósł 492,6 studentów i jest jednym z najwyższych w świecie.

W systemie studiów stacjonarnych kształci się około 48% osób, a wieczorowym i niestacjonarnym 52%.

Dobłą cechą szkolnictwa wyższego w woj. wielkopolskim jest to, że uczelnie wyższe mają swoje oddziały zamiejscowe w średnich i małych miastach liczących poniżej 50 000 mieszkańców. Por. ryc. 31. Jest ich łącznie 14.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Ryc. 32. Szkoły wyższe oraz ich oddziały zlokalizowane w miastach poniżej 50 000 ludności oraz w osiedlach bez praw miejskich

Źródło: opracowanie własne na podstawie WUS (2010).

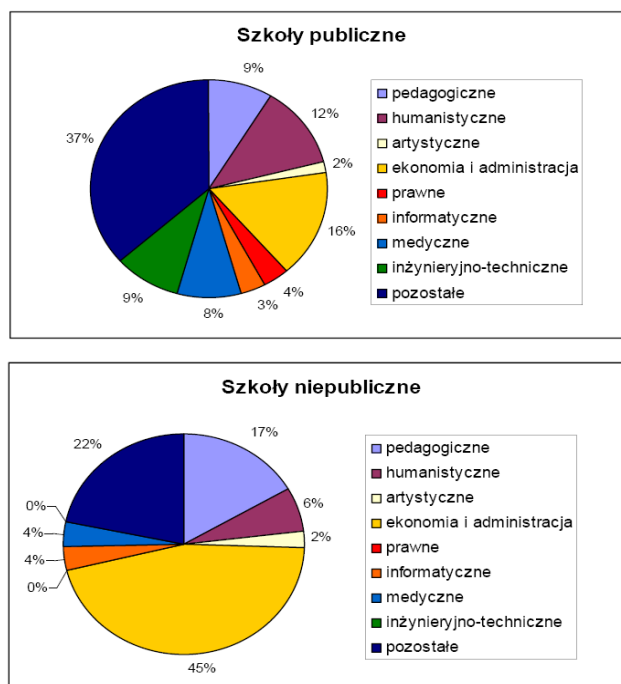
Tab. 23. Szkolnictwo wyższe w 2009 r. w województwie wielkopolskim wg podregionów

Jednostka terytorialna	Szkoły	Studenci	Absolwenci
Województwo wielkopolskie	39	169 374	43 048
Podregion kaliski	2	11 561	4 212
Podregion koniński	5	8 066	2 057
Podregion leszczyński	3	7 270	2 460
Podregion pilski	2	3 754	1 090
Podregion poznański	1	1 100	192
Podregion m. Poznań	26	137 623	33 037

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Do wiodących uczelni woj. wielkopolskiego należą: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Politechnika Poznańska, Uniwersytet Ekonomiczny, Uniwersytet Medyczny, Uniwersytet Przyrodniczy, Akademia Wychowania Fizycznego, Wyższa Szkoła Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa, Wyższa Szkoła Bankowa zlokalizowane w Poznaniu. A także: Wielkopolska Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna w Środzie Wlkp., Wielkopolska Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Jarocinie, Wyższa Szkoła Marketingu i Zarządzania w Lesznie.

Strukturę studiujących na uczelniach Wielkopolski wg charakteru uczelni oraz kierunków studiów w 2007 r. przedstawia ryc. 33.

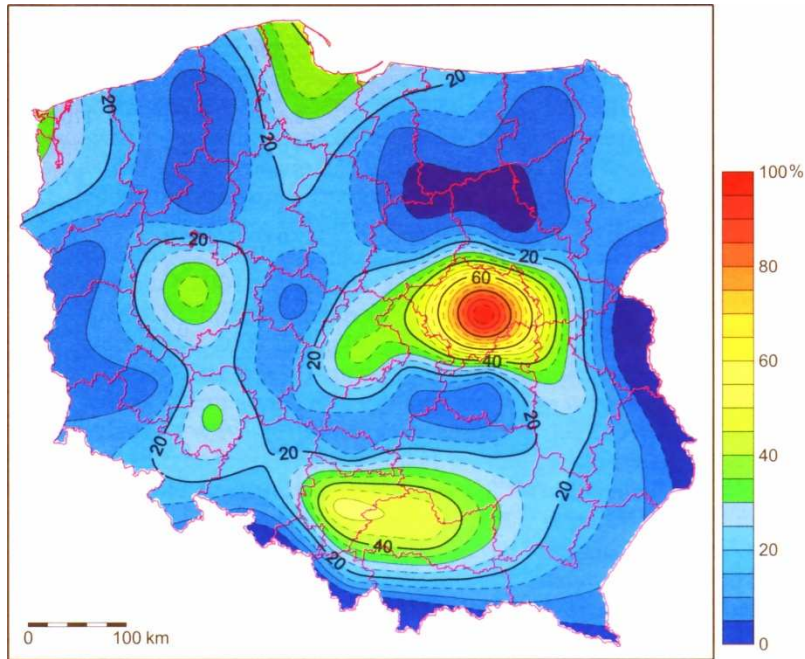

Ryc. 33. Struktura studentów studiujących na wielkopolskich uczelniach według kierunków studiów w 2007 r.
Źródło: Dominiak, Perdał (2009).

Zwraca uwagę fakt, że na uczelniach publicznych, więcej osób studiuje na kierunkach wymagających kosztownej infrastruktury, czyli na kierunkach inżynieryjno-technicznych oraz medycznych. Natomiast na uczelniach niepublicznych dominują nauki ekonomiczno-administracyjne.

W województwie wielkopolskim 70% szkół wyższych na status szkół niepublicznych, ale studiuje w nich jedynie 31% ogółu studiujących (52,5 tys.). Mimo to, szkoły niepubliczne spełniają ważną funkcję społeczną – stwarzają szanse uzyskania wyższego wykształcenia osobom zamieszkałym w średnich i małych miejscowościach (por. ryc. 31).

W województwie wielkopolskim wystąpił znaczny przyrost ludności posiadającej wyższe wykształcenie, z 9,6% w 2002 r. do 16,7% w 2009 r. (szacunek wg WUS 2010). Jednak w stosunku do potencjału społeczno-gospodarczego województwa – liczba osób z wyższym wykształceniem jest zbyt mała. Ryc. 34. przedstawiająca potencjał ludności Polski z wyższym wykształceniem wzmacnia powyższy wniosek.

Ryc. 34. Potencjał ludności z wyższym wykształceniem
Źródło: Chojnicki Z., Czyż T. 2006

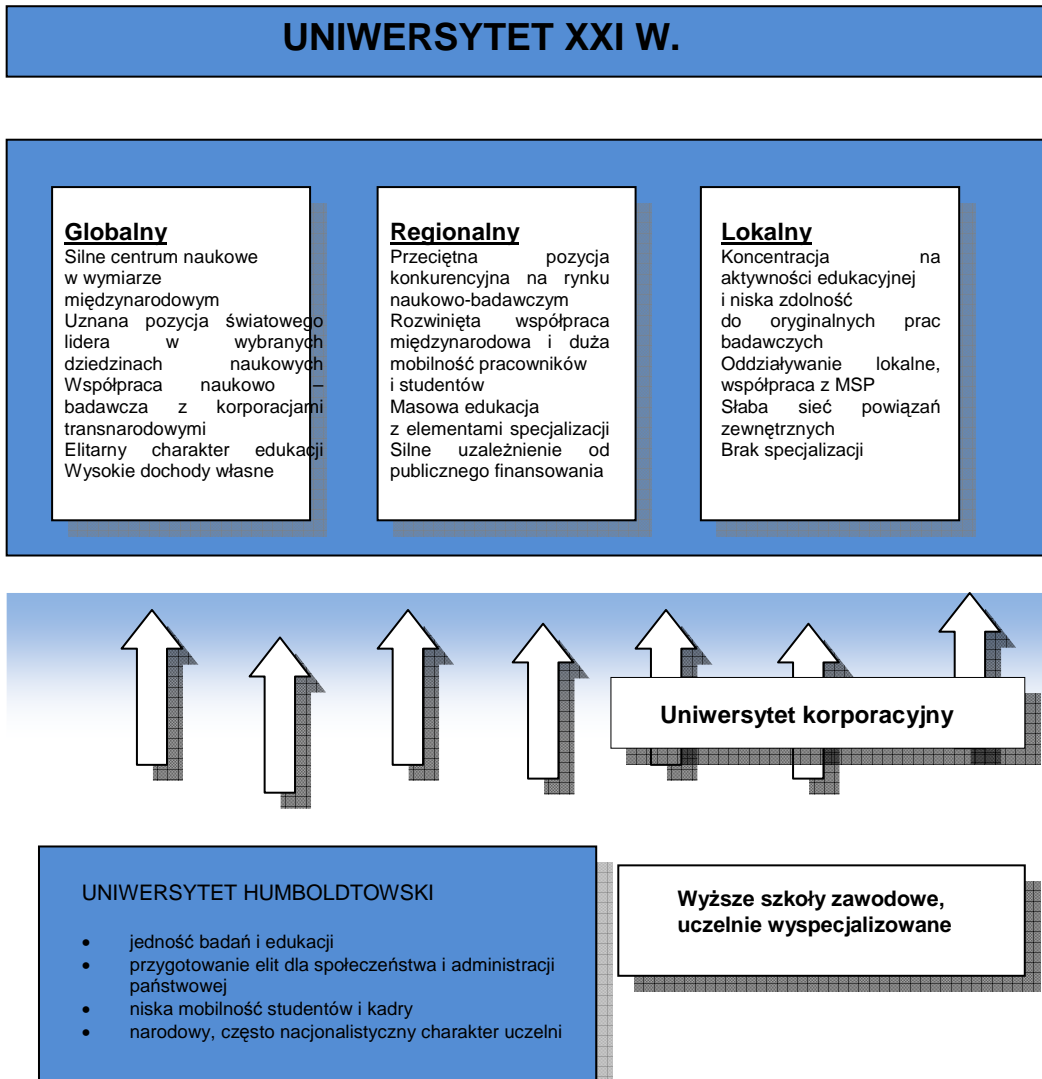
Innym, jakościowym problemem szkolnictwa wyższego w woj. wielkopolskim jest to, że w procesie kształcenia zbyt mały nacisk jest kładziony na stronę aplikacyjną wiedzy i nauki. Dlatego „Polska w stosunku do potencjału, jest jednym z najmniej innowacyjnych krajów świata” (Raport 2008). Konieczne jest zatem wypracowanie silnej współpracy pomiędzy gospodarką a nauką.

Stwierdzenie to odnosi się także do województwa wielkopolskiego, którego kapitał innowacyjny wyznaczony w pracy Kozak (2010) – lokuje je na ósmej pozycji, wśród województw Polski. Czyli niżej, aniżeli według poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. Bo oceniane według tego kryterium, woj. wielkopolskie zajmuje trzecią pozycję w skali kraju. Koniecznością jest zatem transformacja uniwersytetów, z pozycji uczelni rozwijających nauki podstawowe, w kierunku zagadnień praktycznych i wiedzy stosowanej, mających bezpośredni wpływ na wzrost kapitału innowacyjnego województwa i przekształcenie go w region wiedzy. Por. ryc. 35 i 36 oraz tab. 24.

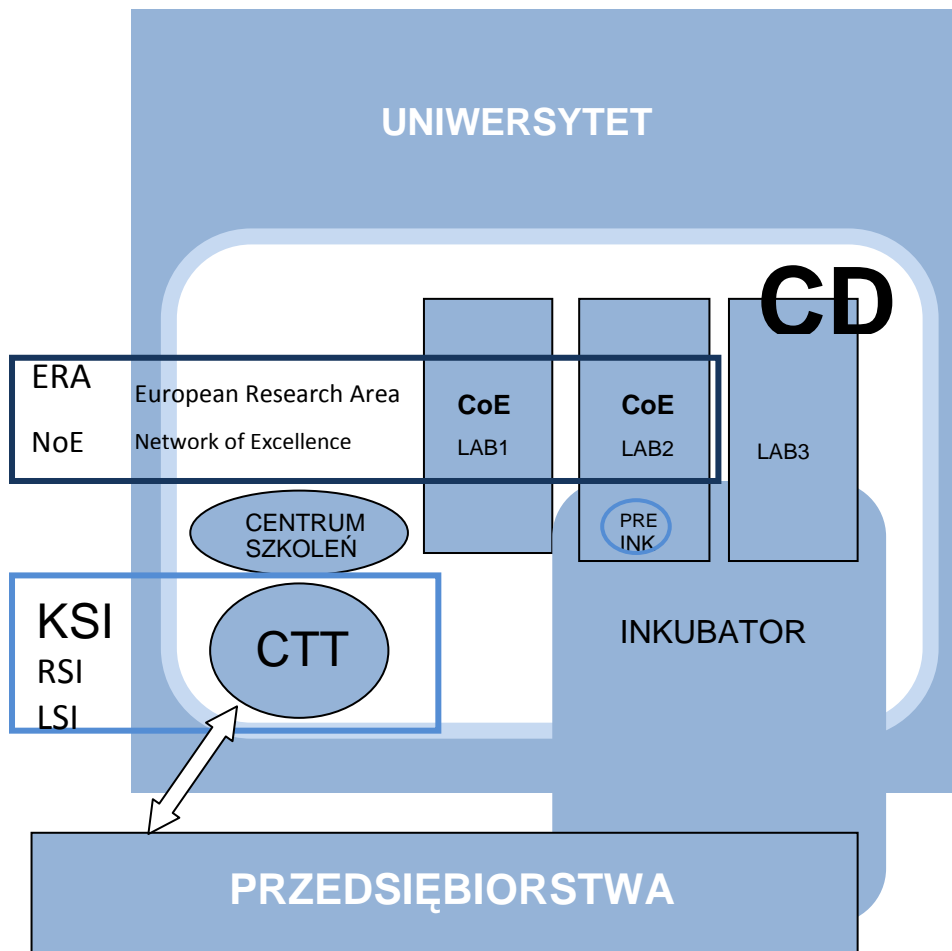
Tab. 24. Podstawowe cechy poszczególnych modeli (różnych generacji) uniwersytetu

Cechy	Uniwersytet		
	łaciński, średniowieczny (I generacji)	humboldtowski, badawczy (II generacji)	przedsiębiorczy, kreatywny (III generacji)
Cel	kształcenie	edukacja i badania	edukacja, badania i komercjalizacja wypracowanego <i>know-how</i>
Zadania	obrona prawdy i dogmatu	poznanie praw rządzących światem	generowanie wartości dodanej dla gospodarki i społeczeństwa
Metoda	scholastyka	badania naukowe	badania naukowe i poszukiwanie zastosowań
Horyzont	uniwersalny, panchrześcijański	narodowy/regionalny, często nacjonalistyczny	globalny
Język komunikacji	łacina	narodowy	angielski
Struktura organizacyjna	gildie narodowe, kolegia, wydziały	wydziały, hierarchia	sekcje interdyscyplinarne, sieci
Zarządzanie	kanclerz	naukowcy	menedżer

Źródło: Matusiak (2010).

Ryc. 35. Scenariusze przekształceń uniwersytetu humboldtowskiego w przedsiębiorczy
 Źródło: Matusiak (2010).

CTT – Centrum Transferu Technologii

KSI – Krajowy System Innowacji

RSI – Regionalny System Innowacji

LSI – Lokalny System Innowacji

CoE – Centrum of Excellence (Centrum doskonałości)

NoE – Sieci doskonałości

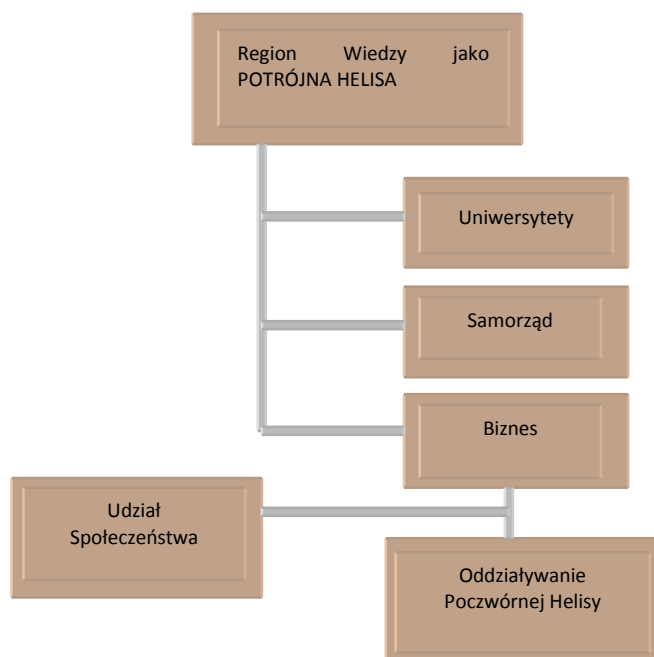
Ryc. 36. Sieć powiązań centrum doskonałości

Źródło: Matusiak 2010. Zmodyfikowana.

Jest to jedno z najtrudniejszych zadań, które stoją tak przed władzami uczelni wielkopolskich, jak i władzami samorządowymi.

Bo właśnie władze uczelni i samorządowe, wspólnie z przedstawicielami biznesu i społeczeństwa generują proces znany jako poczwórna helisa. Por. ryc. 37.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Ryc. 37. Region wiedzy jako poczwórna HELISA
Źródło: Reichert (2006).

Zgodnie z którym, rozwija się region wiedzy, czyli taki, którego społeczeństwo cechuje wysoki poziom kapitału intelektualnego.

Oczywiście kapitał intelektualny woj. wielkopolskiego jest także kształtowany przez placówki edukacyjne niższych poziomów. Są one zestawione w tab. 25 do tab. 33.

Tab. 25. Wychowanie przedszkolne w 2009r. w województwie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Przedszkola	Dzieci
Województwo wielkopolskie	958	84 981
Podregion kaliski	213	16 696
Podregion koniński	148	13 119
Podregion leszczyński	138	14 709
Podregion pilski	104	10 224
Podregion poznański	169	14 119
Podregion m. Poznań	186	16 114

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/poznan>

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Tab. 26. Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2009/10 w województwie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci (2008/09)
Województwo wielkopolskie	1 262	212 632	37 883
Podregion kaliski	319	42 896	7 591
Podregion koniński	284	42 673	7 843
Podregion leszczyński	214	36 424	6 507
Podregion pilski	156	26 917	4 972
Podregion poznański	183	36 811	6 464
Podregion m. Poznań	106	26 911	4 506

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/poznan>

Tab. 27. Gimnazja dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2009/10 w województwie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci (2008/09)
Województwo wielkopolskie	652	123 703	42 842
Podregion kaliski	136	25 327	8 897
Podregion koniński	126	25 755	8 959
Podregion leszczyński	117	21 202	7 403
Podregion pilski	82	16 362	5 669
Podregion poznański	106	20 111	6 862
Podregion m. Poznań	85	14 946	5 052

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/poznan>

Tab. 28. Licea ogólnokształcące dla młodzieży w roku szkolnym 2009/10 w województwie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci (2008/09)
Województwo wielkopolskie	191	54 516	19 385
Podregion kaliski	32	10 848	3 928
Podregion koniński	29	10 138	3 523
Podregion leszczyński	31	7 926	2 932
Podregion pilski	24	6 029	2 105
Podregion poznański	26	4 554	1 592
Podregion m. Poznań	49	15 021	5 305

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/poznan>

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Tab. 29. Licea profilowane dla młodzieży w roku szkolnym 2009/10 w województwie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci (2008/09)
Województwo wielkopolskie	52	4 452	2 661
Podregion kaliski	12	907	481
Podregion koniński	13	1 556	676
Podregion leszczyński	9	620	435
Podregion pilski	5	346	373
Podregion poznański	7	478	374
Podregion m. Poznań	6	545	322

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/poznan>

Tab. 30. Szkoły policealne w roku szkolnym 2009/10 w województwie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci (2008/09)
Województwo wielkopolskie	335	24 601	7 745
Podregion kaliski	66	4 079	1 213
Podregion koniński	62	3 510	1 286
Podregion leszczyński	56	3 072	1 233
Podregion pilski	47	2 690	826
Podregion poznański	19	825	340
Podregion m. Poznań	85	10 725	2 847

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/poznan>

Tab. 31. Średnie szkoły zawodowe dla młodzieży w roku szkolnym 2009/10 w województwie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci (2008/09)
Województwo wielkopolskie	218	54 053	11 978
Podregion kaliski	35	12 763	2 870
Podregion koniński	54	11 099	2 887
Podregion leszczyński	32	9 074	2 101
Podregion pilski	41	7 623	1 623
Podregion poznański	26	5 198	1 016
Podregion m. Poznań	30	8 296	1 481

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/poznan>

Tab. 32. Zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży w roku szkolnym 2009/10 w województwie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci (2008/09)
Województwo wielkopolskie	206	28 617	9 249
Podregion kaliski	44	6 454	2 010
Podregion koniński	39	5 828	1 950
Podregion leszczyński	41	6 428	2 126
Podregion pilski	33	3 794	1 195
Podregion poznański	25	3 480	1 213
Podregion m. Poznań	24	2 633	755

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/poznan>

Tab. 33. Szkoły dla dorosłych w roku szkolnym 2009/10 w województwie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Szkoły	Uczniowie	Absolwenci (2008/09)
Województwo wielkopolskie	364	27 702	6 952
Podregion kaliski	59	4 281	897
Podregion koniński	91	5 563	1 526
Podregion leszczyński	62	4 629	1 499
Podregion pilski	46	3 549	835
Podregion poznański	48	2 237	550
Podregion m. Poznań	58	7 443	1 645

Źródło: <http://www.stat.gov.pl/poznan>

Kapitał intelektualny jednostki ludzkiej rozwija się nie tylko poprzez instytucjonalne nabywanie wiedzy, ale także przez kształcenie jej kreatywności oraz percepcji zjawisk ją otaczających. W tym procesie ogromną rolę odgrywają symbole i wartości, które wpływają na umiejętności myślenia symbolicznego. Dzięki niemu możliwe jest zrozumienie procesów występujących we współczesnym świecie. Otwiera ono także drogę do wyjaśnienia tych procesów.

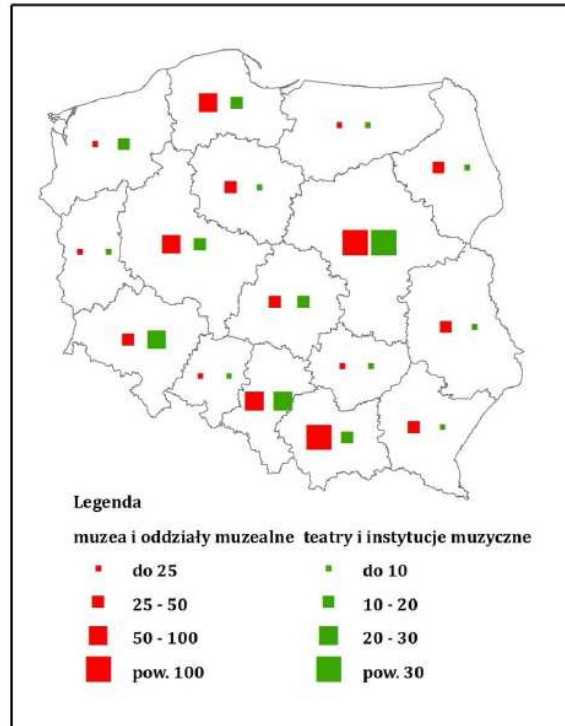
Percepcja oraz kreatywność to domena kultury, której różne dziedziny wpływają pozytywnie na osobowość człowieka. Dlatego tak ważne są możliwości obcowania z działalnością kulturalną, przez społeczeństwa różnych jednostek terytorialnych.

Województwo wielkopolskie pod względem funkcjonowania instytucji kultury, wśród pozostałych województw zajmuje pozycję powyżej średniej. Por. tab. 34 oraz ryc. 38.

Tab. 34. Instytucje kultury w Polsce w układzie regionalnym w 2007 r.

Lp.	województwo	teatry i instytucje muzyczne		liczba teatrów i instytucji muzycznych przypadająca na 1 000 000 ludności	liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych (w tys.)		liczba muzeów i oddziałów muzealnych		liczba zwiedzających muzea i wystawy (w tys.)	liczba gazet i czasopism ukazująca się przynajmniej raz w tygodniu
		ogółem	w tym teatry dramatyczne		ogółem	w tym w teatrach dramatycznych	ogółem	w tym muzea regionalne		
1	dolnośląskie	21	15	7,3	764,9	345,9	49	11	1309,0	27
2	kujawsko-pomorskie	7	4	3,4	616,5	278,1	26	9	815,0	13
3	lubelskie	6	3	2,8	256,0	103,3	40	13	960,1	15
4	lubuskie	3	2	3,0	177,5	122,8	14	5	178,0	9
5	łódzkie	13	10	5,1	565,9	288,0	42	15	529,9	26
6	małopolskie	19	12	5,8	808,3	598,0	106	28	6012,0	16
7	mazowieckie	36	26	6,9	2277,6	1252,1	104	12	3189,0	131
8	opolskie	3	2	2,9	157,9	78,4	13	8	154,8	15
9	podkarpackie	3	2	1,4	218,2	112,9	35	11	852,7	14
10	podlaskie	6	4	5,0	395,4	131,9	30	8	489,5	8
11	pomorskie	15	7	6,8	713,7	293,3	51	11	2049,6	21
12	śląskie	21	12	4,5	1287,2	628,8	60	18	1166,0	47
13	świętokrzyskie	3	2	2,4	238,8	110,8	24	5	596,0	9
14	warmińsko-mazurskie	4	3	2,8	393,6	148,6	23	8	468,3	12
15	wielkopolskie	11	6	3,2	616,3	244,1	79	29	1235,5	53
16	zachodniopomorskie	13	8	7,7	355,6	184,9	24	11	432,7	21
	POLSKA	184	118	4,8	9843,4	4921,9	720	202	20438,1	437

Źródło: Dominiak, Perdał (2009).

Ryc. 38. Instytucje kultury w układzie regionalnym Polski
Źródło: Dominiak, Perdał (2009)

Woj. wielkopolskie wyróżnia się natomiast liczbą muzeów oraz oddziałów muzealnych (3 miejsce w Polsce) oraz liczbą gazet i czasopism ukazujących się raz w roku (2 miejsce w Polsce).

W Poznaniu odbywają się imprezy kulturalne o znaczeniu światowym tj. Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy im. Henryka Wieniawskiego od 1952 r. oraz Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Malta” od 1991 r.

Światowa sławą cieszy się również, Chór Chłopięcy i Męski Filharmonii Poznańskiej „Poznańskie Słowiki” pod dykcją Stefana Stuligrosza.

Pomimo znaczenia kultury dla rozwoju kapitału intelektualnego mieszkańców województwa wielkopolskiego, wydatki na kulturę w okresie 1999 – 2007 spadły z 20,5% do 11%. Jest to tendencja niepokojąca, gdyż jej utrzymanie prowadziłoby do spowolnienia tempa przyrostu kapitału intelektualnego w woj. wielkopolskim, czyli do efektów przeciwnych od oczekiwanych.

Działalność naukowo-badawcza w woj. wielkopolskim

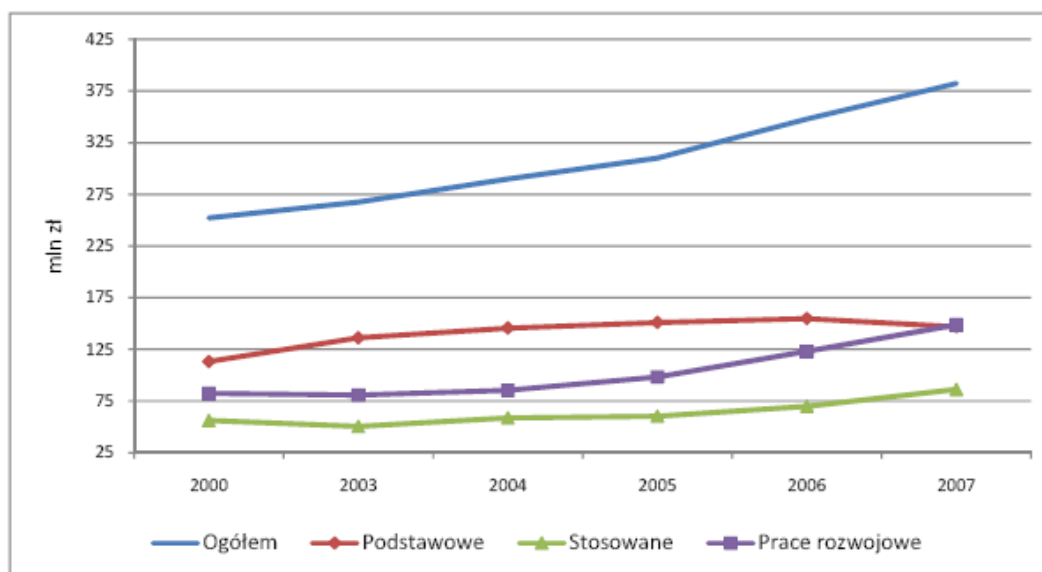
Województwo wielkopolskie jest nie tylko silnym regionem akademickim, ale także naukowo-badawczym. W regionie w 2008 r. funkcjonowało 105 jednostek prowadzących działalność naukowo-badawczą. W tej grupie było 13 szkół wyższych, 20 instytutów, zakładów i pracowni PAN, 23 resortowe instytuty naukowo-badawcze itd. Sektor B + R zatrudniał w 2008 r. 12,6 tys. osób, co lokowało woj. wielkopolskie na 3 miejscu w Polsce. (Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego 2010).

Prace badawcze prowadzone przez jednostki B + R cechuje duża różnorodność. Wysokim poziomem prac charakteryzują się: ekonomia oraz informatyka.

Oceniane pod względem liczby patentów zgłaszanych do Europejskiego Biura Patentowego (EPO), woj. wielkopolskie lokuje się na trzecim miejscu w Polsce w takich dziedzinach jak: badanie mikroorganizmów oraz inżynieria genetyczna. Natomiast w dziedzinach określanych jako „wysokie technologie” (high-tech) na piątym miejscu w kraju. Po woj. dolnośląskim, mazowieckim, śląskim i małopolskim. Na podstawie charakteru oraz liczby udzielanych patentów można stwierdzić, że woj. wielkopolskie reprezentuje szczególnie wysoki poziom badań w: **biotechnologii, teleinformatyce, mikroorganizmach oraz inżynierii genetycznej**. Są one specjalnością wielkopolskiego sektora B + R. (Gaczek 2009).

Odrębnym problemem jest wysokość nakładów przeznaczonych w woj. wielkopolskim na działalność B + R. Niestety są one systematycznie niższe od średniej krajowej i europejskiej. Np. w 2006 r. stanowiły zaledwie 0,46% Regionalnego Produktu Brutto. W Polsce stanowiło to 0,54% PKB, a w U-15 1,95 GDP.

Nakłady na B + R w woj. wielkopolskim według rodzajów działalności przedstawia ryc. 39.

Ryc. 39. Kierunki wydatkowania nakładów na działalność badawczo-rozwojową w woj. wielkopolskim
Źródło: Gaczek (2009)

W okresie 2000-2007, zdecydowanie wyższe fundusze były przeznaczone na badania podstawowe aniżeli na badania stosowane, i także wyższe, ale w mniejszym stopniu – na prace rozwojowe.

Istotną cechą działalności naukowo-badawczej w Wielkopolsce jest to, że ośrodkiem dominującym w tej dziedzinie jest Poznań. Np. w 2007 r. w Poznaniu funkcjonowało około 46% jednostek naukowo-badawczych oraz pracowało 90% spośród wszystkich zatrudnionych w tym sektorze w Wielkopolsce.

Poznań dzięki koncentracji wysoko wykwalifikowanej kadry oraz zaawansowanej infrastrukturze technicznej, posiada potencjał, który w przyszłości pozwoli mu się przekształcić w **TECHNOPOLIĘ**. Czyli miasto łączące siłę innowacji i zdolność oddziaływania na rozwój regionalny. Ten proces został już w województwie wielkopolskim zainicjowany. Między innymi poprzez ustalenie w 2008 r. przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego „Zasad współpracy między jednostkami naukowo-badawczymi a przedsiębiorstwami w Wielkopolsce”.

4.3.2. Kapitał społeczny województwa wielkopolskiego

Kapitał społeczny to drugi ważny czynnik wpływający na kapitał intelektualny kraju, regionu, subregionu itd. Opiera się na zdolnościach do przetrwania, adaptacji oraz rozwoju społeczeństw zamieszkujących określone terytorium (ang. resilience). Ponieważ kapitał społeczny jest uwarunkowany kulturowo oraz historycznie, przeto w różnych fazach rozwoju

społeczno-gospodarczego, inną rangę posiadają zdolności społeczeństw do reakcji na warunki, a nawet zagrożenia kreowane przez otoczenie. W czasach współczesnych, kluczową jest zdolność do rozwoju. Według Francisa Fukuyamy „kapitał społeczny jest istotny dla efektywnego funkcjonowania nowoczesnej gospodarki i jest warunkiem sine qua non stabilnej demokracji liberalnej”. Po organach władzy i administracji oraz działalności rynkowej, kapitał społeczny jest uważany za trzeci sektor państwa demokratycznego. Bowiem obejmuje swym zakresem organizacje pozarządowe (NGO), które stanowią podstawę społeczeństwa obywatelskiego.

Jak podaje Raport Polska 2030, diagnoza kapitału społecznego powinna obejmować: zaufanie społeczne, poziom aktywności obywatelskiej, strukturę organizacji pozarządowych, potencjał kulturowy i kreatywność obywateli oraz postawy i wyznawane wartości.

Tę koncepcję przyjęto również w badaniu prowadzonym przez Wielkopolskie Obserwatorium Gospodarcze (WOG), dotyczącym kapitału intelektualnego Wielkopolski.

W ramach tego projektu kapitał społeczny będzie analizowany w aspekcie: zaufania do instytucji publicznych, przedsiębiorstw, organizacji, obowiązujących norm społecznych, w tym tolerancji, stosunku do demokracji, jakości działania instytucji, przynależność do organizacji i aktywności w nich, oceny sąsiedztwa i miejsca zamieszkania, zaufanie do innych ludzi, relacji z przyjaciółmi itd.

W niniejszym raporcie, dostępne dane, pozwoliły na międzyregionalną analizę komparatywną w zakresie: rozmieszczenia i struktury organizacji pozarządowych potencjału kulturowego i kreatywnego oraz aktywności obywatelskiej (por. tab. 36).

Organizacje Pozarządowe

Według Dominiak, Perdał (2009) w województwie wielkopolskim w 2008 r. zarejestrowanych było 8,9 tys. fundacji, stowarzyszeń, oraz organizacji społecznych. Stanowiło to 9,3% tego typu organizacji zarejestrowanych w kraju. Tab. 35 przedstawia strukturę liczby stowarzyszeń oraz organizacji pozarządowych działających w regionie w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców. W 2000 r. wg tego wskaźnika woj. wielkopolskie zajmowało pozycję trzynastą, a w 2008 r. trzecią. Średni wskaźnik dynamiki wynosił aż 234%, a w Polsce 189%. Dowodzi to wręcz eksplozji potrzeb w zakresie działania obywatelskiego na rzecz spraw społecznych w woj. wielkopolskim.

Tab. 35. Diagnoza stanu otoczenia regionalnego przedsiębiorczości w regionie wielkopolskim

Jednostka terytorialna	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności	
	2000	2008
Polska	13,1	24,8
Dolnośląskie	12,7	25,5
Kujawsko-pomorskie	11,6	23,0
Lubelskie	12,9	25,8
Lubuskie	13,4	25,0
Łódzkie	13,7	24,0
Małopolskie	14,3	24,6
Mazowieckie	17,9	30,1
Opolskie	11,4	23,7
Podkarpackie	11,6	25,5
Podlaskie	14,9	24,2
Pomorskie	14,0	25,3
Śląskie	11,2	18,4
Świętokrzyskie	9,1	23,0
Warmińsko-mazurskie	12,4	27,2
Wielkopolskie	11,3	26,1
Zachodniopomorskie	10,9	24,6

Źródło: Dominiak, Perdał (2009).

Tab. 36. Diagnoza kapitału społecznego wg Raportu Polska 2030

Diagnoza kapitału społecznego				
Zaufanie społeczne	Poziom aktywności obywatelskiej	Struktura organizacji pozarządowych	Potencjał kulturowy i kreatywny	Postawy i wyznawane wartości
<p>Zaufanie społeczne jest podstawowym elementem kapitału społecznego. Bez wzajemnego zaufania ludzi do siebie - zarówno znajomych, jak i obcych - nie ma możliwości tworzenia wspólnot i współdziałania, budowania relacji i skutecznego dbania o wspólne interesy. Równie istotne jest zaufanie obywateli do infrastruktury instytucjonalnej państwa: instytucji publicznych i aparatu państwowej administracji, które jest tym wyższe, im większa jest sprawność działania tej infrastruktury. Ważnym czynnikiem kształtującym zaufanie społeczne jest poziom debaty publicznej w Polsce, sposób i miejsce jej prowadzenia, tematy, których dotyczy, a przede wszystkim zasady definiowania obszarów spornych. Wpływa to na nasze postrzeganie innych: czy potrafimy ufać, gdzie odnajdujemy autorytety, co jest polem walki i konfliktu, a co platformą do dyskusji, analizy, wymiany argumentów i konsultacji. Potrzebne jest również wytworzenie wspólnego języka komunikacji, którym można by objaśniać zmieniający się świat oraz miejsce i rolę w nim Polski.</p>	<p>Poziom aktywności obywatelskiej pokazuje zaangażowanie Polaków w sprawy publiczne i chęć udzielenia bezinteresownej pomocy innym. Obrazuje skalę aktywności niesformalizowanej, w której łączymy się, aby lepiej i łatwiej osiągnąć jakiś cel ważny dla nas, dla naszych sąsiadów i znajomych. Przedstawia także obszary aktywności publicznej dotyczącej udziału w procesach demokratycznych - wyborach i referendum społecznych.</p>	<p>Struktura organizacji pozarządowych pokazuje ogólny obraz społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, jego siłę, skalę i zasięg działania. Wskazuje także na dynamikę zrzeszania się ludzi - wzrost liczby organizacji pozarządowych oraz skali filantropii w Polsce i osiągania wspólnych celów.</p>	<p>Koncepcja potencjału kulturowego i potencjału kreatywnego obywateli jest ważna dla rozwoju kapitału społecznego, gdyż kultura determinuje sposób podejmowania decyzji, a potencjał kreatywny wpływa na rozwój gospodarczy i postęp technologiczny.</p>	<p>Postawy i wyznawane wartości są czynnikiem, który może wpływać na tempo wzmocnienia kapitału społecznego. Zmianą potrzebną Polsce jest przekształcenie obecnego kapitału społecznego w kapitał rozwoju, a to wymaga zmiany ludzkich postaw.</p>

Źródło: Raport Polski 2030.

Pozycja województwa wielkopolskiego w świetle aktywności różnego typu organizacji pozarządowych.

Badania przeprowadzone przez Departament Badań Społecznych GUS, dostarczają bogatej informacji o stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych w Polsce w 2008 r. Ryc. 40-49, przedstawiają zróżnicowanie przestrzenne według województw takich organizacji jak: stowarzyszenie kultury fizycznej i związków sportowych, innych organizacji zajmujących się sportem i rekreacją, straży pożarnych, organizacji zajmujących się kulturą i sztuką, pomocą społeczną, rynkiem pracy i aktywnością zawodową, edukacją i wychowaniem oraz działalnością naukowo-badawczą, organizacji zajmujących się ochroną zdrowia, organizacji ds. ochrony praw i rzecznictwa, kół łowieckich i ochrony środowiska.

Analiza porównawcza wykazała, że woj. wielkopolskie przy uwzględnieniu wszystkich organizacji posiada, w skali kraju, wysoką rangę tj.: 3,5. Jest zatem w grupie liderów obok woj. mazowieckiego, śląskiego i dolnośląskiego.

W skali kraju woj. wielkopolskie przoduje zdecydowanie w liczbie ochotniczych straży pożarnych działających na jego terenie (ranga 1) oraz kół łowieckich (ranga 1,5).

Dane zawarte w tab. 37 oraz 38 potwierdzają, że liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w woj. wielkopolskim systematycznie wzrasta. Rośnie więc jego kapitał społeczny, a jeszcze ogólniej, rozwija się społeczeństwo obywatelskie.

Tab. 37. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności w układzie województw w Polsce w latach 2000-2010

Jednostka terytorialna	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności		
	2000	2008	2010
Polska	13,1	24,8	27,4
Dolnośląskie	12,7	25,5	28,7
Kujawsko-pomorskie	11,6	23,0	25,1
Lubelskie	12,9	25,8	28,4
Lubuskie	13,4	25,0	27,8
Łódzkie	13,7	24,0	26,2
Małopolskie	14,3	24,6	27,0
Mazowieckie	17,9	30,1	33,2
Opolskie	11,4	23,7	26,4
Podkarpackie	11,6	25,5	27,9
Podlaskie	14,9	24,2	26,4
Pomorskie	14,0	25,3	27,5
Śląskie	11,2	18,4	20,0

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Jednostka terytorialna	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności		
	2000	2008	2010
Świętokrzyskie	9,1	23,0	25,5
Warmińsko-mazurskie	12,4	27,2	30,4
Wielkopolskie	11,3	26,1	28,4
Zachodniopomorskie	10,9	24,6	27,9

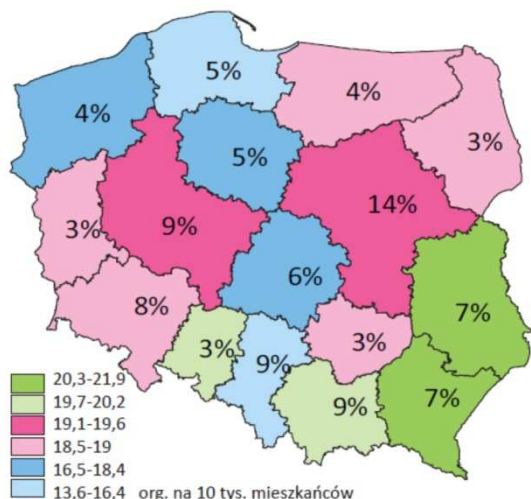
Źródło: Dominiak, Perdał (2009), uzupełnione.

Tab. 38. Przyrost liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności w okresie 2000-2010 (2000 r. = 100).

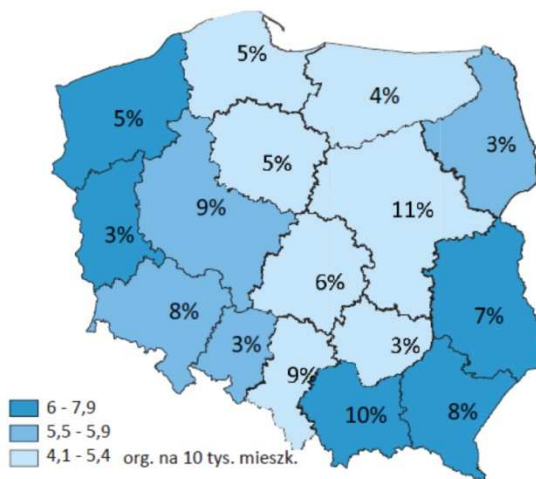
Jednostka terytorialna	Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności
Polska	209,2
Dolnośląskie	226,0
Kujawsko-pomorskie	216,4
Lubelskie	220,2
Lubuskie	207,5
Łódzkie	191,2
Małopolskie	188,8
Mazowieckie	185,5
Opolskie	231,6
Podkarpackie	240,5
Podlaskie	177,2
Pomorskie	196,4
Śląskie	178,6
Świętokrzyskie	280,2
Warmińsko-mazurskie	245,2
Wielkopolskie	251,3
Zachodniopomorskie	256,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Dominiak, Perdał (2009) oraz Banku Danych Lokalnych GUS.

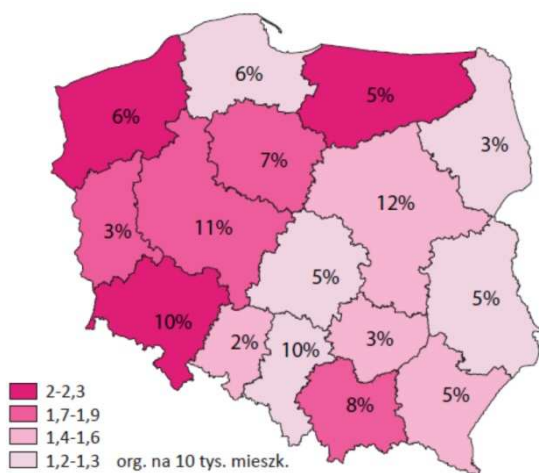
4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

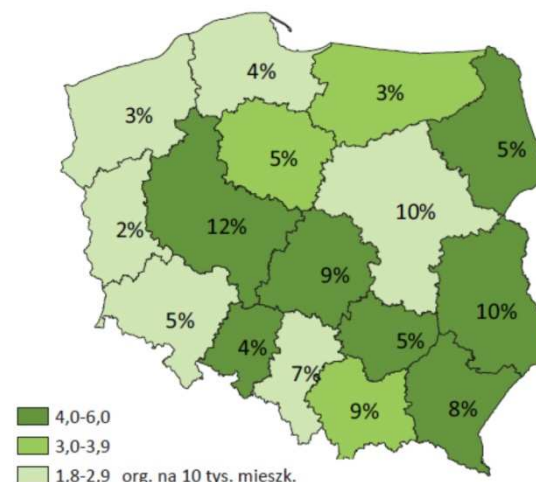
Ryc. 40. Struktura stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych i fundacji oraz ich liczba na 10 tys. mieszkańców według województw.

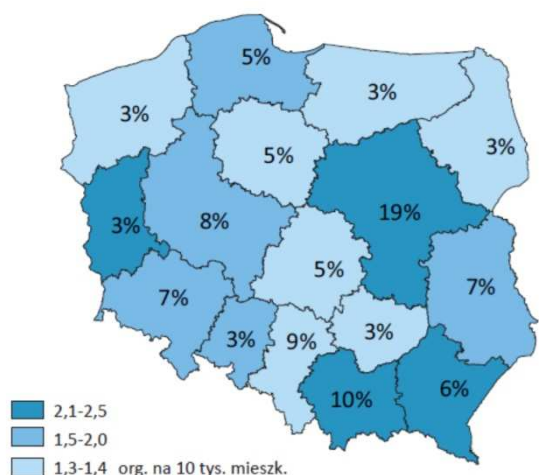
Ryc. 41. Rozmieszczenie terytorialne stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych.

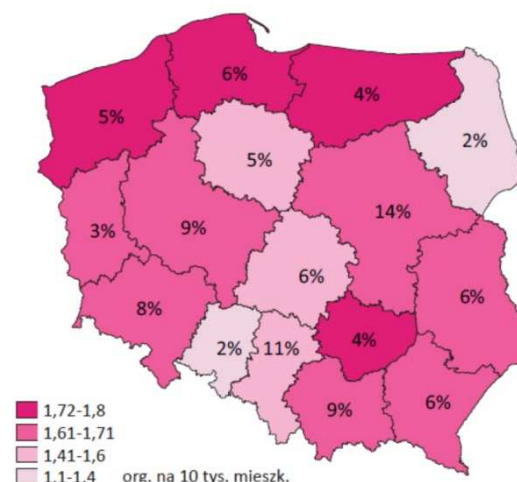
Ryc. 42. Rozmieszczenie terytorialne pozostałych organizacji zajmujących się sportem i rekreacją.

Ryc. 43. Rozmieszczenie terytorialne ochotniczych straży pożarnych.

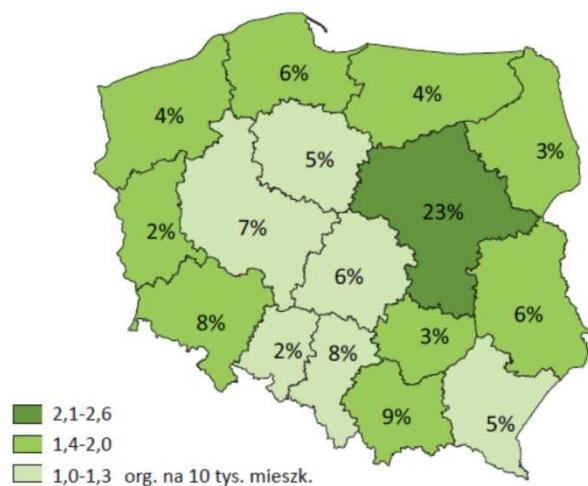

Ryc. 44. Rozmieszczenie terytorialne organizacji zajmujących się kulturą i sztuką.

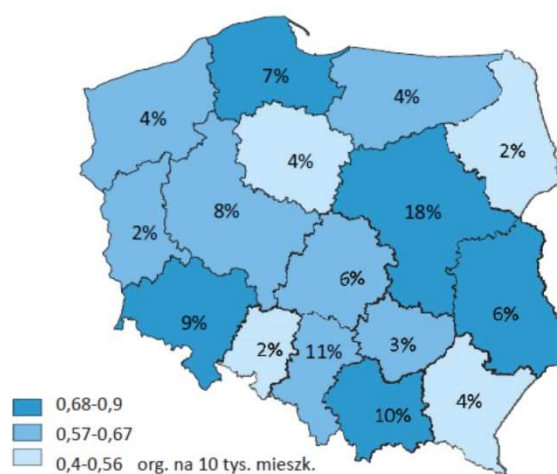

Ryc. 45. Rozmieszczenie terytorialne organizacji zajmujących się pomocą społeczną, rynkiem pracy i aktywizacją zawodową.

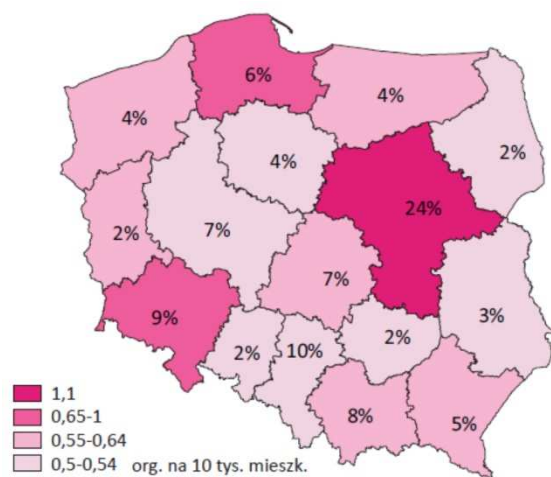
4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

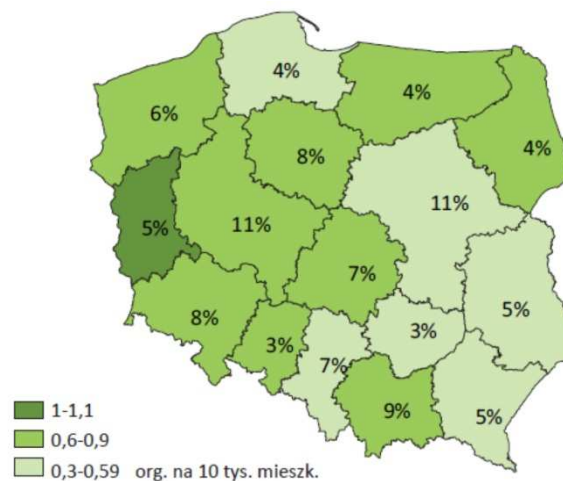
Ryc. 46. Rozmieszczenie terytorialne organizacji zajmujących się edukacją i wychowaniem oraz działalnością naukowo-badawczą.

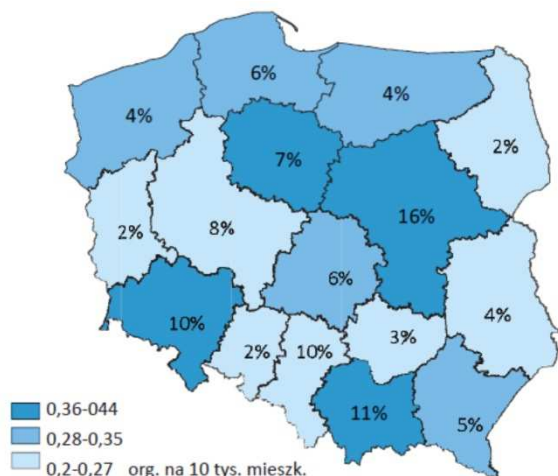
Ryc. 47. Rozmieszczenie terytorialne organizacji zajmujących się ochroną zdrowia.

Ryc. 48. Rozmieszczenie terytorialne organizacji zajmujących się ochroną praw i rzecznictwem.

Ryc. 49. Rozmieszczenie terytorialne kół łowieckich.

Ryc. 50. Rozmieszczenie terytorialne organizacji zajmujących się ochroną środowiska

Źródło: Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych działających w 2008 r. (2010). Departament Badań Społecznych GUS. Warszawa.

Instytucje kulturalne w województwie wielkopolskim

Działalność kulturalna jest znaną od pokoleń cechą Wielkopolan. Instytucje kulturalne, zespoły artystyczne i koła związane z działalnością kulturalną są bogato reprezentowane w woj. wielkopolskim. Por. tab. 39-44.

W rankingu województw, woj. wielkopolskie zajmuje 3 miejsce ze względu na liczbę instytucji kulturalnych, 4 miejsce w liczbie organizacji imprez i także 4 miejsce ze względu na liczbę uczestników imprez.

Podobnie wysokie rangi województwo osiągnęło w: liczbie zespołów artystycznych (3), liczbie członków zespołów artystycznych (4), liczbie klubów (5) oraz liczbie członków klubów (4).

To potwierdza, że rozwój kapitału społecznego woj. wielkopolskiego, poprzez działalność kulturalną – niezwykle ważną – bo pielęgnującą tradycje, wartości oraz wzmacniającą więzi międzypokoleniowe, jest prawidłowy.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Tab. 39. Instytucje kulturalne w latach 2003-2009 w układzie województw

Jednostka terytorialna	Liczba instytucji kultury			Liczba organizowanych imprez			Liczba uczestników imprez		
	2003	2007	2009	2003	2007	2009	2003	2007	2009
POLSKA	3 716	4 169	4 027	208 447	209 984	237 929	30 213 027	33 612 049	34 455 370
ŁÓDZKIE	232	235	238 (8)	14 260	15 504	13 494 (9)	1 626 381	1 774 414	1 603 566 (9)
MAZOWIECKIE	246	250	256 (7)	19 254	17 998	23 671 (2)	2 721 658	3 523 680	3 180 100 (4)
MAŁOPOLSKIE	479	492	480 (1)	25 518	27 427	29 561 (1)	3 323 246	4 228 186	3 992 759 (1)
ŚLĄSKIE	276	394	387 (2)	17 616	18 106	22 284 (3)	2 467 310	3 633 044	3 692 280 (2)
LUBELSKIE	192	184	188 (12)	13 046	13 343	14 080 (8)	1 912 522	1 989 489	2 175 070 (7)
PODKARPACKIE	333	327	324 (4)	16 351	14 142	17 051 (6)	2 275 332	2 154 285	2 377 553 (6)
PODLASKIE	160	174	169 (13)	7 375	7 158	9 221 (14)	1 257 027	1 233 947	1 514 046 (10)
ŚWIĘTOKRZYSKIE	127	109	130 (15)	5 098	5 746	6 326 (15)	810 284	904 686	1 201 545 (15)
LUBUSKIE	104	86	90 (16)	6 160	5 758	6 309 (16)	874 479	971 174	971 492 (16)
WIELKOPOLSKIE	312	433	379 (3)	17 254	16 139	18 924 (4)	2 985 558	3 073 001	2 870 937 (5)
ZACHODNIOPOMORSKIE	321	427	321 (5)	12 371	14 672	15 913 (7)	1 717 304	1 885 332	2 000 726 (8)
DOLNOŚLĄSKIE	267	262	262 (6)	16 129	14 010	17 731 (5)	2 567 238	2 770 661	3 449 587 (3)
OPOLSKIE	184	220	232 (9)	7 559	8 917	10 496 (12)	1 101 084	1 200 110	1 210 172 (14)
KUJAWSKO-POMORSKIE	183	203	199 (11)	11 070	9 523	9 951 (13)	1 542 783	1 365 767	1 416 314 (11)
POMORSKIE	177	239	226 (10)	10 464	12 780	11 986 (10)	1 429 375	1 379 863	1 384 313 (13)
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	123	134	146 (14)	8 922	8 761	10 931 (11)	1 601 446	1 524 410	1 414 910 (12)

Źródło: Źródło: Dominiak, Perdał (2009), uzupełnione.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Tab. 40. Liczba zespołów artystycznych, kół i klubów oraz ich członków w latach 2003-2009 w układzie województw

Jednostka terytorialna	Liczba zespołów artystycznych			Liczba członków zespołów artystycznych			Liczba kół (klubów)			Liczba członków kół (klubów)		
	2003	2007	2009	2003	2007	2009	2003	2007	2009	2003	2007	2009
POLSKA	15 533	17 454	18 302	235 681	281 231	287 278	6 939	10 685	11 364	202 552	250 007	274 232
ŁÓDZKIE	1 169	1 274	1 255 (7)	16 669	19 725	18 721 (7)	576	715	764 (7)	13 993	16 975	22 841 (5)
MAZOWIECKIE	1 405	1 551	1 658 (4)	21 816	26 410	28 504 (3)	678	1 093	1 140 (3)	21 078	31 130	35 224 (1)
MAŁOPOLSKIE	1 779	1 977	2 031 (2)	30 447	35 139	35 926 (2)	1 223	1 701	1 630 (1)	26 643	33 906	31 327 (2)
ŚLĄSKIE	1 305	2 034	2 099 (1)	23 333	35 593	38 253 (1)	511	1 355	1 444 (2)	16 794	30 904	31 320 (3)
LUBELSKIE	1 363	1 315	1 436 (5)	19 417	18 665	18 967 (6)	377	557	569 (8)	11 847	11 191	11 617 (10)
PODKARPACKIE	1 227	1 293	1 363 (6)	21 829	24 120	23 477 (5)	315	445	513 (10)	8 194	10 947	14 975 (8)
PODLASKIE	595	633	645 (13)	8 272	9 209	9 155 (14)	169	313	334 (13)	4 524	6 721	6 720 (14)
ŚWIĘTOKRZYSKIE	550	535	563 (15)	6 916	7 162	7 769 (15)	174	224	228 (16)	4 499	5 020	5 503 (16)
LUBUSKIE	354	381	409 (16)	5 499	5 852	7 170 (16)	125	220	266 (15)	3 362	5 799	8 306 (13)
WIELKOPOLSKIE	1 345	1 549	1 738 (3)	21 149	27 224	28 015 (4)	533	801	874 (5)	18 060	22 406	27 598 (4)
ZACHODNIOPOMORSKIE	706	829	787 (11)	9 988	12 167	11 087 (10)	359	495	511 (11)	13 286	10 704	10 854 (11)
DOLNOŚLĄSKIE	1 041	1 106	1 212 (8)	14 770	17 326	18 095 (8)	568	851	830 (6)	20 778	21 072	20 878 (6)
OPOLSKIE	516	601	577 (14)	6 986	9 640	9 265 (13)	166	249	297 (14)	6 976	6 026	6 405 (15)
KUJAWSKO-POMORSKIE	850	874	947 (9)	12 025	12 390	13 655 (9)	563	679	995 (4)	15 025	15 405	17 452 (7)
POMORSKIE	586	725	700 (12)	8 011	11 052	9 635 (11)	328	546	520 (9)	10 440	12 820	13 675 (9)
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	742	777	882 (10)	8 554	9 557	9 584 (12)	274	441	449 (12)	7 053	8 981	9 537 (12)

Źródło: Dominiak, Perdał (2009), uzupełnione.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Tab. 41. Instytucje kulturalne na 10 tys. mieszkańców w latach 2007-2009 w układzie województw

Jednostka terytorialna	Instytucje kulturalne			Imprezy kulturalne		
	2003	2007	2009	2003	2007	2009
POLSKA	0,97	1,09	1,06	54,58	56,34	62,34
ŁÓDZKIE	0,89	0,92	0,94 (11)	54,91	60,66	53,09 (12)
MAZOWIECKIE	0,48	0,48	0,49 (16)	37,49	34,69	45,33 (16)
MAŁOPOLSKIE	1,47	1,50	1,46 (4)	78,45	83,64	89,63 (3)
ŚLĄSKIE	0,59	0,85	0,83 (15)	37,36	38,90	48,02 (15)
LUBELSKIE	0,88	0,85	0,87 (14)	59,54	61,60	65,27 (7)
PODKARPACKIE	1,59	1,56	1,54 (3)	77,96	67,43	81,13 (4)
PODLASKIE	1,33	1,46	1,42 (5)	61,20	60,02	77,50 (5)
ŚWIĘTOKRZYSKIE	0,98	0,85	1,02 (7)	39,47	45,05	49,81 (13)
LUBUSKIE	1,03	0,85	0,89 (13)	61,06	57,10	62,46 (8)
WIELKOPOLSKIE	0,93	1,28	1,11 (6)	51,35	47,65	55,52 (10)
ZACHODNIOPOMORSKIE	1,89	2,52	1,90 (2)	72,94	86,70	93,98 (2)
DOLNOŚLĄSKIE	0,92	0,91	0,91 (12)	55,65	65,18	61,64 (9)
OPOLSKIE	1,74	2,12	2,25 (1)	71,60	85,98	101,79 (1)
KUJAWSKO-POMORSKIE	0,88	0,98	0,96 (10)	53,53	46,09	48,09 (14)
POMORSKIE	0,81	1,08	1,01 (9)	47,80	57,80	53,75 (11)
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0,86	0,94	1,02 (7)	62,44	61,43	76,59 (6)

Źródło: Dominiak, Perdał (2009), uzupełnione.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Tab. 42. Liczba zespołów artystycznych, kół i klubów oraz ich członków na 10 tys. mieszkańców w latach 2007-2009 w układzie województw

Jednostka terytorialna	Zespoły artystyczne			Członkowie zespołów artystycznych			Koła (kluby)			Członkowie kół (klubów)		
	2003	2007	2009	2003	2007	2009	2003	2007	2009	2003	2007	2009
POLSKA	4,07	4,58	4,80	61,71	73,78	75,27	1,82	2,80	2,98	53,04	65,59	71,85
ŁÓDZKIE	4,50	4,98	4,94 (8)	64,18	77,17	73,65 (8)	2,22	2,80	3,01 (6)	53,88	66,42	89,86 (2)
MAZOWIECKIE	2,74	2,99	3,17 (15)	42,48	50,90	54,58 (15)	1,32	2,11	2,18 (15)	41,04	60,00	67,45 (9)
MAŁOPOLSKIE	5,47	6,03	6,16 (4)	93,60	107,16	108,92 (2)	3,76	5,19	4,94 (1)	81,90	103,40	94,98 (1)
ŚLĄSKIE	2,77	4,37	4,52 (11)	49,49	76,48	82,43 (5)	1,08	2,91	3,11 (4)	35,62	66,40	67,49 (8)
LUBELSKIE	6,22	6,07	6,66 (1)	88,61	86,16	87,92 (4)	1,72	2,57	2,64 (10)	54,07	51,66	53,85 (15)
PODKARPACKIE	5,85	6,16	6,49 (2)	104,08	115,00	111,70 (1)	1,50	2,12	2,44 (13)	39,07	52,19	71,25 (7)
PODLASKIE	4,94	5,31	5,42 (6)	68,64	77,21	76,95 (7)	1,40	2,62	2,81 (9)	37,54	56,35	56,48 (14)
ŚWIĘTOKRZYSKIE	4,26	4,19	4,43 (12)	53,55	56,15	61,17 (14)	1,35	1,76	1,80 (16)	34,83	39,36	43,33 (16)
LUBUSKIE	3,51	3,78	4,05 (14)	54,51	58,03	70,99 (9)	1,24	2,18	2,63 (11)	33,33	57,50	82,23 (4)
WIELKOPOLSKIE	4,00	4,57	5,10 (7)	62,94	80,38	82,20 (6)	1,59	2,37	2,56 (12)	53,75	66,16	80,97 (5)
ZACHODNIOPOMORSKIE	4,16	4,90	4,65 (9)	58,89	71,90	65,48 (12)	2,12	2,93	3,02 (5)	78,33	63,25	64,10 (11)
DOLNOŚLĄSKIE	3,59	3,84	4,21 (13)	50,96	60,19	62,90 (13)	1,96	2,96	2,89 (7)	71,69	73,21	72,58 (6)
OPOLSKIE	4,89	5,80	5,60 (5)	66,18	92,95	89,86 (3)	1,57	2,40	2,88 (8)	66,08	58,11	62,12 (12)
KUJAWSKO-POMORSKIE	4,11	4,23	4,58 (10)	58,14	59,97	66,00 (11)	2,72	3,29	4,81 (2)	72,65	74,56	84,35 (3)
POMORSKIE	2,68	3,28	3,14 (16)	36,60	49,99	43,20 (16)	1,50	2,47	2,33 (14)	47,69	57,98	61,32 (13)
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	5,19	5,45	6,18 (3)	59,86	67,01	67,16 (10)	1,92	3,09	3,15 (3)	49,36	62,97	66,83 (10)

Źródło: Dominiak, Perdał (2009), uzupełnione.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Tab. 43. Przyrost liczby instytucji kultury, imprez, uczestników imprez, zespołów artystycznych, członków zespołów artystycznych kół (klubów) oraz ich członków w okresie 2003-2009 (2003 r. = 100)

Jednostka terytorialna	Liczba instytucji kultury	Liczba organizowanych imprez	Liczba uczestników imprez	Liczba zespołów artystycznych	Liczba członków zespołów artystycznych	Liczba kół (klubów)	Liczba członków kół (klubów)
POLSKA	108,4	114,1	114,0	117,8	121,9	163,8	135,4
ŁÓDZKIE	102,6	94,6	98,6	107,4	112,3	132,6	163,2
MAZOWIECKIE	104,1	122,9	116,8	118,0	130,7	168,1	167,1
MAŁOPOLSKIE	100,2	115,8	120,1	114,2	118,0	133,3	117,6
ŚLĄSKIE	140,2	126,5	149,6	160,8	163,9	282,6	186,5
LUBELSKIE	97,9	107,9	113,7	105,4	97,7	150,9	98,1
PODKARPACKIE	97,3	104,3	104,5	111,1	107,5	162,9	182,8
PODLASKIE	105,6	125,0	120,4	108,4	110,7	197,6	148,5
ŚWIĘTOKRZYSKIE	102,4	124,1	148,3	102,4	112,3	131,0	122,3
LUBUSKIE	86,5	102,4	111,1	115,5	130,4	212,8	247,1
WIELKOPOLSKIE	121,5	109,7	96,2	129,2	132,5	164,0	152,8
ZACHODNIOPOMORSKIE	100,0	128,6	116,5	111,5	111,0	142,3	81,7
DOLNOŚLĄSKIE	98,1	109,9	134,4	116,4	122,5	146,1	100,5
OPOLSKIE	126,1	138,9	109,9	111,8	132,6	178,9	91,8
KUJAWSKO-POMORSKIE	108,7	89,9	91,8	111,4	113,6	176,7	116,2
POMORSKIE	127,7	114,5	96,8	119,5	120,3	158,5	131,0
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	118,7	122,5	88,4	118,9	112,0	163,9	135,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Dominiak, Perdał (2009) oraz Banku Danych Lokalnych GUS.

4. Ocena krajowej konkurencyjności województwa wielkopolskiego

Tab. 44. Przyrost liczby instytucji kulturalnych, imprez, zespołów artystycznych, członków zespołów artystycznych kół (klubów) oraz ich członków na 10 tys. mieszkańców w okresie 2003-2009 (2003 r. = 100)

Jednostka terytorialna	Instytucje kulturalne	Imprezy kulturalne	Zespoły artystyczne	Członkowie zespołów artystycznych	Koła (kluby)	Członkowie kół (klubów)
POLSKA	108,8	114,2	117,8	122,0	163,6	135,5
ŁÓDZKIE	105,2	96,7	109,7	114,8	135,4	166,8
MAZOWIECKIE	102,1	120,9	115,9	128,5	165,4	164,4
MAŁOPOLSKIE	99,0	114,2	112,6	116,4	131,4	116,0
ŚLĄSKIE	141,3	128,5	163,3	166,6	288,1	189,5
LUBELSKIE	99,0	109,6	107,0	99,2	153,4	99,6
PODKARPACKIE	97,0	104,1	110,9	107,3	162,7	182,4
PODLASKIE	106,8	126,6	109,7	112,1	200,5	150,5
ŚWIĘTOKRZYSKIE	104,4	126,2	104,1	114,2	133,0	124,4
LUBUSKIE	86,5	102,3	115,4	130,2	212,4	246,7
WIELKOPOLSKIE	119,6	108,1	127,5	130,6	161,3	150,6
ZACHODNIOPOMORSKIE	100,3	128,8	111,7	111,2	142,4	81,8
DOLNOŚLĄSKIE	99,0	110,8	117,4	123,4	147,2	101,2
OPOLSKIE	129,3	142,2	114,4	135,8	183,5	94,0
KUJAWSKO-POMORSKIE	109,3	89,8	111,4	113,5	176,8	116,1
POMORSKIE	125,1	112,4	117,1	118,0	155,4	128,6
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	119,0	122,7	119,1	112,2	163,9	135,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Dominiak, Perdał (2009) oraz Banku Danych Lokalnych GUS.

Poziom aktywności obywatelskiej

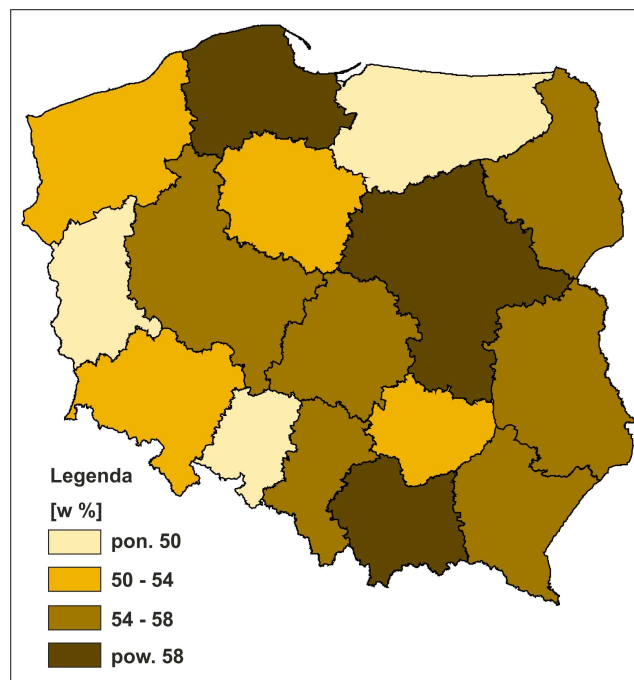
Aktywność obywatelska jest ważnym czynnikiem kształtującym kapitał społeczny. Charakteryzuje bowiem zaangażowanie obywatelskie w działania, które mają całkowicie dobrowolny charakter. Jest przejawem troski za sprawy ogólne, których właściwy bieg może wpłynąć na pomyślność całego państwa i narodu.

Aktywność obywatelska jest między innymi potwierdzana udziałem w wyborach władz oraz ciał różnego szczebla.

Pod tym względem województwo wielkopolskie prezentuje się dobrze. (Por. tab. 45) W 3 wyborach, które odbywały się w latach 2006-2009 aktywność Wielkopolan była duża. Pod względem frekwencji województwo zajmowało 4 miejsce w skali kraju. Poziom frekwencji w wyborach prezydenckich 2010, (54,33%) lokuje województwo na 9 miejscu – jednak przy nikłych różnicach pomiędzy województwami, bowiem średnia frekwencji w województwach wynosiła w tych wyborach 54,02%.

Można zatem stwierdzić, że aktywność obywatelska Wielkopolan, oceniona poprzez udział w wyborach jest ustabilizowana, ale nie w pełni zadawalająca.

Potrzebny jest dalszy wzrost świadomości politycznej i społecznej, który może zaistnieć w wyniku wzmocnienia procesu edukacji – zwłaszcza na poziomie wyższym.

Ryc. 51. Frekwencja w wyborach prezydenckich w 2010 r.
Źródło:

Tab. 45. Frekwencja wyborcza w latach 2006-2010 w układzie województw

Jednostka terytorialna	Frekwencja w wyborach			
	do europarlamentu 2009	samorządowych 2006 (12.11)	parlamentarnych 2007	prezydenckich 2010
Polska	24,53	45,99	53,88	55,31
Dolnośląskie	23,88	44,72	53,57	52,82
Kujawsko-pomorskie	23,36	43,22	50,65	51,33
Lubelskie	22,04	48,56	50,00	54,70
Lubuskie	19,75	45,72	50,35	49,45
Łódzkie	23,55	45,69	53,98	56,00
Małopolskie	28,09	46,11	56,04	59,02
Mazowieckie	29,65	50,55	60,50	61,55
Opolskie	19,65	39,38	45,53	46,67
Podkarpackie	22,28	48,60	50,80	55,91
Podlaskie	21,67	45,86	49,50	54,82
Pomorskie	28,05	46,94	57,53	58,67
Śląskie	25,26	39,98	54,91	54,29
Świętokrzyskie	21,20	50,35	47,45	52,83
Warmińsko-mazurskie	18,96	46,35	48,00	49,74
Wielkopolskie	24,13	47,14	55,11	54,33
Zachodniopomorskie	21,48	45,60	51,86	52,28

Źródło: Dominiak, Perdał (2009), uzupełnione.

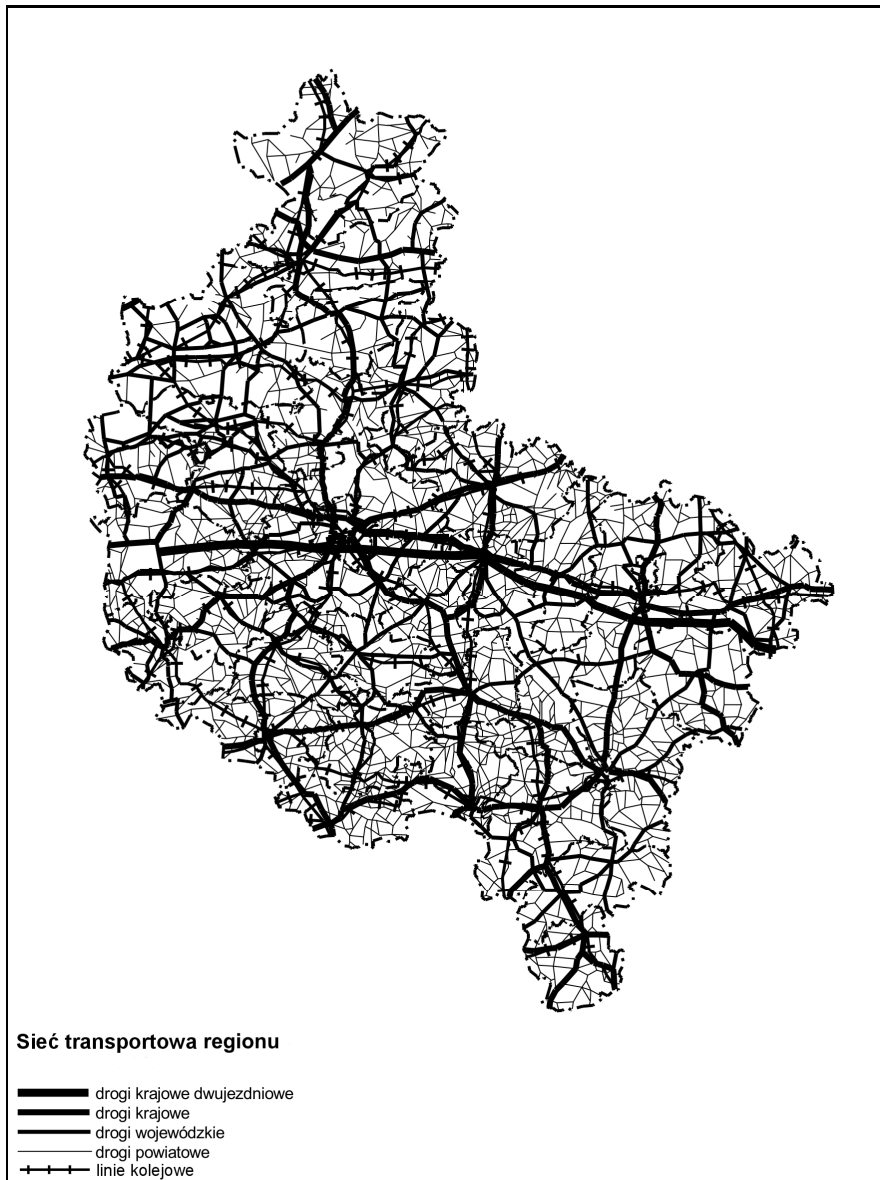
5. Województwo wielkopolskie – analiza terytorialna

5.1. Dostępność przestrzenna w województwie

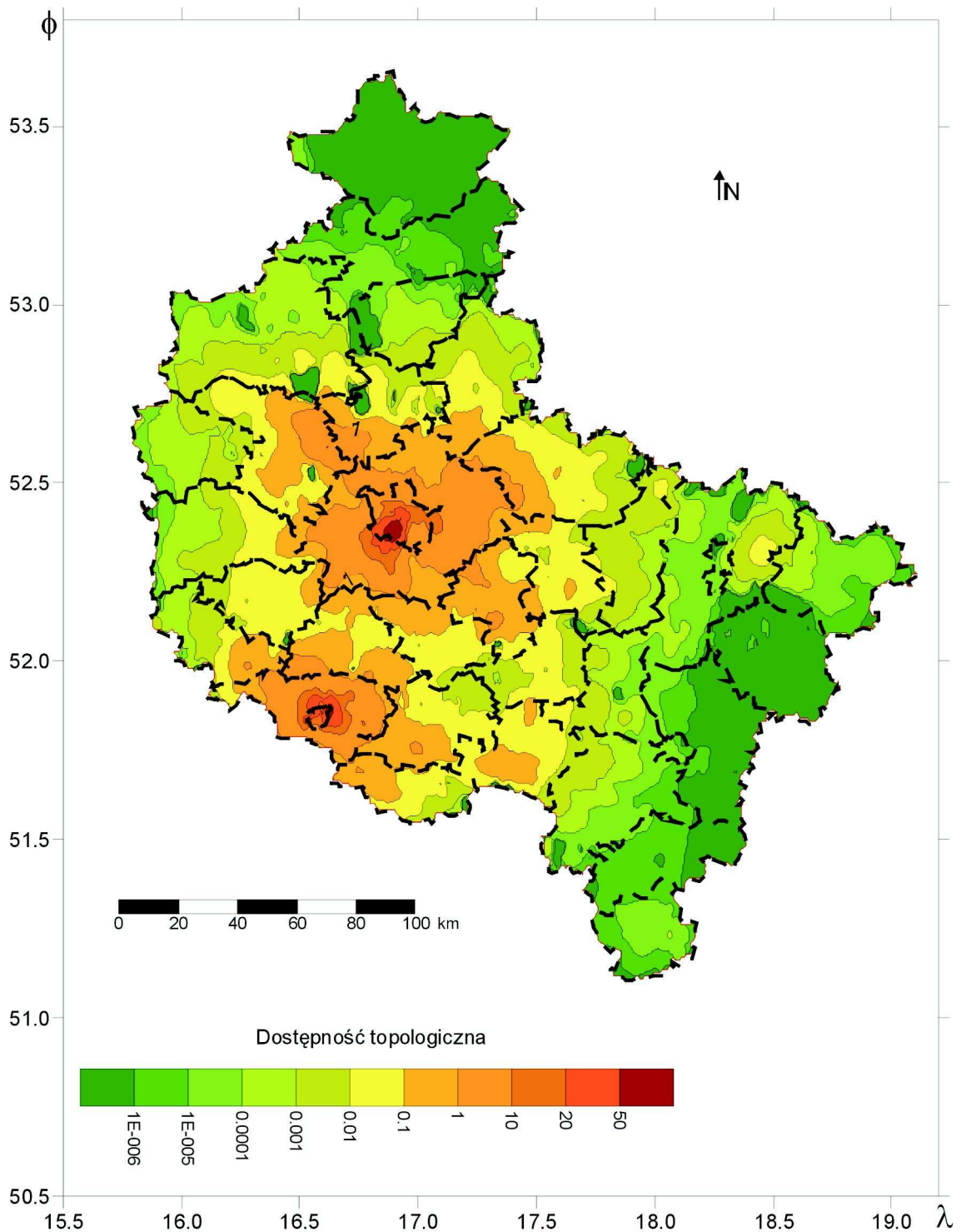
Dostępność przestrzenna jest jednym z kluczowych zagadnień rozwoju regionalnego. Na ogół dostępność jest określana jako potencjalna zdolność do interakcji albo jako możliwość bycia osiąganym. W podejściu praktycznym, dostępność jest analizowana na ogół w tym drugim sensie. Dostępność przestrzenna określonych miejsc czy lokalizacji warunkuje ich rozwój społeczno-gospodarczy, wyznacza zasięgi rynków pracy czy oddziaływania danego ośrodka. Można mówić o dostępności do usług, szkolnictwa i służby zdrowia.

W niniejszym opracowaniu dostępność przestrzenna jest utożsamiana z pojęciem dostępności transportowej, a więc w sensie możliwości bycia osiąganym. Na podstawie analizy sieci transportowej regionu, w skład której wchodziły drogi powiatowe, wojewódzkie, krajowe oraz linie kolejowe, skonstruowano dwa rodzaje map dostępności: topologicznej i probabilistycznej. Ze względu na zakres analizowanej sieci transportowej, wyniki dostępności należy traktować w ujęciu wewnątrzregionalnym, tzn. w sensie możliwości osiągnięcia.

Pojęcie dostępności topologicznej wprowadzone zostało do literatury geograficznej przez Garrisona (1960). W niniejszej pracy w celu wyznaczenia dostępności topologicznej zastosowano metodę PEM, która została teoretycznie rozwinięta przez Maćkiewicza i Ratajczaka (1996). Metoda jest oparta na macierzy bezpośrednich połączeń, która reprezentowała 3037 wierzchołków (węzłów) regionalnej sieci transportowej i 5312 odcinków międzywęzłowych w woj. wielkopolskim. Dostępność topologiczną wierzchołków sieci transportowej regionu wielkopolskiego wyznaczono za pomocą procedury napisanej w języku programu Matlab.

Ryc. 52. Sieć transportowa regionu
Źródło: Kossowski (2006) ze zmianami.

Ryc. 53. Dostępność topologiczna regionu wielkopolskiego
Źródło: Kossowski (2006), uzupełnione.

Uzyskane wyniki¹³ dostępności topologicznej wahały się od wartości bardzo bliskich 0 do 100. Maksymalną dostępność w sieci posiadał jeden z węzłów w Poznaniu, a wśród 10

¹³ Szczegółowy opis tego badania dostępności znajduje się w pracy Kossowskiego (2006).

najbardziej dostępnych węzłów aż 6 znajdowało się na terenie aglomeracji poznańskiej. Pozostałe cztery węzły miały lokalizacje: trzy na terenie miasta Leszna i jeden w Wilkowicach, na terenie powiatu leszczyńskiego. Pierwszych 20 kolejno najbardziej dostępnych węzłów miało dostępność topologiczną większą od 25. Z ogólnej liczby 3037 węzłów, mniej niż 10% miało dostępność topologiczną większą od 1. Wśród 50 najbardziej dostępnych węzłów nie znalazły się inne niż z obszaru Poznania i Leszna oraz otaczających je powiatów, a w pierwszej setce węzły takie są tylko trzy i leżą na terenie powiatu szamotulskiego. Ponad połowa węzłów transportowych miała dostępność słabą (mniejszą od 0,01), a bardzo słabą dostępność miały 902 wierzchołki sieci transportowej - nie przekraczała ona $10E-5$. Najslabiej dostępne były węzły zlokalizowane w bezpośrednim sąsiedztwie granic województwa. Minimum wystąpiło w powiecie pilskim, przy granicy z województwem kujawsko-pomorskim.

Przestrzenny rozkład dostępności topologicznej, uwidoczniony na rycinie 53 wskazuje na istnienie trzech wyraźnie wyodrębniających się obszarów o podwyższonej dostępności. Są to:

- Miasto Poznań i powiat poznański z dostępnością topologiczną od 1 do 100. Najbardziej dostępne obszary znajdują się wewnątrz granic miasta Poznania w jego południowej części. Obszar wysokiej dostępności wykracza poza granice aglomeracji poznańskiej wchodząc daleko na tereny powiatów średzkiego oraz wzdłuż wspólnej granicy powiatów obornickiego i szamotulskiego. Obszar o wysokiej dostępności jest rozpięty na wychodzących z aglomeracji poznańskiej linii kolejowych Poznań-Krzyż, Jarocin-Poznań-Piła oraz dróg Jarocin-Środa Wlkp.-Poznań-Piła i Poznań-Szamotuły. Obszar o wysokiej dostępności znajduje się w obrębie aglomeracji poznańskiej, wyposażonej w bardzo gęstą sieć transportową i poprzez swoje położenie w centralnej części regionu wielkopolskiego jest w naturalny sposób uprzywilejowany pod względem transportowym.
- Miasto Leszno, prawie cały powiat leszczyński z maksymalną dostępnością 82,1 w Lesznie. Ten obszar wysokiej dostępności wykracza poza teren powiatu leszczyńskiego w kierunku Krobi i Miejskiej Górki. Strefa podwyższonej dostępności

obejmuje również swym zasięgiem przygraniczne części powiatu rawickiego i wolsztyńskiego, a także wchodzi w południową część powiatu kościańskiego.

- Trzeci obszar podwyższonej dostępności obejmuje swym zasięgiem miasto Konin i w niewielkim zakresie powiat koniński. Mimo, że dostępności w tym obszarze są niewielkie w porównaniu z poznańskim i leszczyńskim i osiągają maksymalnie 0,04, to odcina się od otoczenia, w którym występują dostępności rzędu od $10E-07$ do $10E-06$.

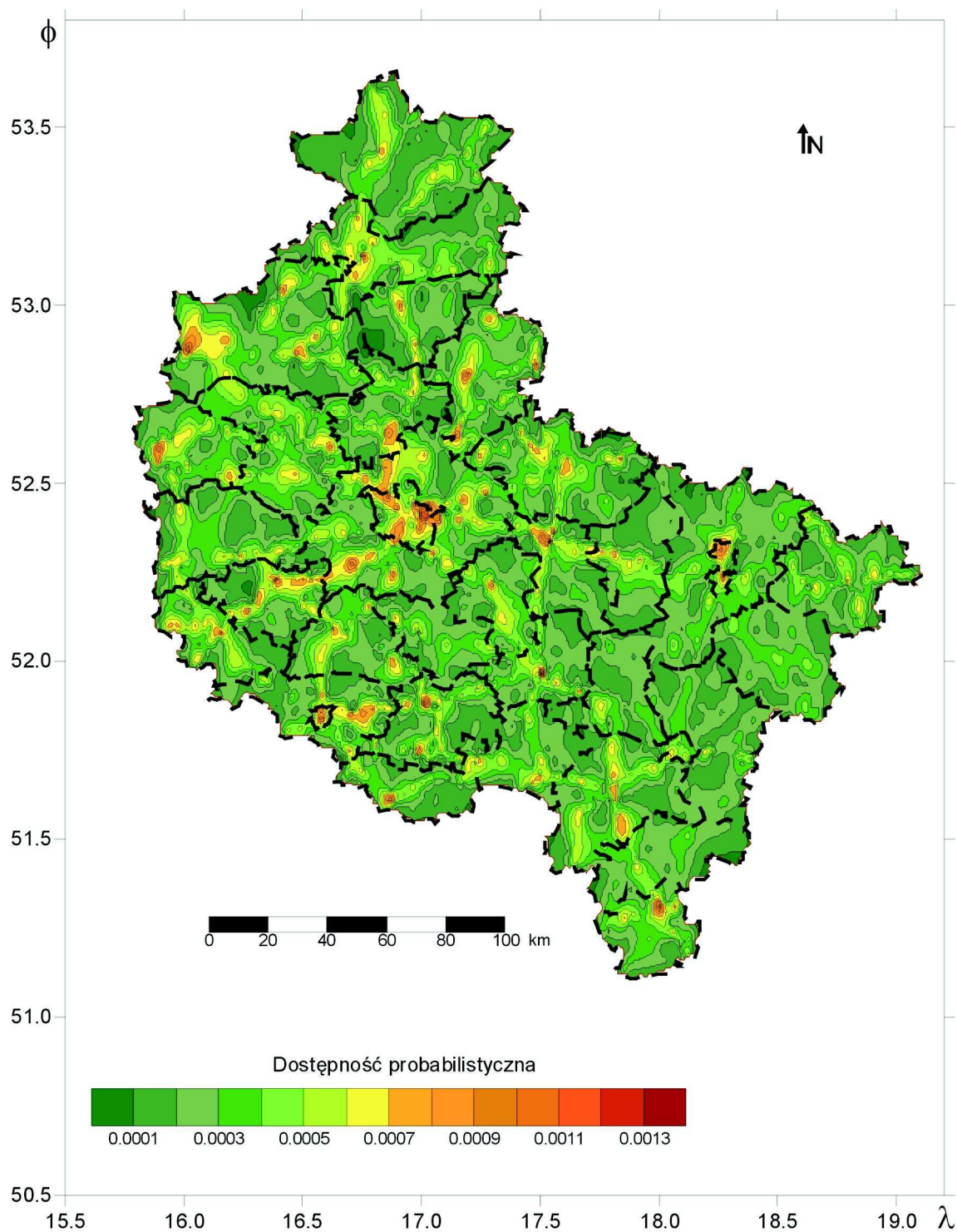
Większa część regionu wielkopolskiego ma słabą dostępność topologiczną. Do średnio najslabiej dostępnych powiatów należą: złotowski $1,57267E-07$, turecki $4,29808E-07$, w kaliskim $2,62878E-06$, w pilskim $1,99439E-05$ i w kolskim $0,0001$, a więc jest bardzo niska. W najlepiej dostępnych powiatach dostępność ta średnio wynosi: w powiecie szamotulskim 0,75, w poznańskim 4,08, w leszczyńskim 5,66, w mieście Poznaniu 18,03 i w mieście Lesznie 28,08. Powyższe zestawienie dobrze ilustruje skalę kontrastu pomiędzy najslabiej i najlepiej dostępnymi obszarami regionu wielkopolskiego.

Z przeprowadzonej analizy dostępności topologicznej wynikają następujące wnioski:

- Dostępność topologiczna ma rozkład przestrzenny o charakterze policentrycznym, z dwoma wyraźnymi ośrodkami położonymi w części zachodniej - Poznaniem i Lesznie, oraz z trzecim, słabszym ośrodkiem, położonym we wschodniej części regionu - Koninem.
- Dostępność topologiczna charakteryzuje się dużym spadkiem od dominujących ośrodków w kierunku peryferii regionu. Spadek ten jest większy w kierunku wschodnim i północnym niż w kierunku zachodnim i południowym.

Zachodnia część regionu, obejmująca w przybliżeniu obszar dawnego zaboru pruskiego, charakteryzuje się generalnie wyższą dostępnością niż obszar byłego zaboru rosyjskiego.

Pojęcie dostępności probabilistycznej wykorzystano dla charakterystyki sieci transportowej regionu wielkopolskiego w sensie węzłowo-pasmowym. Wartości poszczególnych współrzędnych charakteryzowały się dużym zróżnicowaniem i zawierały się w przedziale od 0,00008550 do 0,00149617. Na podstawie wartości wektora dostępności probabilistycznej skonstruowano mapę dostępności probabilistycznej węzłów sieci transportowej regionu wielkopolskiego.

Ryc. 54. Dostępność probabilistyczna regionu wielkopolskiego
Źródło: Kossowski (2006), uzupełnione.

Analiza tej mapy pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

Ukształtowanie powierzchni dostępności probabilistycznej ma rzeczywiście charakter węzłowo-pasmowy. Najwyższą dostępnością charakteryzuje się węzeł w mieście Jarocin

(blisko 0,0015), na obszarze którego koncentrowały się węzły kilku dróg krajowych oraz ważnych linii kolejowych. Pomimo to, średnia dostępność probabilistyczna węzłów w Jarocinie wynosząca 0,00061545 jest mniejsza niż w Poznaniu, w którym dostępność ta wynosi 0,00067703. Dwadzieścia pięć węzłów sieci transportowej regionu wielkopolskiego ma dostępność większą od 0,001. Węzły te są zlokalizowane głównie na obszarze aglomeracji poznańskiej (Poznań, Swarzędz, Stęszew) oraz w obrębie innych większych miast regionu wielkopolskiego (Piła, Leszno, Konin). Grupę węzłów o dużej dostępności, stanowią węzły znajdujące się w miejscach przecinania się dróg wyższej rangi z jedną lub kilkoma liniami kolejowymi (np. Międzychód, Krzyż, Grodzisk Wlkp., Kępno, Wągrowiec). Węzły te, za wyjątkiem Kępna, znajdują się w zachodniej części regionu wielkopolskiego. Oznacza to słabą wewnętrzną spójność sieci transportowej regionu wielkopolskiego.

Węzły o dużej dostępności połączone są pasmami o podwyższonej dostępności, wyraźnie wyróżniającymi się z otoczenia. Szczególnie wyraźnie zaznaczają się te pasma, gdzie droga wysokiej rangi biegnie blisko linii kolejowej. Metoda dostępności probabilistycznej pozwoliła wyselekcjonować jako najważniejsze następujące korytarze transportowe woj. wielkopolskiego:

1. Korytarz międzynarodowy wschód-zachód na odcinku od Poznania do Konina przez Wrześnię zawierający drogę międzynarodową E30 poprowadzoną w ciągu dróg krajowych nr 2 i 92, autostrady A2 oraz linię kolejową E20. Korytarz międzynarodowy Poznań-Wrocław zawierający drogę międzynarodową E261 w ciągu drogi krajowej nr 5 oraz linii kolejowej E65 został dobrze odwzorowany na odcinku Kościan-Rawicz. Stosunkowo dobrze odwzorowany został korytarz międzynarodowy Wrocław-Warszawa składający się z drogi krajowej nr 8 i międzynarodowej E67 i linii kolejowej E26 przebiegający przez region wielkopolski na krótkim odcinku od Słupi przez Kępno w kierunku Wieruszowa.
2. Korytarze o znaczeniu krajowym: a) Poznań-Stęszew-Grodzisk Wlkp.-Wolsztyn i dalej do Zielonej Góry w ciągu drogi krajowej nr 32 i linii kolejowej Luboń k.Poznania-Grodzisk Wlkp.-Wolsztyn, b) Okonek-Jastrowie-Piła-Chodzież-Rogoźno-Oborniki-Poznań-Jarocin-Ostrów Wlkp.-Kępno i dalej w kierunku Kluczborka w ciągu drogi krajowej nr 11 i równoległej do niej linii kolejowej, c) korytarz transportowy prowadzący równoległe do kolei na odcinku Krzyż-Piła-Złotów, d) korytarz Leszno-Gostyń-Jarocin-Września-Gniezno.

3. Korytarze o znaczeniu regionalnym: a) Miejska Górka-Gostyń-Jerka-Kościń-Grodzisk Wlkp.-Nowy Tomyśl bez odcinka Jerka-Kościń, b) Międzychód-Miedzichowo-Zbąszyń-Wolsztyn, c) Międzychód-Sieraków-Chrzypsko Wlk.-Ostroróg-Szamotoły-Poznań, d) Czarnków-Ujście, Rogoźno-Czarnków, e) Poznań-Skoki-Wągrowiec, f) Gniezno-Skoki.

Ponadto potwierdzone zostało duże znaczenie linii kolejowej E20 na odcinku Poznań-Zbąszyń, linii kolejowej E65 na odcinku Poznań-Krzyż oraz dróg krajowych nr 92 i 2 na odcinku Poznań-Pniewy-Trzciel.

Pasma o podwyższonej dostępności rozpadają się w kierunku wschodnim. Rozpad pasm nie występuje w pobliżu północnych, zachodnich i południowych granic województwa. Dostępność probabilistyczna maleje w kierunku granic województwa, przy czym tempo spadku najsilniejsze jest w kierunku północnym i wschodnim, natomiast najniższe w kierunku zachodnim.

W miejscach rozszerzania się korytarzy transportowych pasma o podwyższonej dostępności zanikają (jak np. odcinek korytarza Kościń-Poznań, Chodzież-Piła), bądź też ulegają rozpadowi na pojedyncze pasma (np. zachodnia część korytarza wschód-zachód).

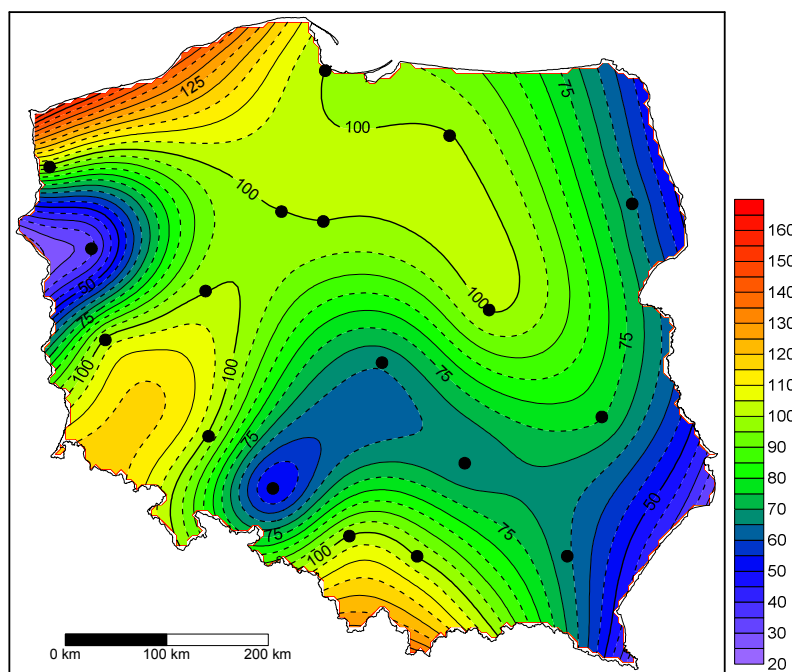
Analiza dostępności topologicznej i probabilistycznej pozwala na wyznaczenie na terenie województwa **obszarów problemowych ze względu na ich połączenie i skomunikowanie z resztą regionu**. W województwie obszarami dobrze dostępnymi są: aglomeracja poznańska, subregion leszczyński, część subregionu konińskiego oraz tereny położone w obrębie głównych korytarzy transportowych. Duża część regionu wielkopolskiego jest bardzo słabo dostępna. Są to przede wszystkim obszary peryferyjne, położone na północy: powiat złotowski, pilski, czarnkowsko-trzcianecki a także na wschodzie: powiat turecki, prawie cały powiat kaliski, wschodnia część powiatu ostrzeszowskiego i położony na południu powiat kępiński. Przy utrzymaniu tej niekorzystnej sytuacji pod względem dostępności, powiaty te mogą nadal odgrywać marginalne znaczenie w gospodarce regionu, jak np. powiat złotowski, albo ciążyć w kierunku innych obszarów metropolitalnych niż Poznań. Przykładem może być powiat kępiński, który poprzez drogę ekspresową S8 zostanie połączony z Wrocławiem i Łodzią.

Analiza dostępności wskazuje również, że nie tylko obszary peryferyjne są zagrożone marginalizacją. Również w centralnej części województwa są obszary słabo dostępne, takie jak pogranicze powiatów chodzieskiego i czarnkowsko-trzcianeckiego, szczególnie pomiędzy

stolicami powiatów, teren Puszczy Noteckiej, obszar w bezpośrednim sąsiedztwie Pyzdr i Zagórowa. Słabo dostępne są również niektóre obszary w bezpośrednim sąsiedztwie Poznania: Puszcza Zielonka, pogranicze powiatu poznańskiego i śremskiego, oraz śremskiego i jarocińskiego.

Dostępność Poznania w sieci kolejowej

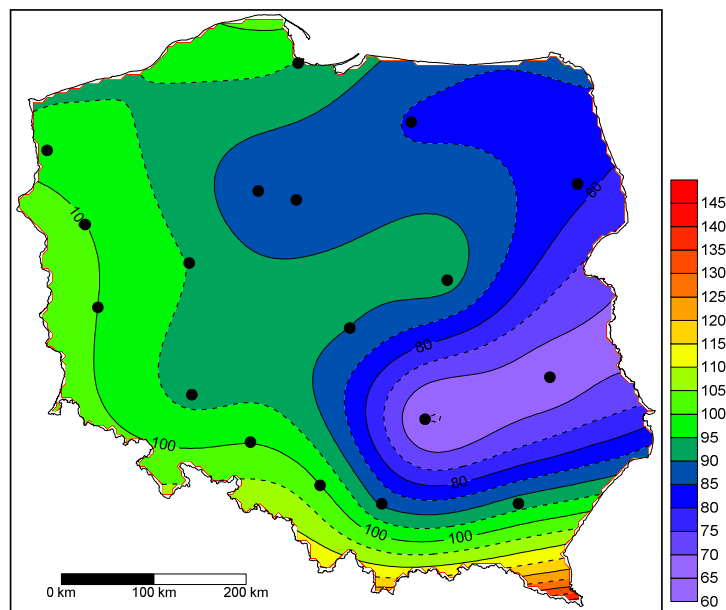
Poznań jako węzeł kolejowy, posiada bezpośrednie połączenia ze stolicami województw sąsiednich (por. ryc. 31). Pod tym względem należy do grupy miast wojewódzkich wyróżniających się w sieci połączeń kolejowych. Ryc. 55 przedstawia przestrzenny rozkład wskaźnika charakteryzującego stopień połączeń miast województw sąsiednimi miastami wojewódzkimi. Poznań, Wrocław, Zielona Góra oraz Szczecin – stolice 4 województw Polski Zachodniej, charakteryzują się pełną dostępnością (100%) w sieci kolejowej ze stolic województw sąsiednich. Natomiast Gorzów posiada tylko 33% dostępności, a Opole – 50%.

Ryc. 55. Rozkład dostępności miast wojewódzkich w sieci kolejowej ze stolic województw sąsiednich
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Skopiec (2011).

Dostępność Poznania w sieci kolejowej dla mieszkańców powiatów.

Z punktu widzenia funkcjonalności Poznania, jako centrum regionu metropolitalnego – ważna jest jego osiągalność publicznym transportem kolejowym przez mieszkańców województwa. Specjalnie skonstruowany wskaźnik pozwala ustalić tę dostępność. Ryc. 56 przedstawia przestrzenny rozkład tego wskaźnika. Poznań w sieci lokalnych powiązań kolejowych jest osiągalny przez około 95% ludności regionu. Podobnie Wrocław przez 94% ludności, Szczecin przez około 97% ludności. Natomiast Opole, Zielona Góra oraz Gorzów Wlkp. przez 100% ludności tych województw. Generalnie rozkład wartości tego wskaźnika potwierdza większą dostępność do stolicy województw zlokalizowanych na zachodzie Polski aniżeli na wschodzie. Jest to efekt uwarunkowań historycznych, które miały wpływ na rozwój sieci kolejowej na tych obszarach.

Ryc. 56. Rozkład dostępności miast wojewódzkich w sieci kolejowej przez mieszkańców województwa
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Skopiec (2011).

5.2. Obszary problemowe a system transportowy województwa wielkopolskiego

Obszary problemowe są elementem krajobrazu społeczno-gospodarczego każdego kraju. Są to obszary, które cechuje niski poziom rozwoju gospodarczego, o tendencjach do

dalszego spadku oraz występowaniem negatywnych skutków społecznych, które mogą mieć różne przyczyny.

Obszary problemowe rozpatrywane są na ogół w czterech aspektach tj. przyrodniczym, społecznym, gospodarczym oraz infrastrukturalnym łącznie lub rozłącznie.

Obszary problemowe występują również na obszarze województwa wielkopolskiego. W koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2008 – 2033 wyznaczono trzy obszary problemowe. Dwa o znaczeniu krajowym tj. subregion koniński i powiat złotowski oraz jeden o znaczeniu międzyregionalnym, którym jest obszar suburbanizacji wokół Poznania.

Natomiast Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego (2010) zawiera specyfikację trzech obszarów problemowych. Są to (por. ryc. 57)

(1) Wschodni Obszar problemowy.

Obejmuje powiat koniński oraz 3 gminy powiatu tureckiego, 5 gmin powiatu kolskiego oraz 3 gminy powiatu słupeckiego. Główną cechą tego obszaru są przeobrażenia środowiska naturalnego związane z eksploatacją węgla brunatnego. Jest to obszar wydelimitowany ze względu na aspekt przyrodniczy.

(2) Centralny Obszar Problemowy.

Pokrywa Poznań oraz gminy znajdujące się w jego zasięgu funkcjonalnym.

Zjawiska negatywne i konflikty SA tam generowane przez proces suburbanizacji. Ujawniają się one w postaci zagrożeń powstających na styku obszarów o funkcjach mieszkaniowych i przemysłowych. Konflikty są także wywoływane przez komunikację drogową, szynową oraz lotniczą. Na tym obszarze przeważają więc skutki negatywne o charakterze społecznym oraz infrastrukturalnym. (por. ryc. 58)

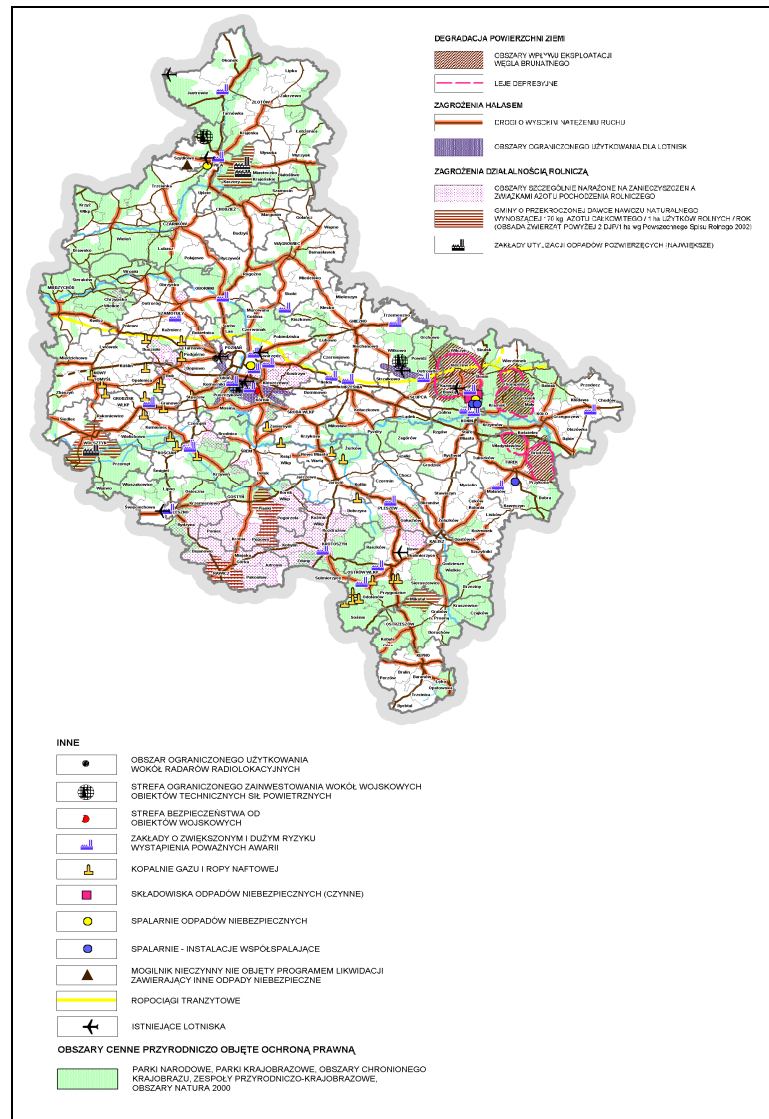
(3) Południowy Obszar Problemowy.

Jest efektem silnie rozwiniętej na tym terenie gospodarki hodowlanej oraz intensywnej produkcji roślinnej. W związku z tym obserwuje się tam ponad przeciętne przenikanie do gleby oraz wód powierzchniowych związków azotu pochodzenia rolniczego.

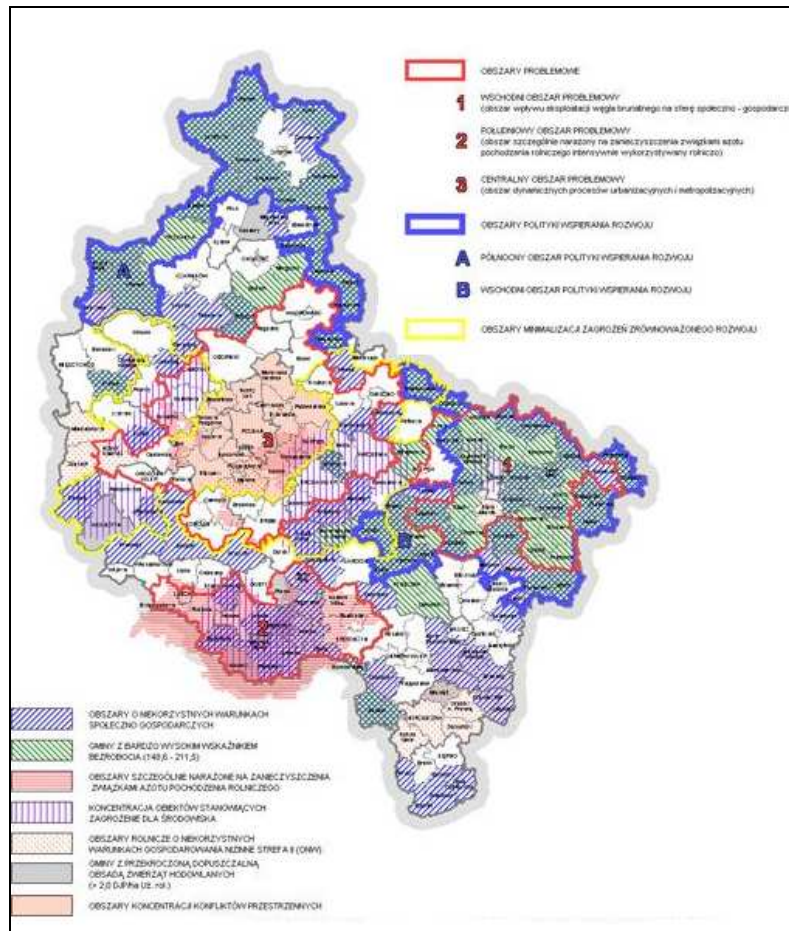
Południowy Obszar Problemowy obejmuje następujące gminy: Koźmin Wlkp., Borek, Piaski, Pogorzela, Bojanowo, Jutrosin, Miejska Górka, Pakosław, Rawicz, Rozdrażew, Zduny, Krzemieniewo oraz Rydzyna.

Jest to obszar, którego problemy wynikają z kombinacji aspektu przyrodniczego oraz społecznego (antropogenicznego). (por. ryc. 57 i 58).

5. Województwo wielkopolskie – analiza terytorialna

Ryc. 57. Zagrożenia i degradacja środowiska woj. wielkopolskiego
 Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

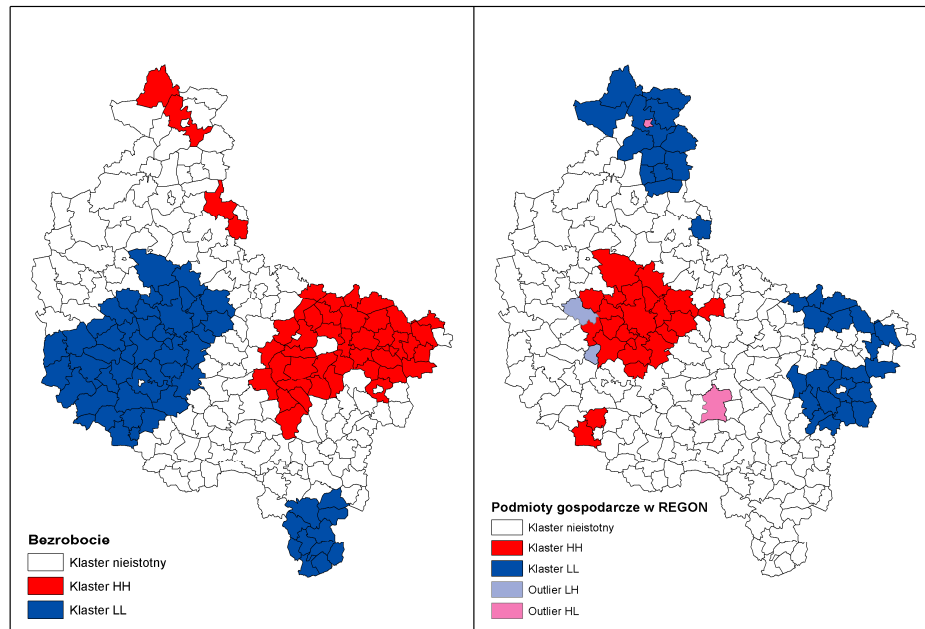
Ryc. 58. Obszary polityki rozwoju woj. wielkopolskiego
 Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

Ogółem w woj. wielkopolskim zidentyfikowano więc cztery obszary problemowe. We Wschodnim oraz Południowym występują zagrożenia dla stanu środowiska naturalnego. Natomiast w Południowym oraz Centralnym, dla warunków i jakości życia zamieszkującej tam ludności.

Zwraca jednak uwagę fakt, że Centralny Obszar Problemowy ma zupełnie inną specyfikę od pozostałych. Jest związany z naturalnymi procesami rozwoju wielkiego miasta, których nie można, ani nie powinno się ograniczać ze względów dobrze znanych w teorii wzrostu i rozwoju regionów. Rozwój powinien mieć natomiast charakter zrównoważony. Czymś innym są bowiem uciążliwości życia w stosunku do rzeczywistych egzystencjalnych problemów rozwojowych.

Sugestię tę potwierdzają ryc. 59. oraz 60, które przedstawiają skupienia (klastry) gmin o podobnym natężeniu badanych cech. W tym przypadku są to: bezrobocie oraz liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców.

Metoda LISA (Local Indicators of Spatial Association, Anselin 1995) pozwala na identyfikację klastrów (skupień) jednostek przestrzennych o podobnych wartościach badanej cechy. Wyróżnia się dwa typy klastrów: 1) High-High (HH) jednostek o wysokich wartościach badanej cechy, otoczonych przez jednostki o również wysokich wartościach, 2) Low-Low (LL) jednostek o niskich wartościach sąsiadujących z jednostkami o niskich wartościach. Klastry HH określa się jako *Hot Spot*, a klastry LL jako *Cold Spot*. Ponadto możliwa jest identyfikacja jednostek typu LH i HL, czyli obserwacji lokalnie odstających od otoczenia.

Ryc. 59. Klastry bezrobocia
Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 60. Klastry podmiotów gospodarczych
Źródło: Opracowanie własne.

Skupienia uzyskane metodą LISA, złożone z gmin o wysokim bezrobociu występują przede wszystkim we Wschodnim Obszarze Problemowym (Konin) oraz Północnym (Złotów). Natomiast skupienia charakteryzujące się niską aktywnością gospodarczą występują także w obszarze Północnym i Wschodnim. W Obszarze Wschodnim można ponadto zauważyć aktywizujący gospodarczo wpływ autostrady A-2, która rozcina ten obszar na część północną i południową.

Na żadnej z przedstawionych rycin nie wystąpiły skupienia o cechach negatywnych w ramach obszarów problemowych: Centralnego oraz Południowego.

Są to bowiem obszary, gdzie występują przede wszystkim konflikty i problemy środowiskowe, a nie społeczno-gospodarcze oraz infrastrukturalne.

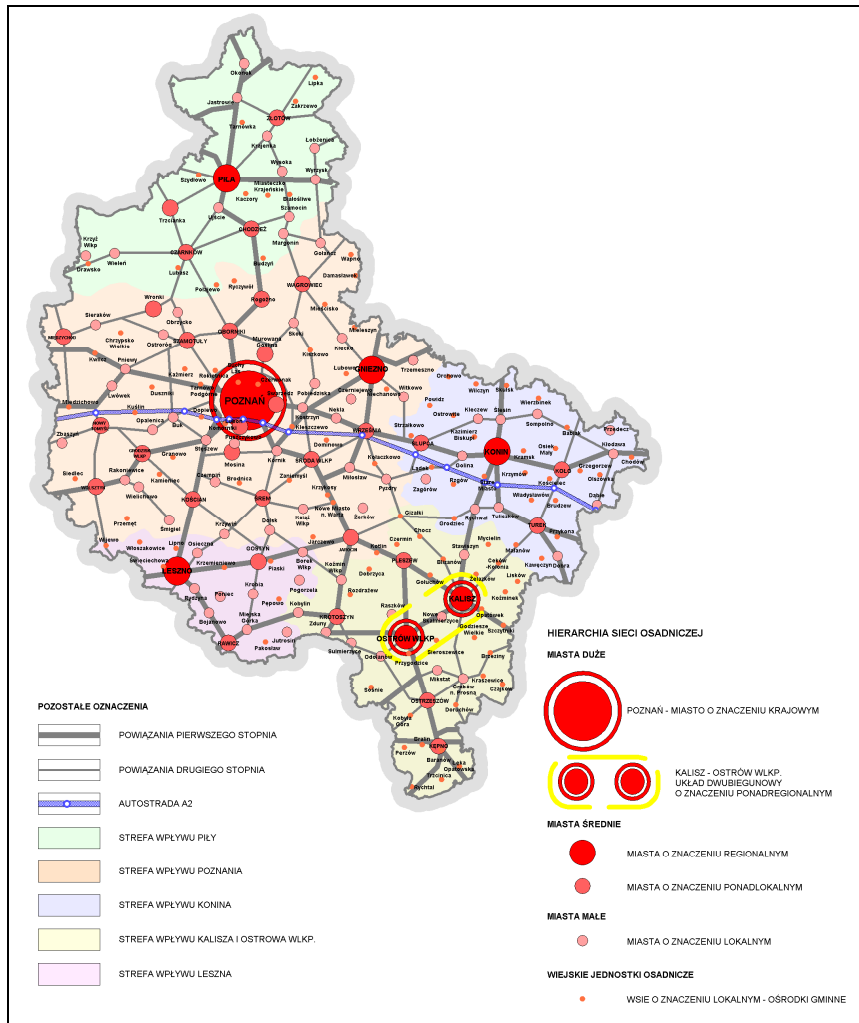
Zarówno dokumenty strategiczne jak i badania naukowe potwierdzają, że w województwie wielkopolskim występują obszary problemowe (nierówności przestrzenne) wobec których należy określić politykę społeczno-gospodarczą i przestrzenną.

Doświadczenia międzynarodowe sugerują, że głównym celem władz samorządowych (interwencji publicznej) powinien być wzrost poziomu życia w obszarach problemowych. Może nastąpić to poprzez zwiększenie spójności terytorialnej, czyli integrację z obszarami koncentracji aktywności gospodarczej i usług. Dlatego tak ważny jest dla województwa wielkopolskiego system transportowy w jego obecnej jak i przyszłej postaci.

Wstępna ocena koncepcji Systemu Komunikacji woj. wielkopolskiego zawartej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego pozwala na stwierdzenie, że system ten zwiększy spójność terytorialną województwa wielkopolskiego. Przede wszystkim na poziomie hierarchicznym miast dużych i średnich (por. ryc. 61, 63). Natomiast zjawiska i czynniki problemowe oraz konfliktowe występują także na poziomie miast małych i wsi. To właśnie ludność tych jednostek osadniczych powinna uzyskać większe możliwości w zakresie mobilności transportem drogowym oraz szynowym. Dlatego powinny być opracowane projekty obejmujące sieci dróg powiatowych i gminnych, zwłaszcza na obszarach problemowych województwa wielkopolskiego.

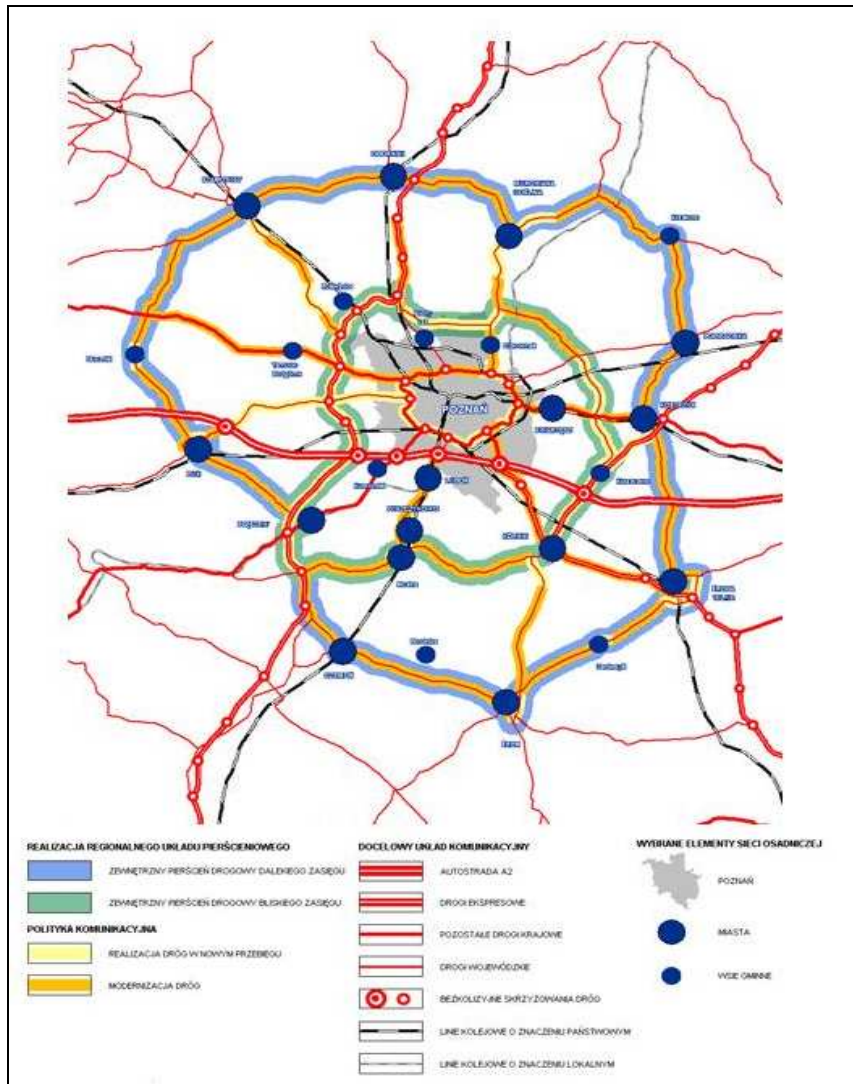
Odrębnym problemem jest organizacja powiązań komunikacyjnych na obszarze aglomeracji poznańskiej i obszarze funkcjonalnym Poznania, gdzie występują takie zagrożenia jak: konflikty pomiędzy intensywnym rozwojem a środowiskiem przyrodniczym, konflikty pomiędzy strefami o funkcjach mieszkaniowych a strefami o funkcjach komunikacyjnych itd. Plan docelowy dla tego obszaru, obejmuje wewnętrzny pierścień komunikacyjny oraz dwa pierścienie zewnętrzne: bliższego oraz dalekiego zasięgu (por. ryc. 62). Ten układ stwarza szansę na zdecydowaną redukcję czynników konfliktogennych związanych z działalnością w zakresie komunikacji transportowej na obszarze funkcjonalnym Poznania.

5. Województwo wielkopolskie – analiza terytorialna

Ryc. 61. Sieć osadnicza Wielkopolski

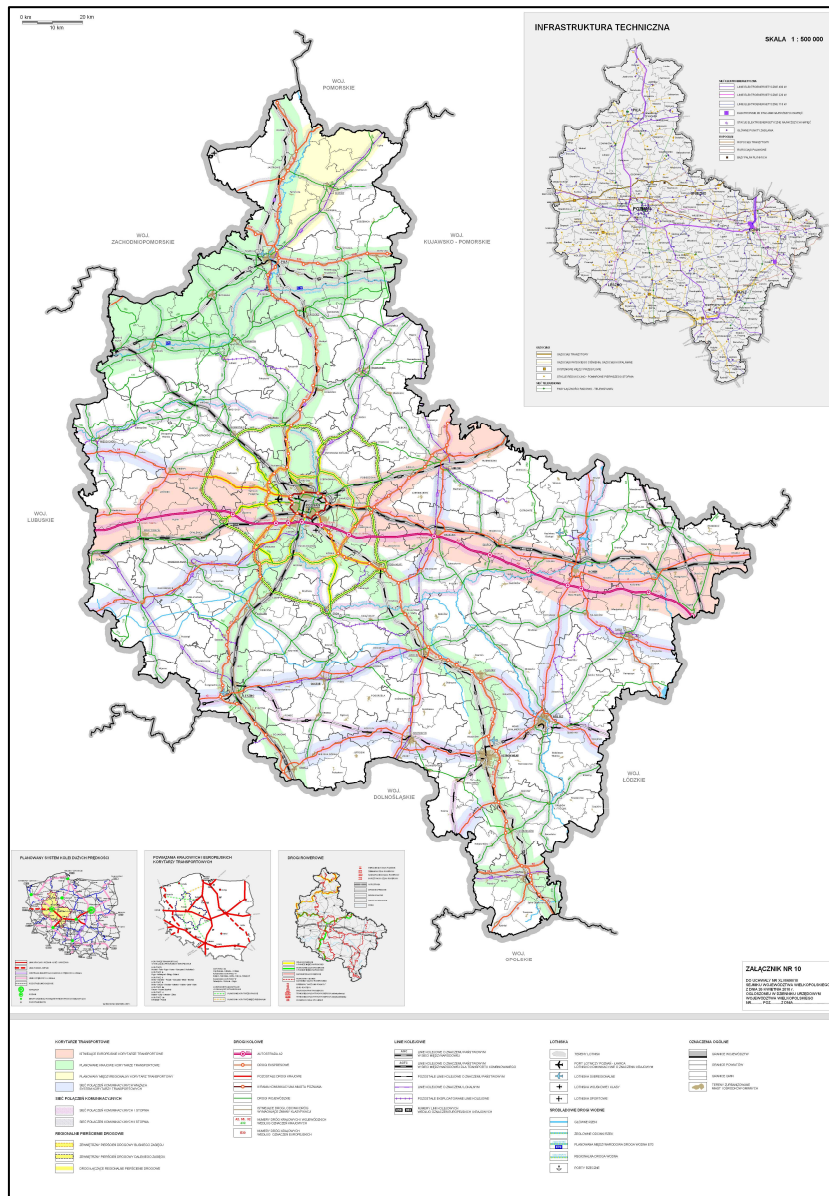
Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

Ryc. 62. Układ regionalnych powiázań komunikacyjnych w obszarze funkcjonalnym Poznania

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

5. Województwo wielkopolskie – analiza terytorialna

Ryc. 63. Komunikacja i infrastruktura techniczna
 Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.

6. Ocena wyzwań województwa w kontekście współpracy w Polsce Zachodniej

6.1. Makroregion Polski Zachodniej w społeczno – ekonomicznej strukturze przestrzennej kraju

Wielocechowe badania społeczno – ekonomicznej struktury przestrzennej kraju (przeprowadzone przy uwzględnieniu 16 cech) pokazują wyraźne zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno – gospodarczego. Województwa dolnośląskie i wielkopolskie (obok śląskiego i małopolskiego), prezentują najwyższy poziom rozwoju w przekroju 16 regionów kraju. Nieco gorsza jest w tym zakresie sytuacja województwa zachodniopomorskiego, zaliczonego do klasy niskiego poziomu rozwoju społeczno – gospodarczego, zwłaszcza zaś lubuskiego, prezentującego bardzo niski poziom rozwoju. Należy jednak podkreślić, że ten sam, bardzo niski poziom rozwoju społeczno – gospodarczego (relatywnie w skali 16 województw kraju) charakteryzuje 8 innych województw, co wskazuje na pewną polaryzację rozwoju społeczno – gospodarczego w przekrojach wojewódzkich (por. Parysek., Mierzejewska 2009ab).

Są dwie płaszczyzny zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno – gospodarczego kraju: (1) płaszczyzna poziomu rozwoju gospodarczego i poziomu życia mieszkańców oraz (2) płaszczyzna sytuacji demograficznej, rynku pracy, potencjału gospodarczego oraz poziomu obsługi ludności (dwie pierwsze składowe główne analizy wielozmiennej). W obu tych przekrojach rodzajowych województwa regionu Polski Zachodniej lokują się jednak na wysokich miejscach.

W liniowo uporządkowanym szeregu województw z punktu widzenia poziomu rozwoju gospodarczego i poziomu życia ludności województwo wielkopolskie lokuje się na 3 miejscu, zachodniopomorskie na 5 miejscu, dolnośląskie na 7 miejscu, a lubuskie na 9 miejscu. W szeregu uporządkowanym ze względu na sytuację demograficzną, rynek pracy (poziom bezrobocia), potencjał gospodarczy oraz poziom obsługi ludności województwo wielkopolskie zajmuje 3 pozycję, zachodniopomorskie 4, dolnośląskie 6 a lubuskie 9 pozycję wśród 16 województw kraju. Należy jednak w tym miejscu podkreślić, że pierwsza z tych klasyfikacji odwzorowuje 40,6% wariancji 16 cech poziomu rozwoju społeczno –

gospodarczego pomierzonych dla 16 województw, natomiast druga jedynie 16,5% tej łącznej wariancji. Z tych to między innymi względów, w klasyfikacji dokonanej przy jednoczesnym uwzględnieniu wariancji zbioru 16 cech, pozycja województwa dolnośląskiego jest nieco wyższa niżli to wynika z klasyfikacji jednostkowych, a województw zachodniopomorskiego oraz lubuskiego niższa.

Wprawdzie dla podmiotów gospodarczych podstawowym celem prowadzonej działalności gospodarczej jest dążenie do uzyskania maksymalnego dochodu, to przez władze regionalne, rozwój gospodarczy jest zawsze postrzegany w powiązaniu z poziomem i warunkami życia mieszkańców. Innymi słowy władze regionalne nie tyle są zainteresowane samym rozwojem gospodarczym, co jego wpływem na warunki życia i poziom obsługi ludności.

Niestety, w przypadku Polski zaznacza się wyraźna rozbieżność między poziomem rozwoju gospodarczego a poziomem życia ludności określonym przez poziom dochodów ludności na osobę i przeciętną płacę miesięczną.

Przy bardzo wysokim poziomie rozwoju społeczno- gospodarczego, województwa regionu Polski Zachodniej mieszczą się w klasie średniego poziomu dochodów na 1 osobę, zajmując odpowiednio: województwo dolnośląskie 4 miejsce, lubuskie 6 miejsce, zachodniopomorskie 8 miejsce i wielkopolskie 10 miejsce. Klasyfikacja ta ulega pewnym zmianom, jeśli jej kryterium jest przeciętna płaca miesięczna. W tej klasyfikacji województwa regionu plasują się w klasie niskiego poziomu wynagrodzeń, zajmując odpowiednio miejsce: dolnośląskie 4, wielkopolskie 6, zachodniopomorskie 8 i lubuskie 15, na 16 województw kraju. Lokowanie się województw Polski Zachodniej w klasie średniego poziomu dochodów i niskiego poziomu wynagrodzeń jest wynikiem przestrzennej polaryzacji dochodowej, jaka w Polsce utrzymuje się od wielu lat i która nie zmieniła się istotnie w warunkach gospodarki rynkowej. W klasyfikacji na podstawie dochodów, relatywnie bardzo wysoki poziom prezentuje tylko województwo mazowieckie, wysoki pomorskie, a średni, województwa Polski Zachodniej. W klasyfikacji na podstawie poziomu płac, bardzo wysoki poziom wynagrodzeń prezentuje województwo mazowieckie, wysoki – śląskie, średni - pomorskie, niski, obok wielkopolskiego, dolnośląskiego i zachodniopomorskiego także województwa małopolskie i opolskie, a bardzo niski – lubuskie i 7 innych województw.

Struktura spożycia mieszkańców województw tego obszaru, określona procentowym udziałem wydatków na poszczególne ich kategorie, jest zrównoważona, podobnie jak 7

innych województw. Pewną specyfikę struktury konsumpcji wykazują jedynie regiony najbiedniejsze, takie jak: świętokrzyskie, kujawsko – pomorskie i łódzkie oraz najbogatsze tj. mazowieckie i pomorskie.

Makroregion Polski Zachodniej prezentuje się zatem jako obszar relatywnie wysokiego, jednak zróżnicowanego poziomu rozwoju społeczno gospodarczego. Takiego wysokiego poziomu nie przedstawia żaden inny, przestrzennie spójny obszar (makroregion) kraju tj. ani południowy, ani północny, ani centralny, ani wschodni, nawet po włączeniu województwa mazowieckiego. W przekroju 16 województw, spójne w sensie przestrzennym województwa wielkopolskie i dolnośląskie prezentują bardzo wysoki poziom rozwoju, natomiast zachodniopomorskie – zdecydowanie niższy, podobnie jak lubuskie. Województwo wielkopolskie i dolnośląskie traktowane łącznie stanowią najwyżej gospodarczo rozwinięty obszar kraju. Biorąc pod uwagę polaryzacyjno – dyfuzyjny model rozwoju przestrzennego, oba te województwa powinny zostać potraktowane, jako wiodące i preferowane w rozwoju - i przynajmniej z teoretycznego punktu widzenia, dynamizujące rozwój województw przyległych, Rola gospodarki tych „biegunów rozwojowych” powinna także przynieść podniesienie poziomu dochodów i poziomu życia ich mieszkańców, który w zbyt małym stopniu nawiązuje do poziomu rozwoju gospodarczego, co oznacza, że w przekrojach wojewódzkich, rozwój gospodarczy nie zawsze pociąga za sobą poziom rozwoju społecznego.

6.2. Wyzwania zapisane w strategii rozwoju województwa wielkopolskiego na lata 2007 - 2020

Wyzwania, jakie stoją przed regionem, szczególnie w perspektywie integracji makroregionu Polski Zachodniej wyprowadzić także można ze „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku”, przyjętej do realizacji przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 12 grudnia 2005 roku (por. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku). Dokument ten jest przedłużeniem na kolejne i uaktualnieniem stosownie do zmieniających się warunków, strategii do roku 2010 (Wojtasiewicz 2000).

Oczywiście podstawowym celem strategii jest rozwiązanie problemów bieżących, jednak w zapisie celów strategicznych doszukać się także można, celów mających charakter wyzwań, co już zamarkowano powyżej.

W strategii tej sformułowano cel generalny, którym jest: „Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców”.

Realizacji tego celu generalnego służyć ma realizacja 4 celów strategicznych, za które uznano:

Cel strategiczny 1: Dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku.

Cel strategiczny 2: Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa.

Cel strategiczny 3: Wzrost kompetencji mieszkańców i promocja zatrudnienia.

Cel strategiczny 4: Wzrost spójności i bezpieczeństwa społecznego.

Z celu generalnego szczególnie znaczenie wydają się mieć działania na rzecz poprawy jakości przestrzeni województwa. Pod takim zadaniem rozumieć bowiem należy zbiór działań prowadzących do uzyskania pewnego stanu zrównoważenia w układzie przestrzennym rozwoju społecznego, gospodarczego, zagospodarowania przestrzennego i relacji ekologicznych. Efektem podjętych działań powinien być także wyższy poziom ładu przestrzennego będącego podstawowym celem gospodarki przestrzennej. Podobne jest znaczenie planowanych działań na rzecz poprawy sfery społecznej i wzrostu poziomu życia mieszkańców, z czym w przypadku województwa nie jest dobrze i na co już zwracano uwagę. Inne zadania zapisane w celu generalnym wydają się być oczywiste. Nowoczesne społeczeństwa to takie, które prezentują wysoki poziom edukacji swoich przedstawicieli i sformułowanie takiego celu jest oczywiste, zwłaszcza w sytuacji, w jakiej odsetek mieszkańców z wyższym wykształceniem należy do średnich oraz kiedy system edukacji wymaga zmian systemowych, prowadzących do podniesienia poziomu i jakości kształcenia. Regionalny rynek pracy jest najlepiej zbilansowany w kraju, co jednak nie powinno oznaczać pozostawienia tego problemu poza sferą zainteresowań władz regionalnych. Wręcz przeciwnie, stosunkowo niski poziom wynagrodzeń powinien być punktem odniesienia w dziedzinie polityki rozwojowej i lokalizacyjnej dotyczącej tworzenia nowych miejsc pracy. W tej polityce, w sposób szczególny powinny być preferowane działania prowadzące do powstania dobrze płatnych miejsc pracy, stawiających jednocześnie wysokie wymagania kwalifikacyjne osobom zatrudnianym. Ma to zresztą związek z planowanymi działaniami na rzecz rozwoju gospodarczego, który to rozwój jest głównym czynnikiem kształtowania pomyślności mieszkańców regionu. W tego rodzaju działaniach powinno przede wszystkim

chodzić o wielokierunkowy, ale zarazem selektywny rozwój gospodarki. Gospodarki nowoczesnej, innowacyjnej, zaawansowanej technologicznie oraz zdywersyfikowanej sektorowo i branżowo, której miejsca pracy oferują satysfakcjonujące zawodowo działania oraz wysokie wynagrodzenia. Taki kierunek rozwoju w sposób szczególny uzasadniają, ciągle jeszcze obecne cechy społeczności regionalnej, takie jak: zdyscyplinowanie, odpowiedzialność, solidność, tradycja zawodowa czy przywiązanie do zakładu pracy.

Cel strategiczny (1): *Dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku* zakłada realizację celów operacyjnych, do których należą:

- (1.1) Poprawa stanu środowiska i racjonalne gospodarowanie zasobami przyrodniczymi,
- (1.2) Wzrost spójności komunikacyjnej oraz powiązań z otoczeniem,
- (1.3) Wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego,
- (1.4) Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
- (1.5) Przygotowanie i racjonalne wykorzystanie terenów inwestycyjnych,
- (1.6). Wzmocnienie regionotwórczych funkcji aglomeracji poznańskiej, jako ośrodka metropolitalnego o znaczeniu europejskim,
- (1.7) Wielofunkcyjny rozwój ośrodków subregionalnych i lokalnych,
- (1.8) Restrukturyzacja obszarów o niewłaściwym potencjale rozwojowym.

Niezależnie od dyskusyjnego sformułowania wymienionych powyżej celów operacyjnych, można wskazać na zawarte w nich kierunki działań wychodzące naprzeciw wyzwaniom względem województwa wielkopolskiego, w kontekście współpracy w ramach makroregionu Polski Zachodniej.

Poprawa stanu środowiska jest z wielu względów ważna, zwłaszcza mając na uwadze warunki ekologiczne życia mieszkańców, funkcje turystyczne niektórych obszarów regionu, predyspozycje rolnictwa do produkcji ekologicznej (organicznej) oraz konieczność rekultywacji obszarów poeksploatacyjnych. Racjonalne gospodarowanie zasobami dyktuje zaś ich wyczerpywalność i nieodnawialność. Szczególnym wyzwaniem jest jednak racjonalne wykorzystywanie zasobów wodnych i oszczędna gospodarka wodna, za czym przemawia zła i ciągle pogorszająca się sytuacja hydrologiczna (stepowanie Wielkopolski).

Nie ma dobrze funkcjonujących struktur regionalnych bez rozwiniętego układu komunikacyjnego. Zarówno sieć drogowa jak i kolejowa regionu są dobrze rozwinięte w sensie geometrii połączeń. Wiele do życzenia pozostawia natomiast stan technicznych dróg oraz ich hierarchie. Sytuacja w sieci dróg ulegnie poprawie po ukończeniu budowy

autostrady z Poznania do granicy z Niemcami, co ma niebawem nastąpić oraz po budowie drogowej obwodnicy Poznania. Konieczne jest Jednak szybkie przystąpienie do planowanej budowy drogi szybkiego ruchu z Wrocławia i dalej w kierunku Gdańska, co układ drogowy makroregionu Polski Zachodniej uczyni bardziej spójnym i funkcjonalnych. W ten sposób poprawie ulegną nie tylko połączenia Polski Zachodniej i województwa wielkopolskiego z Europą Zachodnią, ale także powstanie szybkie połączenie z Wrocławia przez Poznań, Gorzów do Szczecina. Wydaje się, że zła sytuacja na kolei poprawi dopiero po podjęciu wielkiego programu modernizacyjnego i budowie linii szybkich kolei, co z uwagi na wysokie koszty przedsięwzięcia i różnego rodzaju bariery realizacji projektu nie szybko nastąpi. W tej nie najlepszej sytuacji pozytywnie ocenić należy rozpoczętą budowę nowego, zintegrowanego dworca komunikacyjnego w Poznaniu, którego ukończenie zdecydowanie poprawi wizerunek miasta i warunki obsługi podróżnych (podobnie jak gruntowna modernizacja i rozbudowa dworca we Wrocławiu).

Sprawy troski o dziedzictwo kultury materialnej i duchowej, w obliczu postępującej degradacji wielu zabytków, stają się niezwykle ważne, także z uwagi na znaczenie dóbr kultury narodowej w kreowaniu atrakcyjnego dla odwiedzających, wizerunku miast i wsi regionu.

Cel operacyjny „poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej” zastąpić można działaniami an rzecz modernizacji i podniesienia poziomu konkurencyjności wielkopolskiego rolnictwa. Rolnictwa, którego rozwoju nie może tłumaczyć restrykcyjna polityka rolna Unii Europejskiej. Jest to wszakże najwyższy poziom najbardziej nowoczesnej i efektywnej w Polsce gospodarki rolnej. Wyzwaniem jest także rozwój ekologicznej produkcji rolnej oraz agroturystyki, cieszącej się coraz większym powodzeniem formy spędzania czasu wolnego.

Nie ulega kwestii, że biegunem rozwoju regionu jest Poznań i aglomeracja poznańska. Należy podejmować takie działania, które pozwolą przekształcić aglomerację poznańską w strukturę metropolitalną z prawdziwego zdarzenia a Poznań w europejską metropolię subkontynentalnego charakteru. Wprawdzie proces ten się toczy od początku lat 90 - tych, jednak wymaga przyspieszenia i wzmocnienia działaniami celowymi. Podobny cel realizuje także Wrocław, więc wymiana doświadczeń w tym zakresie jest rzeczą ze wszech miar wskazaną. Miasta leżą zbyt daleko od siebie, aby konkurencja uniemożliwiała realizację ambicji rozwojowych. Leżą jednak na tyle blisko, aby wzajemna współpraca i

komplementarność rozwoju mogły przynieść obustronne korzyści, zwłaszcza w sferze nauki i techniki, gospodarki oraz kultury i sztuki.

Pozyskanie poważnego inwestora często zależy od przedstawianej oferty marketingowej, a ta powinna zawierać katalog terenów pod inwestycje, oczywiście odpowiednio przygotowanych. Oferta ta będzie bardziej przekonująca, jeśli pokazane zostaną inne czynniki rozwoju gospodarczego, takie jak kapitał ludzki, kapitał społeczny, infrastruktura, potencjał naukowy i inwestycyjny.

Wysoko specjalistyczne ośrodki miejskie nie sprawdziły się w erze rozwoju poindustrialnego, a w warunkach polskich, w okresie kryzysu lat 80 – tych i w latach transformacji. Z tych też względów wyzwaniem, jakie staje przed miastami regionu jest przede wszystkim wykorzystanie endogenicznych czynników rozwoju, umożliwiających wielofunkcyjny rozwój. Nie oznacza to jednak abstrahowania od ugruntowanych funkcji gospodarczych. Te jednak należy wzbogacać o nowe, wykorzystujące lokalne czynniki rozwoju oraz zorientowane na rynek wewnętrzny i zewnętrzny. Planowaniu rozwoju miast regionu towarzyszyć powinno wypracowanie efektywnego modelu przestrzenno – funkcjonalnego układu osadniczego regionu, zapewniającego możliwie najlepsze warunki obsługi ludności, a także wpisującego się w układ osadniczy Polski Zachodniej.

Niezwykle ważnym celem operacyjnym jest wreszcie restrukturyzacja obszarów gospodarczo niedorozwiniętych, co dotyczy przede wszystkim rubieży regionu, zwłaszcza północnych, południowych i wschodnich. Szczególnym wyzwaniem będzie, jak się wydaje, restrukturyzacja gospodarki powiatów wschodnich, gdzie stopniowemu wyczerpywaniu ulegają zasoby węgla brunatnego, co pod dużym znakiem zapytania stawia dalsze funkcjonowanie przemysłu energetycznego, w pewnym stopniu także metali nieżelaznych, zwłaszcza zaś górnictwa odkrywkowego. Pewną szansą na utrzymanie tej specyfiki przemysłu dają poszukiwania złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, prowadzone w regionie. Oddzielnym problemem jest słabe rolnictwo tych terenów.

Cel strategiczny 2: *Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa* ma zostać osiągnięty poprzez realizację następujących celów operacyjnych:

- (2.1) wzmocnienie gospodarstw rolnych oraz gospodarki żywnościowej,
- (2.2) wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw,
- (2.3) wzrost udziału nauki i badań w rozwoju regionu,
- (2.4) zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu.

Cele operacyjne celu strategicznego 2 dotyczą w zasadzie rozwiązania bieżących problemów rozwoju województwa. Mają charakter standardowy i dotyczyć mogą w zasadzie każdego z polskich regionów. Są to ponadto jednostkowe cele sektorowe, dotyczące rozwoju gospodarki rolnej, konkurencyjności przedsiębiorstw oraz turystyki i rekreacji. Kompleksowy charakter ma jedynie enigmatycznie sformułowany cel dotyczący wzrostu roli nauki w rozwoju regionu.

Cel strategiczny 3: *Wzrost kompetencji mieszkańców i promocja zatrudnienia* ma także bieżący i wewnętrzny charakter i koncentruje się przede wszystkim na przezwycięzeniu barier występujących w procesie edukacji oraz na rozwoju przedsiębiorczości, w tym zwłaszcza samozatrudnieniu. Taki kierunek działań dokumentują sformułowane cele operacyjne:

- (3.1) ograniczanie barier w dostępie do edukacji,
- (3.2) poprawa jakości oraz wzrost różnorodności form kształcenia,
- (3.3) rozwój przedsiębiorczości i promocja samo zatrudnienia.

Pewne wyzwania dla regionu w kontekście funkcjonowania w makroregionie Polski Zachodniej, a także mające znaczenie dla likwidacji rozbieżności między poziomem rozwoju gospodarczego i społecznego wynikają z realizacji celu strategicznego 4: *Wzrost spójności i bezpieczeństwa społecznego*.

Cel ten zamierza się osiągnąć w wyniku realizacji następujących celów operacyjnych:

- (4.1) poprawa sytuacji demograficznej oraz stanu zdrowia mieszkańców,
- (4.2) poprawa warunków mieszkaniowych,
- (4.3) rozwój usług socjalnych,
- (4.4) wzrost bezpieczeństwa,
- (4.5) ograniczenie skali patologii oraz wykluczeń społecznych,
- (4.6) budowa kapitału społecznego.

Realizacja tych celów jedynie w pewnym stopniu zależna będzie od władz samorządowych regionu. Część z nich warunkowana będzie stanem budżetów gminnych, zwłaszcza że można je wpisać w zadania własne jednostek samorządowych szczebla lokalnego, jakie zostały zapisane w Ustawie o samorządzie gminnym. Inne zaś, takie jak np. poprawa sytuacji demograficznej, poprawa stanu zdrowia, wzrost poziomu bezpieczeństwa, poprawa warunków mieszkaniowych, zależne będą przede wszystkim od odpowiedniej polityki państwa. Ta zaś warunkowana będzie przede wszystkim sytuacją ekonomiczną kraju,

jednak także zależeć będzie od poziomu rozwoju gospodarczego województwa i sytuacji materialnej mieszkańców.

Jeśli przyjąć, że strategiczne cele rozwoju zapisane w Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020 zostaną zrealizowane, to województwo sprosta wyzwaniom, jakie stawiać będzie proces integracji województw Polski Zachodniej.

Wyzwania wynikające z Strategii nie są oczywiście jedynymi, przed jakimi w najbliższym czasie stanie województwo wielkopolskie, a które stawiają współczesne czasy.

6.3. Wyzwania czasów współczesnych

Można, co jest oczywiste, formułować wiele innych wyzwań, którym sprostać musi społeczność regionalna i gospodarka regionu, a które są wynikiem aktualnej sytuacji w świecie i na kontynencie europejskim. Za takie wyzwania można uznać między innymi:

- szybkie i bezpieczne wyjście z kryzysu ekonomiczno – finansowego,
- sprostanie problemom energetycznym współczesnych czasów,
- włączenie gospodarki regionu w gospodarkę globalną,
- selektywny rozwój gospodarczy i przejście od rozwoju ilościowego do jakościowego,
- rozwój zrównoważony regionu,
- kształtowanie Poznania i aglomeracji poznańskiej, jako metropolii subkontynentalnej,
- powstrzymanie procesu suburbanizacji.

Można oczywiście formułować inne jeszcze wyzwania. Przedstawione powyżej wraz z omówionymi wcześniej, a wynikającymi z strategii rozwoju regionu, uznaje się jednak za najważniejsze.

Pierwszoplanowym wyzwaniem jest szybkie i bezpieczne wyjście z sytuacji kryzysowej, w jakiej znalazło się województwo po 2008 roku w wyniku załamania się gospodarki światowej. Przyjąć można, że poprawa efektywności gospodarowania, postęp techniczny i technologiczny, wykorzystanie endogenicznych czynników rozwoju, stymulowanie gospodarki lokalnej oraz zrównoważony rozwój gospodarczy, zwłaszcza w układzie sektorowym i branżowym, pozwolą z jednej strony powstrzymać pogłębiające się bezrobocie, a z drugiej zahamować rozpędzającą się inflację. Podejmując wskazane kierunki działań można będzie nie tylko utrzymać istniejące miejsca pracy, ale także tworzyć nowe. Poprawa zaś efektywności gospodarowania powinna mieć korzystny wpływ na poziom cen produkowanych dóbr i usług. Potencjał wielkopolskiego rolnictwa powinien zaś nie tylko

przynieść poprawę zaopatrzenia w regionalne produkty żywnościowe, aktualnie importowane po wysokich cenach, ale także utrzymać stabilny poziom cen.

Innym poważnym wyzwaniem jest sprostanie coraz bardziej trudnej i skomplikowanej sytuacji energetycznej i wykorzystanie istniejących możliwości oraz perspektyw dla rozwoju energetyki. Sprawa ta ma swoje dwa aspekty. Pierwszym jest podjęcie na szeroką skalę działań prowadzących do zwiększenia w bilansie energetycznym regionu udziału energii uzyskiwanej z odnawialnych źródeł, a drugim jest doprowadzenie do jak najszybszego pozyskania gazu ziemnego i gazu łupkowego oraz ropy naftowej z złóż występujących na terenie regionu. Prowadzone badania geofizyczne wydają się, w coraz większym stopniu potwierdzać od dawna sygnalizowane możliwości odkrycia w granicach województwa znaczących zasobów surowców energetycznych. Już w ciągu najbliższych miesięcy przystąpi się do wydobywania gazu ze złoża Siekierki, położonego 20 km na wschód od Poznania, którego zasoby szacuje się na wiele miliardów m³. Wyniki badań wstępnych pozwalają upatrywać miejsc wydobywania tego surowca energetycznego (gazu), także na innych terenach regionu. Warto przy tej okazji jeszcze raz zasygnalizować problem wyczerpywania się zasobów węgla brunatnego w okolicach Konina i Turka i konieczności pozyskania dla elektrowni konińskich alternatywnych surowców energetycznych. Takim surowcem mógłby być wydobywany gaz ziemny, którego wykorzystanie pozwoli zmniejszyć finansowe obciążenia Polski w ramach tzw. pakietu klimatycznego (handel emisjami) i poprawić stan czystości powietrza, a ponadto uniezależnić się od kosztownego i niepewnego importu. Województwo wielkopolskie nie posiada takiego potencjału wiatrowego jak „wietrzne” jak regiony nadmorskie, jednak liczba dni z wiatrem i odpowiednia siła wiatru pozwalają rozwijać na stosunkowo dużą skalę energetykę wiatrową. Odpady organiczne rolnictwa oraz odpady gospodarstw domowych są także na tyle duże, że umożliwiają tworzenie lokalnych biogazowni. Istnieją ponadto ciągle niewykorzystane możliwości pozyskiwania energii solarnej. Efektywność takich działań jest jednak zależna od skali przedsięwzięć, która obniża koszty tego rodzaju inwestycji. Przykład Politechniki Poznańskiej (ogniwa słoneczne na dachach domów studenckich) powinien rychło znaleźć naśladowców.

Kolejnym wyzwaniem jest efektywne wpisanie się gospodarki regionu w proces globalizacji. Jest wiele warunków uzyskania z realizacji tego rodzaju polityki wymiernych korzyści. Pierwszoplanowym warunkiem jest, jak się wydaje, podniesienie poziomu innowacyjności wielkopolskiego przemysłu i gospodarki. Będąca efektem transformacji

ustrojowej restrukturyzacja branżowa tego sektora przyniosła określone korzyści. Te mogłyby być większe, gdyby zmianom towarzyszył odpowiedni postęp technologiczny i gdyby transfer innowacji zastąpiono ich dyfuzją. Istnieją w regionie niewątpliwie nowoczesne zakłady przemysłowe, jednak zaawansowana technologia dotyczy przede wszystkim montażu (samochody) i konfekcjonowania (leki), a nie bardziej zaawansowanego przetwórstwa, choć wyjątkiem w tym zakresie staje się firma „Solaris”, oferująca do sprzedaży coraz to nowsze środki transportu (ostatnio tramwaje „Tramiono”). Województwo wielkopolskie wprawdzie nie należy do liderów innowacyjności (tak jak mazowieckie i małopolskie), jednak pozytywnie wyróżnia się pod tym względem. Prezentuje natomiast najwyższy poziom konkurencyjności (obok mazowieckiego i śląskiego) i obie te kategorie oceny dobrze rokują na przyszłość, mając na uwadze dalsze podniesienie poziomu innowacyjności, a tym samym konkurencyjności regionu (Ratajczak 2008). Inną drogą prowadzącą do wzrostu konkurencyjności i uzyskania globalnego wymiaru prowadzonej działalności produkcyjnej jest tworzenie klastrów, np. mających dobrą podstawę kształtowania się i rozwoju: motoryzacyjnego, farmaceutycznego, elektrotechnicznego, meblarskiego, spożywczego, jako efektywnych i konkurencyjnych konsorcjów produkcyjno – handlowych. Konsekwentna realizacja Regionalnej Strategii Innowacji dla Wielkopolski na lata 2010 – 2020 oraz konkursy „Innowacyjna Wielkopolska” powinny przynieść odpowiedni postęp w tym zakresie.

Innym wyzwaniem jest selektywny rozwój gospodarki i przejście od modelu rozwoju ilościowego do jakościowego. Relatywnie niższy od gospodarczego, poziom rozwoju społecznego dyktuje konieczność preferowania rozwoju takich działalności gospodarczych, które nie tylko wnoszą postęp techniczno – organizacyjny i podnoszą poziom jakościowy kapitału społecznego, ale także wykorzystują endogeniczne czynniki rozwoju oraz oferują dobrze płatną pracę. Dla zbilansowania rynku pracy ważne jest tworzenie nowych miejsc pracy, jednak powinny powstawać przede wszystkim dziedzinach rozwojowych, nowoczesnych, oferujących wysokie wynagrodzenia. Bardzo dobra w przekrojach wojewódzkich sytuacja na regionalnym rynku pracy umożliwia realizację takiej polityki.

W konstytucji RP istnieje zapis o uwzględnieniu w kształtowaniu środowiska życia człowieka zasad rozwoju zrównoważonego. Podobny zapis znajduje się także w akcie prawnym dotyczącym gospodarki przestrzennej. Środowiska życia człowieka nie można dziś traktować jedynie w kategoriach jego elementów przyrodniczych, stąd też konieczność

zrównoważenia także środowiska gospodarczego oraz społecznego. Oczywiście wyznacznikiem możliwych rozwiązań będzie środowisko przyrodnicze, zwłaszcza jego stan i zasoby, jednak nieuchronność rozwoju ekonomicznego i postępu cywilizacyjno – kulturowego nakazuje prowadzenie aktywnej polityki środowiskowej, w której ochrona przyrody jest tylko jednym z celów. Potrzebna jest zatem równowaga między wyróżnionymi kategoriami środowiska, jak i wewnątrz traktowanego całościowo regionu. Składnikiem szeroko pojmowanego rozwoju zrównoważonego jest równowaga w zagospodarowaniu przestrzennym, której odwzorowaniem jest stan ładu przestrzennego, co jest wyzwaniem dla odpowiedzialnych za koncepcje zagospodarowania przestrzennego i decyzje przestrzenne (Mierzejewska 2009).

Jak na to wskazuje obserwacja zmieniającego się świata, głównymi centrami postępu cywilizacyjno – kulturowego i rozwoju są metropolie. Poznań należy do tych miast polskich, w których wykształcają się funkcje metropolitalne i metropolitalne struktury przestrzenne. Proces ten nie przebiega jednak dynamicznie wobec konkurencyjności Warszawy, która „drenuje” z innych miast polskich, także Poznania, instytucje i placówki globalnego zasięgu oddziaływania, a także innych miast, mających podobne ambicje i zamiary. Jak to już napisano, Poznań ma warunki i szansę wykształcić funkcje metropolitalne subkontynentalnego zasięgu oddziaływania, jednak nie stanie się to bez przyjęcia i konsekwentnej realizacji strategii prowadzącej do realizacji tego celu. Pierwszorzędną sprawą jest, jak się wydaje, uruchomienie w Poznaniu działania podmiotów, jednostkowych i zbiorowych, a także wykorzystania zasobów, które mogą odegrać rolę biegunów wzrostu. Pewne takie podmioty istnieją, inne są w trakcie powstawania, a jeszcze inne ciągle pozostają w sferze planów. Niewątpliwie role biegunów rozwoju mogą odegrać czołowe zakłady nowoczesnego przemysłu motoryzacyjnego, elektronicznego i farmaceutycznego. Do takiej roli predestynowane są także poznańskie wyższe uczelnie, jednak przy obecnym poziomie i sposobie finansowania oraz modelu funkcjonowania szkolnictwa wyższego, na poważniejszy postęp, poza jednostkowymi przypadkami, trudno będzie liczyć. Wiele obiecywać sobie można po powstającym Centrum Nanotechnologii. Biegunowy charakter posiada też baza wystawienniczo – konferencyjna wsparta zapleczem hotelowym miasta i zasób ten należy wykorzystać dla rozwoju i promocji miasta oraz regionu. Niestety, jedynie w planach pozostaje ciągle idea utworzenia nowoczesnej technopolii „Informatyczna Dolina Warty”, dla powstania której istnieją najważniejsze warunki, a mianowicie kadry światowego

poziomu wykształcenia. Realizacja strategii budowy i rozwoju społeczeństwa informatycznego w województwie wielkopolskim „e – Wielkopolska” z 2004 roku powinna sprzyjać realizacji tego rodzaju nowatorskich przedsięwzięć. Dobrze że miasto ma nowy, nowoczesny stadion piłkarski, na którym odbywać się będą mecze piłkarskie oraz imprezy masowe. Ten obiekt i dobywające się na nim wydarzenia nie zagwarantują jednak rozwoju miasta i nie przyniosą zapowiadanego skoku cywilizacyjnego, a co najwyżej powstanie kosztownej w utrzymaniu bazy imprez masowych.

Niezwykle kosztownym społecznie procesem, który dodatkowo narusza równowagę ekologiczną, uszczupla zasoby tzw. wolnej przestrzeni oraz wprowadza chaos w zagospodarowaniu przestrzennym jest suburbanizacja. Widocznym przejawem tego procesu jest „rozlewanie się miasta” na zewnątrz generujące koszty związane z budową i utrzymaniem infrastruktury, zatłoczeniem dróg i utrudnieniami ruchu, zanieczyszczeniem środowiska spalinami, uszczuplaniem zasobów środowiska itp.. Proces ten w pewnym sensie wymusza budowę parkingów w mieście, przyczynia się do degradacji, opuszczanej przez dotychczasowych mieszkańców, substancji materialnej miasta, a ponadto obciąża budżet miejski kosztami obsługi mieszkańców obszarów objętych suburbanizacją, dla których miasto jest miejscem pracy oraz świadczenia różnego rodzaju usług. Podstawową rolę w przyhamowaniu dynamiki tego procesu może odegrać planowanie przestrzenne, zwłaszcza zaś opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego aglomeracji i konsekwentna realizacja jego zapisów, a także uwzględnianie nowych idei, koncepcji i modeli planowania urbanistycznego, takich jak smart growth, nowy urbanizm czy „wielofunkcyjne, intensywne użytkowanie terenu” (Parysek 2008a, 2008b, Mierzejewska 2008). Niestety, zapisy odpowiednich dokumentów prawnych nie sprzyjają realizacji tego celu.

Przedstawione powyżej wyzwania mają charakter zewnętrzny, bowiem zostały sformułowane w nawiązaniu do planowanej współpracy społeczno – gospodarczej w ramach makroregionu Polski Zachodniej. Oprócz tych, są jeszcze wyzwania o charakterze wewnętrznym, w tym jak się wydaje najważniejsze, a mianowicie wyrównanie dysproporcji w poziomie rozwoju centralnej i peryferyjnych części regionu. Biorąc pod uwagę istniejące na peryferiach regionu nie najbardziej korzystne czynniki rozwoju, być może właśnie dla realizacji tego celu właściwy będzie polaryzacyjno - dyfuzyjny model rozwoju, w którym biegunami tego rozwoju będą aglomeracje Poznania i Wrocławia oraz gospodarki bardziej rozwiniętych powiatów, a obszarami dyfuzji tereny o słabszych warunkach rozwoju.

6.4. Wyzwania dla makroregionu Polski Zachodniej

Obok wyzwań dla województwa wielkopolskiego należy także brać pod uwagę wyzwania dla traktowanego całościowo regionu, gdyż tylko wtedy wykształcona zostanie właściwa jego struktura społeczno - gospodarcza i podniesiona na najwyższy poziom rola w kraju. Są to jednak wyzwania nie tylko dla traktowanych łącznie województw Polski Zachodniej, ale także dla każdego z regionów traktowanego oddzielnie, choć nie w takim samym zakresie rzeczowym.

Za tego rodzaju wyzwania uważa się między innymi:

- (1) wykorzystanie położenia geograficznego, tranzytowego, zróżnicowania warunków środowiskowych oraz specyfiki gospodarek dla rozwoju gospodarczego i przekształceń strukturalnych w gospodarce,
- (2) wykorzystanie dla rozwoju istniejącego potencjału gospodarczego i społecznego,
- (3) zorientowanie współpracy gospodarczej, naukowej i kulturalnej, zarówno na inne regiony kraju jak i, a może przede wszystkim, na regiony Europy Zachodniej,
- (4) dalszy rozwój i umocnienie współpracy transgranicznej,
- (5) zintegrowanie kształtowanego układu komunikacyjnego, zarówno w układzie południkowym jak i równoleżnikowym, co zapewni spójność wewnętrzną makroregionu i jego funkcje tranzytowe,
- (6) wyprofilowanie specjalizacji gospodarczych regionów wchodzących w skład makroregionu Polski Zachodniej, w kierunku gospodarek komplementarnych, ale i konkurencyjnych,
- (7) umocnienie znaczenia i podniesienie na jeszcze wyższy poziom rolnictwa dolnośląskiego i wielkopolskiego, jego zorientowanie na produkcję żywności ekologicznej oraz upowszechnianie wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich,
- (8) rozwój turystyki na terenach atrakcyjnych dla tego rodzaju funkcji oraz przygranicznych, w tym agroturystyki,
- (9) wykształcenie funkcji metropolitalnych Poznania i Wrocławia oraz komplementarnej względem regionów nadgranicznych Niemiec, gospodarki Szczecina, Gorzowa i Zielonej Góry,
- (10) intensyfikacja rozwoju gospodarczego wzdłuż linii biegnącej z Wrocławia przez Poznań, Gorzów do Szczecina i dalej Świnoujścia,

(11) rozwój potencjału naukowego Poznania, Wrocławia i Szczecina oraz utworzenie na bazie Uniwersytetu „Viadrina” z Frankfurtu oraz ślubickiego Collegium Polonicum Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, uniwersytetu międzynarodowego europejskiego formatu,

(12) ożywienie drogi wodnej Odry oraz Warty i Noteci poprzez wykorzystanie rzek dla transportu wodnego oraz turystyki.

(13) ochrona zasobów przyrodniczych Doliny i ujścia Odry, ujścia Warty oraz dolin Warty i Noteci.

Oczywiście podobnych wyzwań sformułować można więcej, jednak te zapisane powyżej uważa się za najbardziej zasadnicze.

Na tle innych regionów kraju województwo wielkopolskie prezentuje się, jako region bardzo dobrze gospodarczo rozwinięty, o czym decydują: dość nowoczesny przemysł, wysokotowarowe rolnictwo oraz dostosowane do obsługi ludności i podmiotów gospodarczych usługi. W rozwoju społeczno – gospodarczym tego regionu chodzi jednak nie tylko o utrzymanie tej czołowej w kraju pozycji, ale i o jej umocnienie, czemu sprzyjać powinno wyrównywanie dysproporcji w sferze poziomu rozwoju społecznego. Innymi słowy chodzi o umocnienie przewagi konkurencyjnej wśród regionów kraju i podniesienie poziomu konkurencyjności wśród regionów europejskich, a co w pewnym sensie narzuca postępujący proces integracji europejskiej. Aby spełnić te zadania, gospodarka województw i jego mieszkańcy sprostać muszą wyzwaniom, jakie wyznaczają współczesne czasy. Zasoby rozwojowe regionu, potencjał jego gospodarki oraz pozytywne cechy społeczności regionalnej pozwalają mieć nadzieję na to, że przy umiejętnym zarządzaniu i sterowaniu rozwojem, region sprosta aktualnym wyzwaniom, że stanie się wiodącym w gospodarce makroregionu Polski Zachodniej oraz konkurencyjnym dla regionów krajów Unii Europejskiej.

7. Przyszłość województwa wielkopolskiego

Analiza dokumentów i programów strategiczno-planistycznych województwa wielkopolskiego pozwala na stwierdzenie, że celem strategicznym polityki władz samorządowych województwa wielkopolskiego jest wzrost poziomu spójności gospodarczej, społecznej oraz terytorialnej.

Spójność gospodarcza – to zwiększenie udziału województwa w wytwarzaniu PKB i wartości dodanej w skali kraju oraz skali wewnątrzwojewódzkiej .

Spójność społeczna – to zmniejszanie bezrobocia w obszarach problemowych oraz zwiększanie zatrudnienia w całym województwie. Zwłaszcza w grupie wiekowej 20 – 30 lat oraz + 60 i + 65 lat.

Spójność terytorialna – to zwiększanie dostępności przestrzennej jednostek osadniczych najniższego szczebla, w celu zwiększenia integracji obszarów problemowych z regionami rozwiniętymi. A przez to:

- (1) Przeciwdziałanie marginalizacji i
- (2) wzrost poziomu życia ludności zamieszkującej obszary problemowe i peryferyjne województwa.

Potrzeba zwiększenia dostępności przestrzennej dotyczy również województwa wielkopolskiego jako całości, ze względu na potrzebę mobilności współczesnego społeczeństwa oraz uwarunkowania transportowe nowoczesnych technologii (just in time).

Wzrost dostępności przestrzennej całego regionu może nastąpić poprzez rozwój sieci autostrad, dróg szybkiego ruchu oraz kolei dużych prędkości.

Znaczącą rolę może odegrać w tym względzie port lotniczy Ławica, który powinien się rozwijać jako **AEROTROPOLIS**. Czyli port lotniczy zlokalizowany **w mieście**, wokół którego lokuje się przedsiębiorstwa powiązane z działalnością lotniczą, ale także inną. Ta nowa koncepcja roli portów lotniczych jest już współcześnie stosowana w różnych metropoliach świata. (Kasarda 2011). Obecne działania zarządu portu lotniczego Ławica są częściowo zgodne z tą koncepcją. Rozważenia wymaga przyszłość terenów zajętych obecnie przez Tor Poznań.

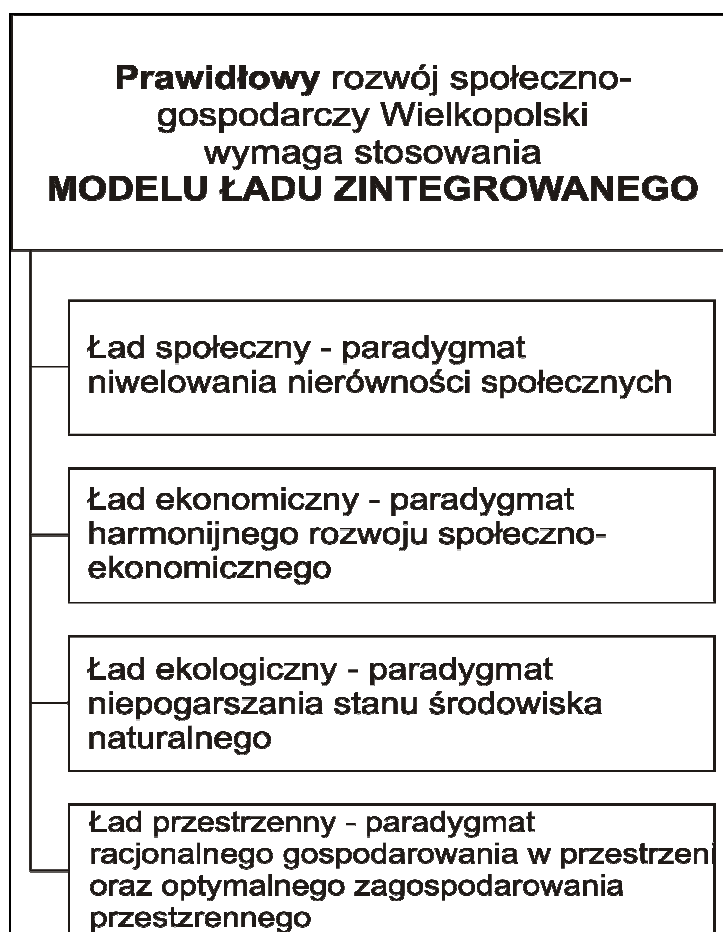
Osiągnięcie celów strategicznych woj. wielkopolskiego stworzy z jednej strony nową podstawę ilościową oraz jakościową dla konkurencyjności na polu gospodarczym w skali międzynarodowej i krajowej, z drugiej natomiast wzmocni sferę społeczną. Głównie poprzez

nową ofertę wyższych standardów życia, czyli realizacji potrzeb nie tylko materialnych, ale nie mniej ważnych potrzeb duchowych. Tak, aby przyszłe społeczeństwo woj. wielkopolskiego nie było zdominowane jedynie przez podejście materialne, lecz rozwijało się w kierunku duchowej cywilizacji uniwersalnej, „w której **wspólnota** łączy ludzi głębiej i silniej niż **organizacja**, a kształt życia godny człowieka jest ważniejszy niż krótkotrwałe relacje pragmatyczne” (Suchodolski 1997).

Bowiem ostatecznie to „kultura czyni życie wartym życia” (Barroso 2010).

Realizacja celów strategicznych wymaga jednak zmodyfikowania koncepcji rozwoju regionu. Musi być ona oparta o model **ładu zintegrowanego** (por. ryc. 64).

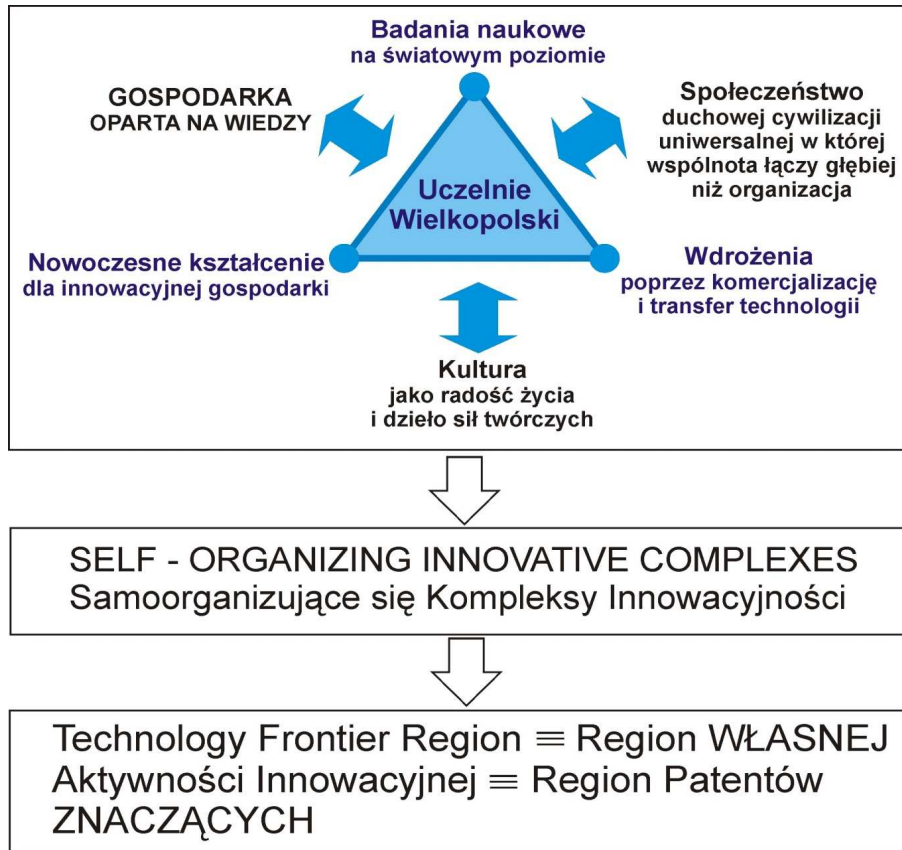
Jest to podejście integrujące modele cząstkowe, które jakkolwiek ważne, z natury rzeczy nie obejmują wszystkich problemów i aspektów regionu przyszłości tj. regionu wiedzy i dobrobytu.

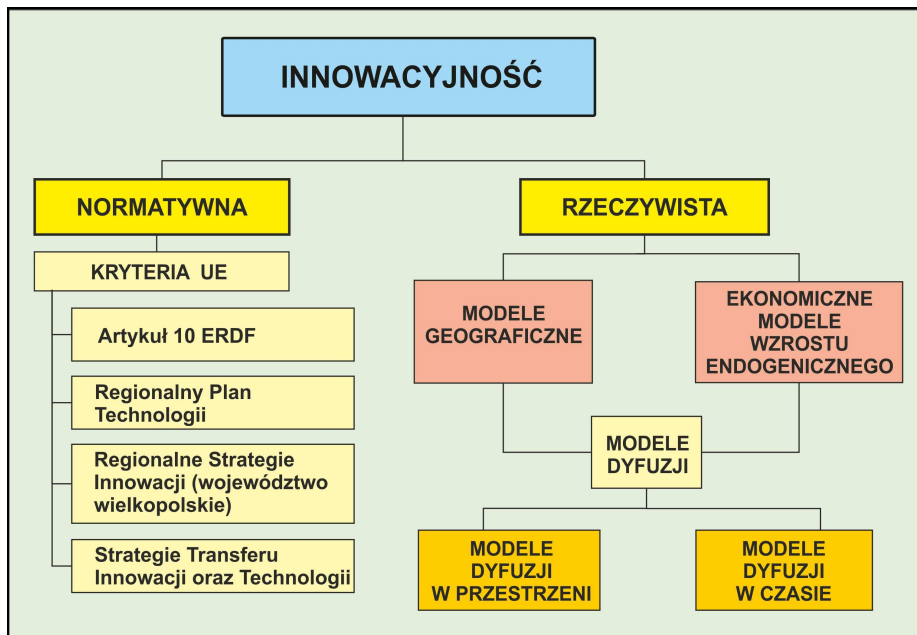
Ryc. 64. Model ładu zintegrowanego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Borsia 2004.

Model zintegrowany to ideał, główny paradygmat, którego realizacja wymaga wzmocnienia regionalnej ścieżki rozwoju **rzeczywistymi innowacjami**. Województwo wielkopolskie musi się stać regionem **własnej aktywności innowacyjnej** (Technology Frontier Region, ryc. 65).

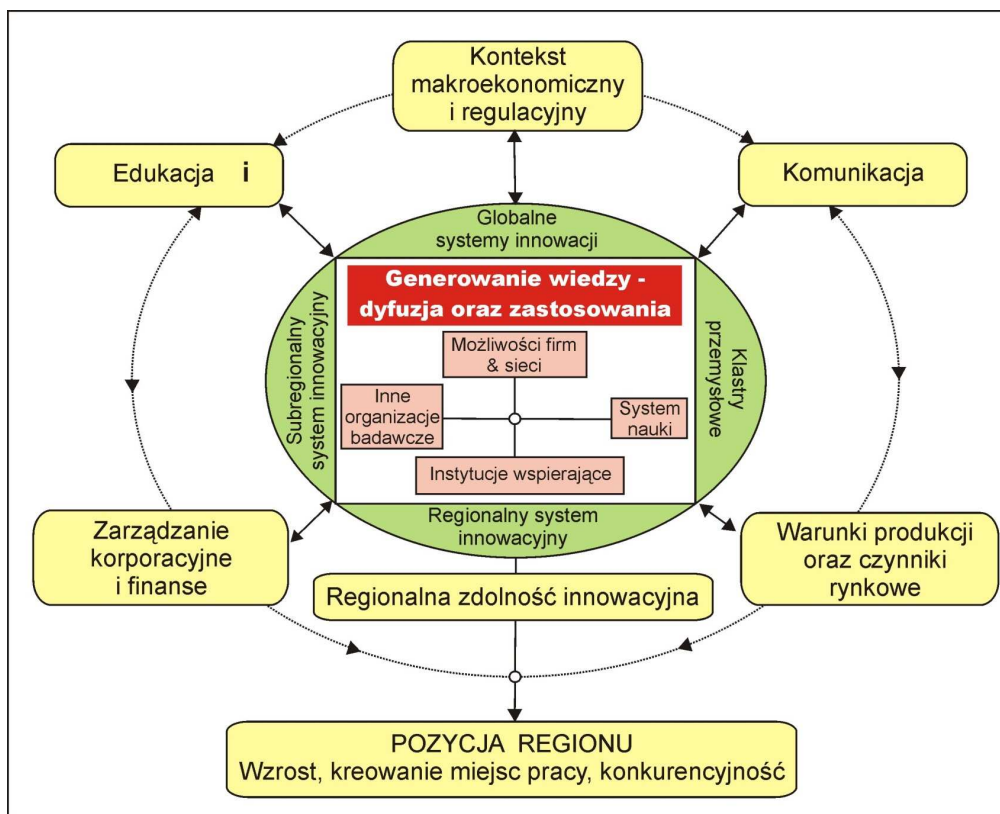

W chwili obecnej, woj. wielkopolskie pod względem twórczości oraz produkcji innowacyjnej nie należy do przodujących nawet w skali kraju. Przeważa raczej podejście normatywne (deklaratywne) nad realną aktywnością innowacyjną w różnych sferach gospodarki i usług.

Ryc. 66. Innowacyjność regionu normatywna i rzeczywista
Źródło: Opracowanie własne.

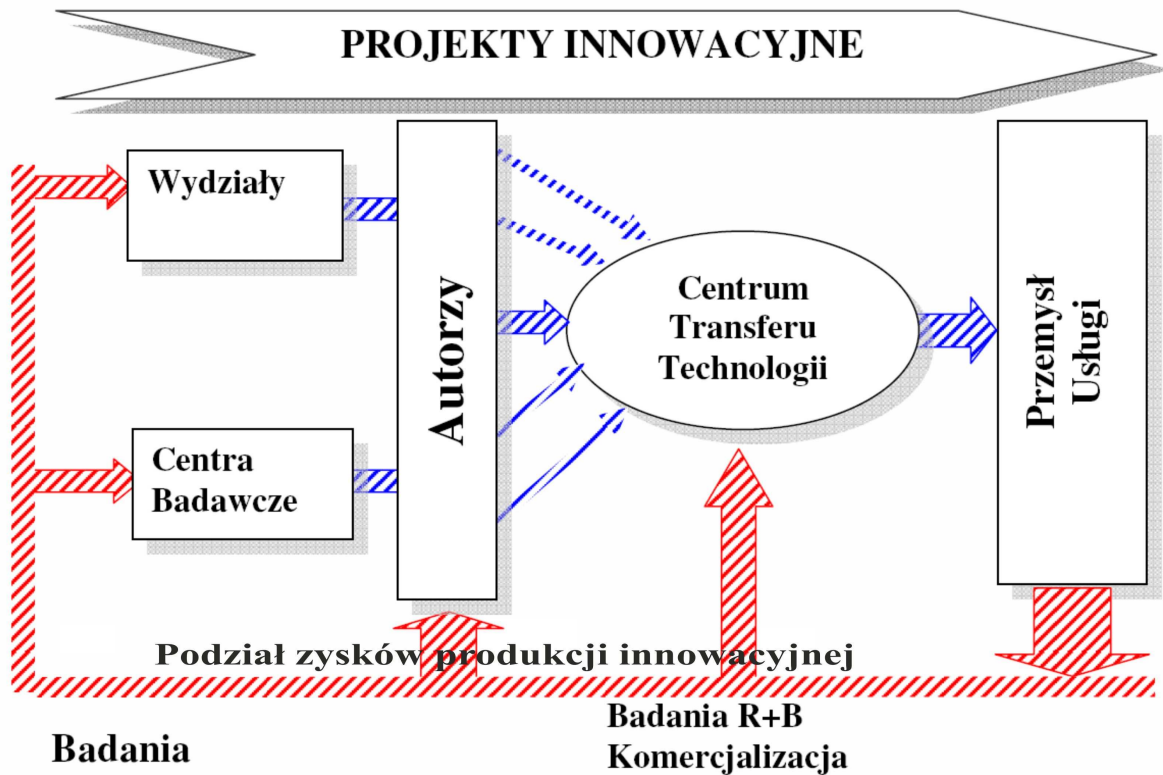
Nowa Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski na lata 2010 – 2020, jest znakomicie opracowanym dokumentem, który zwraca uwagę i postuluje rozwiązania, które mogą przyspieszyć dochodzenie województwa wielkopolskiego do pozycji regionu wiedzy czyli regionu nie tylko implementowania, ale nade wszystko kreowania rozwiązań innowacyjnych. W takim regionie będzie funkcjonować samoregulujący się mechanizm innowacji.

Ryc. 67. Regionalny System Innowacji
Źródło: Wolfe (2002).

Jednak przekształcenie województwa wielkopolskiego w region wiedzy będzie wymagało większego uwzględnienia relacji pomiędzy twórcami i kreatorami innowacji, a podmiotami je waloryzującym. Jest to słaby punkt rozwoju innowacji w całej Polsce, która w porównaniach międzynarodowych wypada słabo (pomiędzy 70 a 80 miejscem w skali globalnej).

Jednym z powodów takiego stanu rzeczy, jest brak klarownej ścieżki finansowania działalności innowacyjnej. Nie może, a nawet nie powinno ono być domeną strony publicznej, lecz przede wszystkim prywatno – biznesowej. Pewną propozycją dla władz, jest model przedstawiony na ryc. 68 Włosiński (2006). W tym modelu zyski będące efektem wdrażania rozwiązań innowacyjnych przez określonego producenta są dzielone pomiędzy twórców innowacji, jednostki ich zatrudniające jednostki pośredniczące (Centrum Transferu Technologii) oraz producenta.

Ryc. 68. Model powstawania i wdrażania innowacji
Źródło: Włosiński (2006).

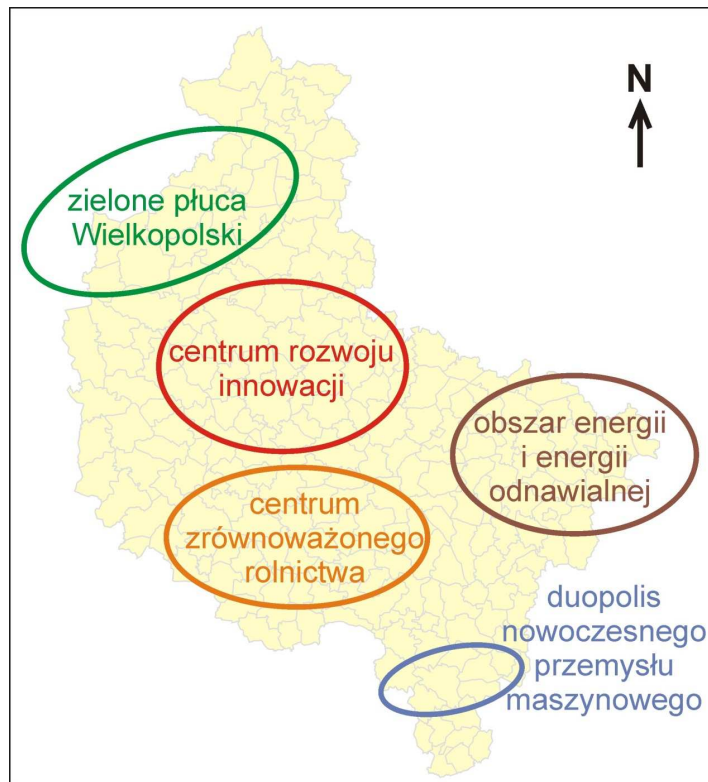
Konkretny algorytm, zwiększający rzeczywistą innowacyjność województwa wielkopolskiego wobec regionów krajowych i zagranicznych może mieć następującą postać:

- (1) Należy wyselekcjonować te dziedziny nauki, techniki, sztuki oraz aktywności gospodarczej i społecznej, w których woj. wielkopolskie odgrywa istotną rolę w skali krajowej i międzynarodowej (kto ma to zrobić jest to problem odrębny),
- (2) Dziedziny te powinny być zdiagnozowane w celu ustalenia ich aktualnego stanu, planów badawczo-rozwojowych oraz potrzeb,
- (3) W wyniku dyskusji z ciałami kompetentnymi, reprezentującymi te dziedziny – z każdą z osobna, należy ustalić ich dalszą ścieżkę rozwoju,
- (4) Należy opracować dokument (raport) zestawiający ścieżki rozwoju poszczególnych dziedzin, wraz z ogólnym komentarzem,
- (5) Należy powołać Regionalny Fundusz Wspierania Innowacji w Wielkopolsce i opracować procedury pozwalające na uzyskanie (bez zbędnej zwłoki) funduszy umożliwiających realizację poszczególnych projektów. Z Regionalnego Funduszu mogłyby korzystać tak podmioty prywatne jak i publiczne.

(6) Należy powołać stały Komitet Monitorujący – Ewaluacyjny, złożony z wybitnych przedstawicieli nauki, techniki, sztuki oraz gospodarki, dla oceny efektów zastosowanego algorytmu w poszczególnych dziedzinach.

Powyższy algorytm może być również zastosowany w tych dziedzinach aktywności społeczno-gospodarczej, w których Wielkopolska posiada zauważalne opóźnienia.

Mogą być naturalnie opracowane inne algorytmy i procedury. Jest jednak bezspornym faktem, że woj. wielkopolskie posiada taki potencjał twórczy oraz infrastrukturalny, który umiejętnie wykorzystany, uczyni je wiodącym regionem wiedzy.

Ryc. 69. Przestrzenne specjalizacje woj. Wielkopolskiego
Źródło: Beim i in. (2008).

Finalnym efektem wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa wielkopolskiego może być jego przyszłe wyraźne zróżnicowanie i wyodrębnienie specjalizacji według zasobów: przyrodniczych, infrastrukturalnych, intelektualnych oraz stopnia zainwestowania w działalność produkcyjno-usługową. Wizję taką przedstawia ryc. 69. Ma ona swoje uzasadnienie w obecnie już istniejących oraz rozwijających się czynnikach społeczno-gospodarczych, które stratyfikują przestrzeń woj. wielkopolskiego w podobny sposób.

Zakończenie

Województwo wielkopolskie należy do najlepiej rozwijających się w skali kraju (~ 10% krajowego PKB).

Dla uzyskania jeszcze lepszych rezultatów musi jednak podjąć działania w sferach decydujących o rozwoju, tj. sferze społeczno-gospodarczej, organizacyjnej oraz przestrzennej.

W sferze społecznej powinny zostać podjęte działania przyspieszające rozwój kapitału intelektualnego społeczeństwa wielkopolskiego. Daje on bowiem szerszą podstawę do wzmocnienia postępu, aniżeli tylko kapitał społeczny.

W sferze gospodarczej należy większy nacisk położyć na rozwój innowacyjności jako głównego czynnika wzrostu konkurencyjności regionu. Przy czym innowacyjność normatywna musi być w większym stopniu uzupełniona innowacyjnością rzeczywistą.

Należy również zaakceptować fakt, że gospodarka woj. wielkopolskiego rozwija się przede wszystkim w oparciu o gospodarkę aglomeracji Poznania oraz aglomeracji Kalisz-Ostrowa. Stanowią one główne źródła przyciągania oraz koncentracji nowych inwestycji.

W sferze organizacyjnej należy dążyć do uproszczenia i usprawnienia funkcjonowania instytucji wpływających na rozwój regionu. W szczególności poprzez wprowadzenie takich norm prawnych oraz reguł postępowania, które usprawnią procedury urzędowe obowiązujące współcześnie.

W sferze przestrzennej celem powinno być dążenie do skrócenia dystansu pomiędzy rozwiniętymi centrami (Poznań, Kalisz-Ostrów), a obszarami problemowymi i peryferyjnymi województwa wielkopolskiego. Po to aby zamiast nierealnego wyrównywania nierówności przestrzennych, doprowadzić do wzrostu poziomu życia oraz aktywności gospodarczej w tych obszarach.

Literatura

- Anselin L. 1995. Local Indicators of Spatial Association-LISA. *Geographical Analysis*, 27, 93-115.
- Badania ewaluacyjne nt: "Wpływ polityki spójności na stan zróżnicowań i rozwój polskich regionów". 2008. Raport końcowy, CASE.
http://www.ewaluacja.gov.pl/Wyniki/Documents/rrit_051.pdf
- Bank Danych Lokalnych GUS.
- Beim M. i inni, 2008. Wielkopolska - doświadczenia i perspektywy XXI w.
- Borsa M. 2004. Gospodarka i polityka przestrzenna. Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna. Warszawa.
- Capello R., i in. 2008. Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe. Springer-Verlag. Berlin Heidelberg.
- Chojnicki Z., Czyż T. 2006. Aspekty regionalne gospodarki opartej na wiedzy. Bogucki wydawnictwo Naukowe. Poznań.
- Dominiak J. Perdał R. 2009. Diagnoza stanu otoczenia regionalnego przedsiębiorczości w regionie wielkopolski.
<http://igsegp.amu.edu.pl/RAPORTY/7.%20Diagnoza%20stanu%20otoczenia%20regionalnego%20przedsiębiorczosci.pdf>
- Doświadczenia i szanse regionów. 2008. Przegląd Regionalny Nr 2. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego. Warszawa.
http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/poziom_regionalny/przeglady_regionalne/Documents/Przegląd_regionalny_nr2_2.pdf
- Foresight Wielkopolska - Etap uruchamiania i diagnozy stanu. 2010.
<http://www.foresightwielkopolska.pl/materialy-do-pobrania.html>
- Gaczek W.M., Komorowski J.W. i in. 2011. Potencjał gospodarczy aglomeracji poznańskiej. Biblioteka aglomeracji Poznańskiej. Poznań
- Garrison W.L. 1960. Connectivity of the Interstate Highway Systems. *Papers and Proceedings of the Regional Science Association*, 6, s. 121-137.
- Godlewska-Majkowska H. (red.). 2009. Atrakcyjność inwestycyjna regionów Polski a kształtowanie lokalnych i regionalnych specjalizacji gospodarczych. Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Warszawa.
- Godlewska-Majkowska H. (red.). 2010. Innowacyjność jako czynnik wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej polskich regionów w latach 2002-2007. Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Warszawa.
- Grosse, T.G., 2008. Ekspertyza Instytutu Spraw Publicznych: „Konkurencyjność europejskich regionów dzięki badaniom naukowym i innowacjom - wkład w szybszy wzrost gospodarczy oraz lepsze i liczniejsze miejsca pracy”. Instytut Spraw Publicznych. Warszawa.
<http://www.isp.org.pl/files/15449453780562896001233226820.pdf>

- Hollanders H. 2006. 2006 European Regional Innovation Scoreboard (2006 RIS). MERIT. Maastricht.
- Informator o instytucjach wspierających przedsiębiorczość województwo wielkopolskie. 2010. Samorząd Województwa Wielkopolskiego. Wojewódzki Urząd Pracy w Poznaniu.
http://www.wup.poznan.pl/att/informatory/Informator_o_instytucjach_wspierajacych_przedsiębiorczosc.pdf
- Kasarda J.D., Lindsay G. 2011. Aerotropolis: The way we'll live next. Farrar, Straus and Giroux. New York.
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. 2011. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_przestrzenna/KPZK/Documents/KPZK_2030_projekt_25012011_bez_map.pdf
- Kossowski T. 2006. Modelowanie struktury sieci transportowej regionu wielkopolskiego. Bogucki Wydawnictwo Naukowe. Poznań.
- Kozłowski S. 2002. Ekorozwój: Wyzwanie XXI wieku. Wydawnictwo Naukowe PWN. Warszawa.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego - Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, 2010-2020. 2010. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_regionalna/KSRR_2010_2020/Documents/KSRR_projekt_z_02_02_2010.pdf
- Krugman P. 1991. Geography and Trade. MIT Press. Cambridge.
- Matusiak K.B. 2010. Budowa powiązań z biznesem w gospodarce opartej na wiedzy: Rola i miejsce uniwersytetu w procesach innowacyjnych. Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Warszawa.
- Matusiak K.B. (red.). 2010. Ośrodki innowacji i przedsiębiorczości w Polsce. Raport 2010, SOOIPP/PARP. Warszawa.
- Mierzejewska L. 2008. Smart growth jako model rozwoju miasta. [W:] Słodczyk J, Śmigielska M. *Współczesne kierunki i wymiary procesów urbanizacji*. Uniwersytet Opolski. Opole. s. 49 – 64.
- Mierzejewska L. 2009. Rozwój zrównoważony miasta: zagadnienia poznawcze i praktyczne. Wydawnictwo Naukowe UAM. Poznań.
- Model Programowania Strategicznego w Polsce. 2008. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- OECD. 2008. OECD Territorial Reviews: Poland 2008.
- OECD. 2010. OECD Economic Survey: Poland 2010.
http://ipsec.pl/files/ipsec/ocedsurvey_poland_2010.pdf?PDFPTOKEN=146a8c47ee06a89413910aab92c5336f5fa24629|1305702951#PDFP
- Określenie istoty pojęć: innowacji i innowacyjności, ze wskazaniem aktualnych uwarunkowań i odniesień do polityki proinnowacyjnej - podejście interdyscyplinarne. 2006. Krajowa Izba Gospodarcza. Warszawa.

<http://www.kig.pl/assets/upload/Opracowania%20i%20analizy%20Innowacyjnosc.pdf>

- Parysek J.J. 2008a. Suburbanizacja i dezurbanizacja: Dwa bieguny polskiej urbanizacji [W:] Parysek J.J., Strykiewicz T. *Region społeczno – ekonomiczny i rozwój regionalny*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe. Poznań. s. 261 – 286.
- Parysek J.J. 2008b. Urbanizacja i niektóre współczesne idee, koncepcje i modele planowania rozwoju miast [W:] Słodczyk J, Śmigielska M. *Współczesne kierunki i wymiary procesów urbanizacji*. Uniwersytet Opolski. Opole. s. 11 – 26.
- Parysek J.J., Mierzejewska L. 2009a. Regionalne zróżnicowanie dochodów i wydatków oraz struktury spożycia ludności Polski w latach 1999 – 2006. Biuletyn Instytutu Geografii Społeczno – Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Seria Rozwój Regionalny Polityka Regionalna. 11. s. 93.(współautor L. Mierzejewska).
- Parysek J.J., Mierzejewska L. 2009b. Zmiany społeczno – ekonomicznej struktury przestrzennej Polski w układzie regionalnym w latach 1999 – 2006. *Czasopismo Geograficzne*. 80 (1–2). s. 3 – 27.
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego.2010. Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego. Poznań.
<http://www.wbpp.poznan.pl/plan/>
- Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych działających w 2008 r. 2010. GUS, Departament Badań Społecznych, Warszawa.
- Raport o Kapitale Intelktualnym Polski. 2008. Zespół Doradców Strategicznych Premiera.
http://www.zdp.kprm.gov.pl/userfiles/raport_kapital_intelektualny_polski.pdf
- Raport o Stanie Środowiska w Wielkopolsce w roku 2009. 2009. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu.
<http://www.poznan.pios.gov.pl/publikacje/raport2009/raport2009.pdf>
- Ratajczak W. 1999. Modelowanie sieci transportowych. Wydawnictwo Naukowe UAM. Poznań
- Ratajczak W. 2008. Innowacyjność a konkurencyjność polskich regionów. [W:] Parysek J.J., Strykiewicz T. *Region społeczno-ekonomiczny i rozwój regionalny*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe. Poznań. s. 299 – 314.
- Regional Innovation Scoreboard (RIS) 2009. 2009. Innometrics.
<http://www.proinno-europe.eu/page/regional-innovation-scoreboard>
- Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski na lata 2010-2020. 2010. Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego.
http://www.wrpo.wielkopolskie.pl/zalaczniki/Regionalna_Strategia_Innowacji_dla_Wielkopolski_na_lata_2010-2020.pdf
- Regionalna Strategia Innowacji. 2004. Innowacyjna Wielkopolska.
<http://www.innowacyjna-wielkopolska.pl/files/45/d82263ac-63c0-40fd-904e-73a17c3488ae.pdf>
- Rembiasz M. 2010. Stan sektora MSP w Wielkopolsce i wiodące przedsiębiorstwa regionu. [W:] Wyrwicka M.K. (red.). *Analiza sytuacji Wielkopolski w kontekście transformacji*

wiedzy w sieciach gospodarczych. Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej. Poznań. s. 47 – 60.

Smętkowski M., Wójcik P. 2009. Regiony w Europie Środkowo-Wschodniej - tendencje i czynniki rozwojowe. Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych. Uniwersytet Warszawski.

<http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdoonlyres/25C6E2D9-0BF7-4B90-928F-B5B995639626/49833/regiony.pdf>

Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020.

http://www.wrpo.wielkopolskie.pl/index.php?option=com_content&task=article&id=170&Itemid=129

Sucheckie B. (red.). 2010. Ekonometria przestrzenna. Metody i modele analizy danych przestrzennych. Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa.

Suchodolski B. 1997. Dwie cywilizacje uniwersalne. [W:] *Strategia obrony i rozwoju cywilizacji humanistycznej*. Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku”. Warszawa.

Warunki życia ludności.

Wolfe D.A. 2002. The Innovation Systems Research Network: An Experimental Design for Knowledge Management.